

**TOISEUTTAVAT ASENTEET ISTANBULIN
SUOMALAISTEN BLOGITEKSTEISSÄ**

**Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologia
Lokakuu 2009
Tyttö Eija**

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
2. SUOMALAISET MAAILMALLA.....	12
2.1. Ulkосуomalaisuuden monenkirjava määrittely.....	12
2.2. Muuttuva ulkосуomalaisuus.....	14
3. TOISEUTTAVAT ASEENTEET.....	18
3.1. Asenteen ulottuvuuksia	18
3.2. Me ja muut	21
3.3. Etnosentrismi.....	25
3.4. Kosmopolitismi	27
4. METAFORATEORIA	31
4.1. Teoria ihmisen käsitejärjestelmästä	31
4.2. Erilaisia metaforia.....	34
5. BLOGIT TUTKIMUSKENTTÄNÄ	39
5.1. Blogin genre	39
5.2. Julkisen ja yksityisen rajan häilyvyys.....	42
5.3. Tutkimusetiikka	45
5.4. Aineiston esittely	46
6. METAFORA-ANALYYSI	51
6.1. Istanbul ja islam.....	51
6.1.1. Suunta.....	51
6.1.2. Luonnonilmiö	52
6.1.3. Elollinen olento.....	54
6.1.4. Mystiikka ja aistimus	57
6.1.5. Taide.....	59
6.2. Luonto ja ilmasto sekä liikkuminen ja liikenne.....	61
6.3. Turkkilaiset.....	64
6.3.1. Eläin	64
6.3.2. Perhe.....	67
6.3.3. Esine.....	71
6.3.4. Muita lähdealueita.....	73
6.4. Ruoka ja ravintolat sekä palvelu ja byrokratia	77
6.5. Erilaisia käytänteitä	82
7. POHDINTAA ASEENTEISTA	86
7.1. Millaisia metaforia aineistossa on?.....	86
7.2. Millaisia asenteita aineistossa on?.....	88
7.2.1. Asenteita sisältävät teemat.....	88
7.2.2. Orientalismi ja ambivalenssi	93
7.3. Mitä merkityksiä asenteilla on?.....	97
7.3.1. Ksenosofia	97
7.3.2. Sopeutuminen	103
8. TUTKIMUKSEN KRITIIKKI.....	107
9. LOPUKSI.....	110
LÄHTEET	112

1. JOHDANTO

Ulkosuomalaisten elämä vieraan kulttuurin keskellä on kiinnostanut minua jo pitkään. Olen keskustellut paljon eri maissa elävien ulkosuomalaisten kanssa ja pannut merkille, kuinka he käyttävät puheessaan varsin paljon ”minareetin mölinää” -tyylisiä asenteellisia ilmauksia – osittain huomaamattaan. Etnologian opiskelijana päädyin tarkastelemaan näitä kielellisissä valinnoissa paljastuvia toiseuttavia asenteita pro gradun verran. Valitsin kohdemaakseni Turkin siksi, että olen itse asunut ja työskennellyt Istanbulissa yhden kevään vuonna 2003 ja siten tunnen hiukan paikallista kulttuuria ja sitä, millaista siellä on elää suomalaisena.

Aineistonani on Turkissa asuvien suomalaisten blogitekstejä. *Blogi* on internetsivusto, jota kuka tahansa atk-taitoinen, jolla on pääsy internettiin, voi ylläpitää. Blogiin voi kirjoittaa päiväkirjamaisia merkintöjä, ja usein niitä nimitetäänkin nettipäiväkirjoiksi. Aineistoni blogien ylläpitäjät kirjoittavat elämästään Turkissa ja pohtivat siihen liittyviä asioita. Tarkastelen kolmea blogia vuoden ajalta. Niiden kirjoittajat ovat asuneet Istanbulissa 2–10 vuotta. Osa asuu siellä edelleen, osa on jo palannut takaisin Suomeen. Kahdella heistä on perhe ja yksi on perheetön.

Toiseudella (*other*) ja toiseuttamisella (*othering*; *to other*) tarkoitan asetelmaa, jossa *me* ja *muut* asetetaan jollain tavoin vastakkaisiksi ryhmiksi. Kun suomalainen ja suomalaisen kulttuurin edustaja kuvaa toista eli turkkilaista kulttuuria, näkökulma on jo lähtökohtaisesti toiseuttava – riippumatta siitä, kuinka myötämielinen kirjoittaja on kuvaamalleen kulttuurille. Tästä syystä ajatus toiseudesta näkyy jo tutkimukseni nimessäkin. Asenteen puolestaan näen olevan *arvottava suhtautumistapa*, jolloin arvottaminen voi olla joko positiivista tai negatiivista. Näin ollen toiseuttavat asenteet ovat *toiseen* kohdistuvia arvottavia tai arvostelevia suhtautumistapoja.

Mielestäni on paitsi mielenkiintoista myös tärkeää tutkia ulkosuomalaisten asenteita, sillä ne vaikuttavat muun muassa heidän kotiutumiseensa ja viihtymiseensä, toisin sanoen heidän kohdemaahan sopeutumiseensa. Sopeutuminen puolestaan on välttämätön edellytys toiminnalle vieraan kulttuurin piirissä (Alho 1994: 91). Työmarkkinoiden kansainvälistyessä ja ylipäättäänkin ihmisten liikkuvuuden lisääntyessä ulkosuomalaisten määrä kasvaa koko ajan. Tällöin on enenevässä määrin tarpeellista ottaa huomioon kohdemaan kulttuuriin sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Asenteet ovat kuitenkin usein osittain tiedostamattomia. Yhtenä tutkimukseni tavoitteena onkin tuoda näitä osittain tiedostamattomia asenteita esille ja siten herätellä Istanbulissa asuvia

suomalaisia ja myös muita ulkosuomalaisia tarkastelemaan omia asenteitaan. Asenteet on ensin tunnistettava, jotta niitä voi sen jälkeen tarvittaessa muuttaa (Pälli 1999: 127).

Lisäksi keskustelu kulttuurista ja asenteista on paitsi ajankohtainen myös välttämätön tänä aikana, jolloin kulttuuriset rajat ovat yhä enemmän artikuloinnin ja neuvottelun kohteena. Erilaisuus ja toiseus ovat läsnä täällä ja nyt eivätkä enää vain toisaalla kolmannessa maailmassa tai vähemmistöryhmien asuttamilla alueilla. (Reijonen 2002: 26.) Myös muun muassa tiederahoituksen asiantuntijaorganisaatio Suomen Akatemian mukaan siirtolaisuus (maahanmuutto/ maastamuutto) ja siten ulkosuomalaisuus on yksi keskeisimpiä yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä niin tulevaisuuden Suomessa kuin Euroopassa ja siten myös merkittävä tutkimuskohde (Suomen Akatemia 2008 [online]).

Aiheen ajankohtaisuudesta huolimatta Suomesta, Pohjoismaista tai muistakaan Euroopan maista ulkomaille muuttaneiden asenteista tai heidän sopeutumisestaan ei tietääkseni ole tehty viime aikoina etnologisia tutkimuksia. Kävin läpi muun muassa kaikki *Ethnologia Europae: Journal of European ethnology* ja *Ethnology Scandinavica* -julkaisut viimeisen kymmenen vuoden ajalta, mutta asennetutkimukset loistivat niissäkin poissaolollaan.

Tutkimuksessani on laadullinen ote. Kaikkea laadullista tutkimusta tehtäessä on huomioitava se, että analyysin tulokset eivät ole laajasti yleistettävissä, sillä ne ovat aina kontekstisidonnaisia. Kaikilla ulkosuomalaisilla kaikissa maissa, tai edes Turkissa, ei välttämättä ole täysin samanlaisia asenteita paikallista kulttuuria kohtaan. Eksaktia yleistettävyyttä rajoittaa myös se, että havainnot ja tulkinnat ovat väkisininkin subjektiivisesti värittyneitä. Yleisemmällä, merkitysten tasolla, tulokset kuitenkin ovat yleistettävissä ja ne voivat auttaa ymmärtämään myös muita samankaltaisia ilmiöitä, tässä tapauksessa muita ulkosuomalaisia ja heidän asenteitaan. Vaikka tutkimustapa on mikrotason yksityiskohtaista metodiikkaa, niin teoreettisella tasolla, jolla aineisto luokitellaan ja selitetään, tutkimus on yleistettävää makrotason tutkimusta (Anttila 1985: 13).

Tutkimukseni perustassa on metodologisesti enemmän yhdistäviä piirteitä tulkittamisen ja selittämisen taitoa korostavan hermeneutiikan kanssa kuin analyttis-deduktiivisen tradition kanssa. Hermeneutiikka painottaa inhimillistä ymmärrystä merkitysten tulkinnassa. Hermeneutiikan ideana on, että koko kulttuurinen ja sosiaalinen todellisuus on merkitysten läpäisemää ja että sen tutkiminen on ilmiöiden – kuten asenteiden – merkitysten etsimistä. Olemmehan me merkityksiä kokevia, ymmärättäviä ja

näiden kautta toimivia olentoja. Hermeneuttinen lähestymistapa edellyttää sitä, että tulkitsija perehtyy hyvin siihen historialliseen ja/ tai kulttuuriseen kontekstiin, jossa tekstin tekijä elää tai on elänyt. Hermeneutiikan tutkimusmenetelmää voidaan nimittää *eläytyväksi ymmärtämiseksi* (Mikkonen 2000 [online]). Eläytyvän ymmärtämisen mahdollisuus tekee tulkinnasta mielenkiintoista työtä ja auttaa niin sanotusti pääsemään tekstien taakse niiden syntytilanteisiin ja niihin kätkeytyviin tunteisiin ja siten asenteisiin. Luulen, että tässä voi olla myös kompastuskiveni: Eläytyvässä ymmärtämisessä voi mennä myös liian pitkälle. Vaarana voi olla ylitulkinta. Luotettavuutta tutkimukseeni tuo kuitenkin pyrkimykseni tulkinnassani huolelliseen ja systemaattiseen aineiston analyysiin ja kestävään argumentointiin.

Laadullisessa tutkimuksessa kontekstin huomioiminen on hyvin merkittävää. Konteksti on se kohta, joka yhdistää kielen ja maailman. Yleisesti ottaen kontekstin huomioon ottamisella analyysissä tarkoitetaan sitä, että analysoitavaa toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, johon tulkinta puolestaan pyritään suhteuttamaan. Konteksteihin kuuluvat kaikki sellaiset tekijät, joita kirjoittajat ja lukijat tuovat merkityksenmuodostamisprosessiin (M. Lehtonen 2004a: 164). Koska kontekstisidonaisuus tarkoittaa ajan, paikan ja tilanteen huomioimista, on aineiston analyysin yhteydessä huomioitava ja myös lukijalle ilmoitettava, mistä teksti on, toisin sanoen miksi, milloin, missä tilanteessa ja kenen toimesta teksti on tuotettu. Näin lukija autetaan sisälle aineistoon ja tutkimus on läpinäkyvää.

Tutkimuskohteeni tarkasteluun olisi ollut tarjolla monia vaihtoehtoisia lähestymistapoja, kuten kertomuksiin ja kertomuksellisiin rakenteisiin sekä niiden vaikutuksiin keskittyvä narratologia, sanojen merkityksiä tarkasteleva semiotiikka, juonirakenneanalyysi, diskurssianalyysi tai jokin muu sisällönanalyysi. Päätin kuitenkin hyödyntää tutkimuksessani kielitieteestä lainattua metaforateoriaa. Kielitieteen hyödyntäminen on luonteva ratkaisu, sillä käsittelen Istanbulin suomalaisten toiseuttavia asenteita nimenomaan tekstien kautta. Itse asiassa alun perin tutkimuksestani oli tarkoitus tulla etnologian ja suomen kielen yhteistutkimus. Kuitenkin työn loppuvaiheissa minua kehoitettiin eriyttämään työni kahdeksi eri tutkimukseksi. Olen lähestynyt aihetta tarkemmin kielitieteellisestä näkökulmasta tutkimuksessani nimeltä *Satumaan käärmeet. Affektiivisten metaforien ilmentävät diskurssit Istanbulin suomalaisten blogiteksteissä* (Typpö 2009). En silti suinkaan ole ensimmäinen etnologi, joka käyttää tutkimuksessaan metafora-analyysiä. Muun muassa Luciana Benincasa (2004) on tehnyt näin tarkastellessaan kreikkalaisten opettajien representaatioita kreikkalaisesta

kansallisuonteesta. Joskin nähdäkseni hänen metafora-analyysinsä jää hyvin pinnalliselle tasolle ja teorian esittely on olematon.

Oman tutkimukseni teoreettisena ja metodisena lähtökohtana on alan uranuurtajien George Lakoffin, Mark Johnsonin ja Mark Turnerin kehittänyt metafora-analyysi, joka tarjoaa mielestäni varsin selkeän metodin aineiston analyysiin ja selkeät raamit sen rajaamiseen. Pertti Alasuutarin (1994: 72) mukaan ilman selvää metodia, selkeitä sääntöjä siitä, millaisista havainnoista on lupa mitään päätellä, tutkimus muuttuu helposti omien ennakkoluulojen empiiriseksi todisteluksi. Hänen mukaansa metodin on oltava sellainen, että se antaa aineistolle yllätysmahdollisuuksia, tuloksia, joita tutkija ei ole osannut ennakoita (Alasuutari 1994: 73). Tämän vaatimuksen metafora-analyysi täyttää hyvin.

Valitsin tarkasteluni kohteeksi nimenomaan metaforat, sillä – mikäli Lakoff ja Johnson ovat oikeassa – niitä pitäisi olla blogeissa paljon. He nimittäin väittivät, että metaforia on runsaasti kaikkialla, vaikka emme niitä aina huomaakaan (Lakoff – Johnson 1980: 3). Edellistä merkittävämpi syy metaforien valintaan analyysin kohteeksi oli se, että niiden kautta voin ikään kuin kurkistaa Istanbulissa asuvien suomalaisten mieliin. Metaforat nimittäin ovat ihmisen väline hahmottaa ympäröivää maailmaa, tehdä sitä ymmärrettäväksi ja kertoa siitä (Lakoff – Johnson 1980: 56). Metaforat ovat kuin ikkunoita kieleen, mieleen ja kulttuuriin (Harvilahti – Kalliokoski – Nikanne – Onikki 1992: 10).

Metaforat ovat kielikuvia, joiden avulla voidaan tehdä abstrakteja tai uusia asioita ymmärrettäviksi rinnastamalla ne toisiin, tuttuihin, käsitteisiin. Esimerkiksi metaforassa ”nukkua pois” kuolema on rinnastettu tai sitä on verrattu nukkumiseen. Metaforan lähtökohtana on havainto siitä, että kahdella asialla on jotakin samankaltaisuutta. Näin ollen metaforia tarkastelemalla pääsen näkemään, mihin asioihin blogistit ovat turkkilaisia ja paikallisen kulttuurin ilmiöitä ja asioita rinnastaneet. Ja tällöin on huomattava, että arvot ja asenteet eivät ole itsenäisiä tai irrallisia vaan ne ovat koherenssi systeemi metaforien kanssa: useimmat metaforat perustuvat arvoihin ja ilmentävät asenteita (Lakoff – Johnson 1980: 22). Metaforat säätelevät spesifillä tavalla vaikutelmia, ymmärtämistä, vaikuttamista ja sosiaalisten representaatioiden, kuten sisä- ja ulkoryhmien, rakentamista (Tekin 2008: 749).

Metaforilla ei kuitenkaan luoda kohteesta aukotonta kuvaa, vaan erilaisin metaforin korostetaan sen eri puolia (Onikki 1992: 35). Tässä tutkimuksessani olenkin kiinnostunut nimenomaan siitä, mitä puolia paikallisesta kulttuurista ja paikallisista ihmisistä ulkosuomalaiset korostavat, sekä tietysti siitä, miten näitä puolia korostetaan.

Tarkemmat tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa ovat:

- 1) Millaisia metaforia Istanbulissa asuvien suomalaisten blogeissa on?
- 2) Mistä asioista kirjoitettaessa on käytetty metaforia, toisin sanoen missä teemoissa asenteita ilmenee?
- 3) Millaisia asenteita aineistossa on paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan?
- 4) Mitä merkityksiä metaforien kautta paljastuvilla asenteilla on?

Näkisin, että asenteiden tutkiminen on varsin haasteellista, sillä ne sijoittuvat hyvin henkilökohtaiselle, salatulle ja osittain tiedostamattomalle alueelle. Asenteiden taustalla olevien uskomusten ja tiedon toisistaan erottaminen on vaikeaa: usein toimimme uskomusten varassa ikään kuin ne olisivat tietoa. Kieli kuitenkin ilmentää näitä sisäänrakennettuja asioita, ja siten kielen tutkiminen mahdollistaa asenteiden tutkimisen.

Koska tutkin ulkosuomalaisten asenteita paikallista kulttuuria kohtaan, on paikallaan määrittää, mitä tarkoitan *kulttuurilla*. Etnologiatieteissä ei ole olemassa mitään yhtä ja yhtenäistä kulttuurikäsitystä. Itse asiassa tutkijat ovat kehittäneet ”kulttuurille” yli viisisataa määritelmää (Lähteenmäki – Aalto 2007: 8). Arkiajattelussa sen sijaan on tyypillistä nähdä, että maailma jakaantuu selvärajaisin oman logiikkansa mukaisesti toimiviin ja toisensa poissulkeviin kulttuurisiin yksiköihin, joita määrittävät kieli, aika, paikka ja sosiaalinen sidonnaisuus. Tällöin kukin yksilö sosiaalistuu oman kulttuurinsa jäseneksi niin, että tuo erityinen kulttuuri vaikuttaa hänen tapansa elää ja tehdä valintoja. (Hannerz 2003a: 216–220; Huttunen – Löytty – Rastas 2005: 26–27.) Kulttuuri kuuluu siis kaikkeen inhimilliseen olemassaoloon ja toimintaan. Se on läsnä kaikkialla. Kulttuuri on perusolemukseltaan opittua käyttäytymistä, sarja malleja ja kaavoja (Eriksen 2004: 15). Se on perinnettä, sukupolvelta toiselle siirtynyttä tietoa. Richard Jenkins korostaa kulttuuria elettyinä, arjen ristiriitaisuuksissa toteutuvana prosessina: Kulttuuri ei ole jotakin, mitä ihmiset ”omistavat”, tai todellakaan mitään, mihin he ”kuuluvat”. Se pikemminkin koostuu monimutkaisista repertuaareista, joita ihmiset kokeilevat, kokevat, käyttävät, oppivat ja tekevät jokapäiväisessä elämässään. (Jenkins 1997: 14.)

Vaikka kulttuuri viime kädessä tulee näkyviin niiden ihmisten uskomusten, normien, arvojen, tapojen ja tottumusten kautta, jotka puhuvat samaa kieltä ja ovat tietynä historiallisena aikana samassa paikassa, se on kuitenkin tavallaan yksilöiden yläpuolella. Kollektiivitradiation hallitseva asema takaa sen, ettei jokainen yhteisöön syntyvä ja siinä

paikkansa saava yksilö luo ja kehittää omaa kulttuuria vaan että kulttuuri luo ja kehittää hänet. (Honko – Pentikäinen 1975: 11–12.) Tai oikeastaan yhteisön kulttuuri ei ole yhtenäinen kokonaisuus, joka *määrää* jäsenten käyttäytymistä, vaan ymmärtämisen ja odotusten sekoitus, joka liittyy erilaisiin toimintoihin ja *opastaa* niiden tekoon ja tulkintaan. Kulttuuri on ihmisten aktiviteetteihin sidottua. Ihmisillä, joita yhdistää tietty säännöllinen, yhteinen toiminta, on myös tietty yhteinen ymmärrys siitä, miten se tapahtuu ja kuinka kommunikoidaan. (Anttonen 1999: 205.) Kulttuurin avulla ihmiset rakentavat itseään kannattelevan jatkuvuuden tunteen sekä ymmärryksen lähimmäisistään (Jenkins 1997: 14).

Oletan, että aineistonani olevien blogien kirjoittajat ymmärtävät kulttuurin edellä kuvatuin tavoin, ja siksi on järkevää, että niin sanotusti puhumme kulttuurista samoilla merkityksillä. Näin, jos he kirjoittavat blogeissaan paikallisesta kulttuurista, en tule antaneeksi heidän käyttämilleen käsitteille uusia merkityksiä. James Lettin (1987: 48–51) mukaan kulttuuriin kuuluu paitsi inhimillisen identiteetin säilyttäminen myös elämän säilyttäminen eli selviytymisen fyysiset edellytykset. Näin ollen ymmärrän ”paikallinen kulttuuri” -ilmaukseen kuuluvan ihmisten ja heidän tapojensa, tottumustensa ja uskomustensa lisäksi muun muassa turkkilaisen luonnon, ilmaston, rakennukset ja ruoan.

Paikallisella kulttuurilla viitataan tässä tutkimuksessa luonnollisestikin turkkilaiseen ympäristöön. Turkki, viralliselta nimeltään Turkin tasavalta, perustettiin vuonna 1923 Osmanien valtakunnan luhistuttua. Turkin tasavallan perustaja ja maan ensimmäinen presidentti oli armeijan upseeri ja itsenäisyystaistelun sankari Mustafa Kemal, jolle suuri kansalliskokous antoi nimen Atatürk (turkkilaisten isä). Hänen johdolla aloitettiin laaja uudistusohjelma, jonka myötä islamin ote yhteiskunnasta heikkeni. Vaikka 99 prosenttia Turkin väestöstä on muslimeita, valtio ja uskonto on siellä nykyään erotettu toisistaan. Vuonna 1980 tapahtui sotilasvallankaappaus. Siviilivaltaan palattiin vuonna 1983 vaalien myötä. (Kankkonen 2005: 7, 47–51, 121–126, 253–255.)

Turkki muodostuu korkeasta ylängöstä, jota halkovat vuorijonot ja reunustavat hedelmälliset rannikkotasangot. Itä-Turkissa on maan korkeuden vuoksi kuiva ilmasto ja kylmät, usein lumiset talvet. Mustameren rannikolla sataa paljon, Egeanmeren rannikolla taas on tyypillinen välimerenilmasto. (Maailma nyt 1993: 15.) (Ks. kuva 1.) Istanbulin päivälämpötila kesäkuukausina, kesä–syyskuu, on keskimäärin 27 astetta ja talvikuukausina, joulumi–maaliskuu, 10 astetta. Sadepäiviä kaupungissa on keskimäärin kesäkuukausina 3 kuukautta kohden ja 11 päivää/ talvikuukausi. (Wienecke-Janzen 2008: 291.)

Kuva 1: *Turkin kartta* (WorldMapFiner 2009 [online]).

Turkki on pinta-alaltaan lähes samankokoinen maa kuin Ruotsi ja Suomi yhteensä. Turkin väestö ja talous kasvavat nopeasti ja maa pyrkii rakentamaan tulevaa vaurauttaan solmimalla siteitä Eurooppaan. (Maailma nyt 1993: 12.) Turkin väestöstä yli puolet on nykyisin alle 29-vuotiaita. Itse asiassa neljäsosa eli 25 prosenttia on alle 16-vuotiaita, kun Euroopan unionissa vastaava luku on vain 16 prosenttia. Turkissa vain 7 prosenttia väestöstä on yli 65-vuotiaita; EU:ssa luku on 17 prosenttia. (Wienecke-Janž 2008: 292.) Ei siis ole ihme, että Turkista olisi tulossa Eurooppaan, myös Suomeen, työvoimaa, mistä syystä suomalaistenkin kontaktit turkkilaisiin mahdollisesti lisääntyvät tulevaisuudessa.

Turkissa on noin 71,5 miljoonasta asukkaasta. Istanbulissa heistä asuu virallisten osoitetiedoista laskettujen tietojen mukaan noin 13 miljoonaa ihmistä sekä lisäksi arviolta 2 miljoonaa asukasta, joilla ei ole virallisia osoitetietoja. (TurkStat 2009 [online].) Tämä kertoo jotain Istanbulin suuruudesta ja väkimäärästä, asuun kaupungissa ihmisiä lähes kolme kertaa niin paljon kuin koko Suomessa.

Kuva 2: *Istanbulin kartta* (Karttatieidot 2009 [online]).

Istanbul – entiseltä nimeltään Konstantinopoli – ei ole Turkin pääkaupunki, vaikka niin monesti erehdytään luulemaan. Se on kyllä maan suurin ja erityisesti teollisuuden, kaupan ja muun liiketalouden sekä kulttuurin kannalta merkittävin kaupunki, mutta maata johdetaan silti Ankarasta käsin. Istanbulin asema Turkin suurimpana kaupunkina perustuu sen oivalliseen sijaintiin vanhojen kauppa- ja sotilasteiden risteyksessä Euroopan ja Aasian välissä (Maailma nyt 1993: 16). Istanbulin läpi kulkee Bosporin salmi, jota pitkin pääsee pohjoisesta Mustamereltä Istanbulin kupeessa olevalle Marmaramerelle, josta puolestaan pääsee Egeanmeren kautta Välimerelle. Bosporin salmi tekee Istanbulista erikoisen kaupungin, sillä se jakaa Istanbulin kahteen maanosaan: salmen toisella puolella on Eurooppa ja toisella Aasia. Kaupunki on levittäytynyt laajalti molemmille mantereille. (Katso kuva 2.) Yllä olevassa kartassa näkyy vain osa kaupungista, Bosporin ja Marmarameren ranta-alueet. Jos kartalla näkyisi koko kaupunki, siitä voisi laskea, että matka kaupungin laidalta toiselle on jopa yli 100 kilometriä.

Tutkimukseni etenee siten, että ensiksi kerron yleisesti ulkosuomalaisuudesta: keitä ulkosuomalaisilla tarkoitetaan ja kuinka ulkosuomalaisuus on ajan myötä muuttunut, millaista toimintaa ulkosuomalaisilla on ja mikä on heidän merkityksensä. Luvussa kolme käsittelen toiseuttavia asenteita muun muassa erilaisten asenteen ulottuvuuksien, eron käsitteen, luokittelun, etnosentrismin ja kosmopolitismien näkökulmasta. Toiseudesta ja

asenteista siirryn käsittelemään metaforateoriaa. Tässä luvussa esittelen muun muassa Lakoffin ja Johnsonin ajatuksia metaforista ihmisen käsitejärjestelmän perustana. Luonnollisestikin kerron myös, kuinka metaforia analysoidaan sekä millaisia erilaisia metaforia tutkijat ovat tunnistaneet ja mitä ongelmia metaforien määrittelyyn liittyy.

Teorialukujen jälkeen esittelen tutkimuskenttäni sekä aineistoni: Marian, Tuulin ja Samin blogit. Pohdiskelen blogia genrenä, yksityisyyteen ja julkisuuteen liittyvää problematiikkaa sekä tutkimusetiikkaa. Aineiston esittelystä siirryn itse aineistoon ja sen analysointiin. Analyysiluvussani pyrin löytämään vastauksia edellä esittelemiini tutkimuskysymyksiin, viimeistä lukuun ottamatta. Lopuksi kokoan tutkimustani pohdintaluvussa, jossa käsitelen myös neljättä tutkimuskysymystäni eli asenteiden merkityksiä ja sosiaalisia vaikutuksia.

2. SUOMALAISET MAAILMALLA

2.1. Ulkosuomalaisuuden monenkirjava määrittely

Sisäasiainministeriön (2008 [online]) mukaan *ulkosuomalainen* on ”Suomen ulkopuolella vakituisesti asuva Suomen kansalainen tai suomalaista alkuperää oleva henkilö”. Siirtolaisuusinstituutin tutkija Jouni Korkiasaari tarkentaa tätä määritelmää hiukan: ”Ulkosuomalaisia ovat sekä ulkomailla asuvat nykyiset ja entiset Suomen kansalaiset että heidän jälkeläisensä, jotka katsovat periytyvänsä suomalaisista.” Usein ulkosuomalaisuuden ajatellaan maastamuuton ohella sisältävän myös toiseen maahan asettumisen ja paluumuuton. (Korkiasaari 1989: 2.)

Käsitteitä ulkosuomalaisuus ja siirtolaisuus käytetään usein sekaisin, mikä voi aiheuttaa pientä hämmennystä. Sana ”ulkosuomalainen” otettiin 1920-luvun alkupuolella käyttöön korvaamaan sana ”siirtolainen”, jota vierastettiin amerikansuomalaisten keskuudessa (Engman 1987: 109). Alkuun käsite oli varsin laaja ja sen katsottiin sisältävän jopa heimoveljemme virolaiset ja unkarilaiset. Pian se kuitenkin kiteytyi käsittämään varsinaisesti suomalaisia siirtolaisia ja heidän lapsiaan, mikä käytännössä tarkoitti tuolloin miltei pelkästään amerikansuomalaisia. (Aaltio 1975: 1.) Sana siirtolainen ei kuitenkaan poistunut käytöstä, vaan nämä käsitteet jäivät elämään rinnakkain. Joskus ulkosuomalaisesta käytetään myös nimitystä *ekspatriaatti* (*ex* ’ulos’, *patria* ’isänmaa’). Tällä nimityksellä on työtä painottava merkitys: sillä tarkoitetaan kotimaan ulkopuolella toimivia työntekijöitä, työharjoittelijoita ja opiskelijoita. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008 [online].)

Määräaikaisen tai muuten tilapäisen ulkomailla oleskelun, kuten opiskelun tai komennustyön, yhteydessä ei aina puhuta ulkosuomalaisuudesta. Käytännössä kuitenkin myös tilapäisesti ulkomailla oleskelevat sisältyvät ulkosuomalaistilastoihin, sillä heidän erottamisensa pysyvästi muuttavista on vaikeaa. Näihin tilastoihin lasketaan kaikki maastamuuttoilmoituksen tehneet eli henkilöt, joiden tarkoituksena on asua ulkomailla vähintään vuoden verran (Räsänen 2004: 10). Lisäksi ulkosuomalaisista puhuttaessa on perusteltua huomioda määräaikaisesti tai tilapäisesti ulkomailla oleskelevat jo siitäkin syystä, että joka tapauksessa heidän elämäänsä liittyy paljon samanlaista problematiikkaa kuin kohdemaahan pysyvästi asettuneidenkin.

Tutkimukseni bloggaajista yksi käyttää itsestään käsitettä ulkosuomalainen, toinen puhuu ekspatriaatista – tai tuttavallisemmin ”expatista” – ja kolmas ihan vain suomalaisesta viitatessaan itseensä, joten tältä suunnalta en voi niin sanottua oikeaa käsitettä tutkimukseeni hakea. Niinpä päätin omassa tutkimuksessani käyttää monista eri käsitevarianteista huolimatta sanaa ulkosuomalainen, joka on edellä mainituista käsitteistä yleisin ja ehkäpä kuvaavin. Tarkoitin ulkosuomalaisella suomalaista alkuperää olevaa henkilöä, joka on asunut tai jolla on tarkoituksenaan asua Suomen rajojen ulkopuolella yhtäjaksoisesti vähintään vuoden verran.

Aineistooni kuuluvien blogien kirjoittajat ovat kaikki ensimmäisen sukupolven ulkosuomalaisia, eli Suomessa syntyneitä henkilöitä. Heidän joukossaan on niin kahden vuoden työkomennuksella Istanbulissa ollut ja Suomeen jo palannut kirjoittaja kuin myös sinne mahdollisesti pysyvästi muuttanut henkilö. Toisen polven ulkosuomalaisia olisivat henkilöt, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt Suomessa. Kolmanteen sukupolveen puolestaan kuuluvat ne, joiden isovanhemmista vähintään yksi on syntynyt Suomessa.

Ulkosuomalaisen asenteisiin paikallista kulttuuria kohtaan sekä kohdemaahan sopeutumiseen vaikuttaa paljon se, mikä on ollut hänen motiivinsa ulkomaille muuttoon. Muuton syyt on tapana jakaa veto- ja työntömotiiveihin (mm. Furnham 1997: 650; Karisto 2008: 188). Kohdemaahan on kuin magneetti, joka joidenkin hyvien ominaisuuksiensa vuoksi vetää puoleensa. Lähtömaassa taas on ongelmia ja epäkohtia, jotka työntävät tai suorastaan pakottavat liikkeelle. (Karisto 2008: 188.) Vetomotiiveja ovat usein sosioekonomiset syyt, kuten kohdemaassa saatava taloudellinen hyöty tai sinne solmitut perhesiteet. Toisaalta esimerkiksi työttömyys kotimaassa voi puolestaan olla muuttoa aiheuttava työntömotiivi. Tokikaan muuton taustalla ei silti aina ole selkeä veto- tai työntömotiivi.

Asenteisiin vaikuttaa myös lähtö- ja vastaanottavan kulttuurin maantieteellinen etäisyys, eli ilmaston ja tapojen erilaisuuden suuruus; tarvittavan muutoksen määrä, joka pitää sisällään sekä käyttäytymiseen että kognitioihin liittyviä muutoksia; oleskeluaika ja muuton vapaaehtoisuus. Maastamuuttohan ei välttämättä aina ole ulkosuomalaiselle täysin vapaaehtoinen valinta, vaan se voi olla esimerkiksi työnantajan vaatimus. (Jortikka 2006 [online]: 5–6.)

Ulkosuomalaisuus ei riipu kansalaisuudesta tai syntymäpaikasta tai edes kielitaidosta. Suomen tai ruotsin kielen taito on olennainen osa suomalaista identiteettiä, mutta sitä ei kuitenkaan voida pitää yksinomaan ratkaisevana, sillä Suomesta

muuttaneiden ja heidän jälkeläistensä suomen kielen taito heikkenee väkisinkin vuosien mittaan kaikista ponnisteluista huolimatta. Identiteetissä on oleellista se, miksi tai millaiseksi yksilö *kokee* itsensä. Henkilöiden tulee itse pitää itseään suomalaisina. (TM 2006 [online]: 4–7.) Esimerkiksi Amerikassa asuva toisen tai kolmannen polven ulkosuomalainen voi kokea olevansa suomalainen siitä huolimatta, ettei hän ole syntynyt eikä asunut Suomessa. Riittää, että ajatus suomalaisuudesta tuntuu tutulta, kotoisalta ja omalta. Suomalaisen identiteetin merkinä voidaan siis pitää tietoisuutta suomalaisesta syntyperästä ja sen julkittuomista sekä esimerkiksi tapojen, perinteiden, historian ja uskonnon vaalimista, osallistumista ulkosuomalaisten kulttuuri- ja järjestötapahtumiin, yhteyksien ylläpitämistä Suomeen, Suomen olosuhteiden ja tapahtumien seuraamista sekä suomen tai ruotsin kielen taidon ylläpitämistä ja siirtämistä seuraaville sukupolville.

Susanne Österlund-Pötzsch puhuu *symbolisesta etnisiteetistä*. Tällä hän tarkoittaa etnisen perinnön nostalgista korostamista ja ylpeydentunnetta sellaisesta kulttuurista, joka ei ole arkielämässä läsnä. Se on rakkautta niitä traditioita kohtaan, joita yksilö ei voi toteuttaa jokapäiväisessä elämässään. (Österlund-Pötzsch 2003: 77–78.) Se on ylpeyttä juuristaan. Toisin sanoen suomalaisuuden voidaan nähdä olevan laadultaan perinnöllistä, kulttuurista ja subjektiivista (Lepola 2000: 354).

2.2. Muuttuva ulkosuomalaisuus

1800-luvun loppupuolella, siirtolaisuuden tilastoinnin alkuvaiheissa, ulkomaille muuton syyt olivat yleensä joko taloudellisia tai poliittisia ja maailmalle lähdettiin kielitaidottomana ilman selviä paluuaikatauluja. 1980- ja 1990-luvuilla muuttoliikkeen luonne on muuttunut. Nykyinen maastamuutto on selkeämmin tilapäiseksi tarkoitettua ja maastamuuttajat ovat aikaisempiin muuttajiin verrattuna keskimäärin paremmin koulutettuja. Lisäksi lomien viettäminen Suomessa on aiempaa huomattavasti tyypillisempää. (Lähtenmäki 2006: 16–18.)

Monet nykyisistä ulkosuomalaisista ovat teknisen tai kaupallis-hallinnollisen koulutuksen suorittaneita toimihenkilöitä tai muita liike-elämän edustajia, jotka ovat kotimaisten yritysten palveluksessa (Lähtenmäki 2006: 15). Jouni Korkiasaaren mukaan Suomen ja kohdemaiden tilastoista sekä ulkosuomalaisilta kerätyistä kyselyaineistoista voidaan nähdä, että tavallisesti he ovat maassa 2–4 vuoden työkomennuksella ja osalla

heistä on myös perhe mukanaan. Muut tilapäisesti vieraassa maassa asuvat ovat enimmäkseen opiskelijoita, tutkijoita, opettajia, kirjeenvaihtajia ja Suomen edustustojen henkilökuntaa. Joissakin maissa on myös runsaasti terveydenhuolto-, hotelli- ja matkailualalla työskenteleviä sekä kotiapulaisia (au pair). (Korkiasaari 1989: 106, 136.) Perusteena maastamuutolle on usein urakehityksen lisäksi kielitaidon kartuttaminen, opiskelu, harjoittelu tai uusien elämäkokemusten hankkiminen (Snellman 2003: 104–108). Lisäksi eläkeläiset ovat kokonaan uusi maastamuuttajaryhmä (Karisto 2008: 9). Pysyvästi ulkomaille asettuneet ovat enimmäkseen asuinmaan kansalaisen kanssa avioituneita naisia ja näiden lapsia. Näillä naisilla on usein suhteellisen korkea koulutus ja hyvä taloudellinen asema. Suurin osa heistä ei kuitenkaan ole mukana työelämässä. Ne, jotka käyvät työssä, ovat usein toimihenkilöitä tai itsenäisen ammatin harjoittajia. (Korkiasaari 1989: 105–106.)

Tällä hetkellä ulkosuomalaisia arvioidaan olevan noin 750 000, joista yli puolet asuu muissa Pohjoismaissa ja runsas kolmasosa Pohjois-Amerikassa. Euroopassa heitä on alle 7 % ja Australiassa noin 3 %. Muiden maanosien yhteinen osuus jää näin alle 1 %. (Sisäasiainministeriö 2008 [online]; Korkiasaari 1989: 150.) Kolmannen ja sitä useamman polven jälkeläiset mukaan lukien ulkosuomalaisten määrä nousee 1,3 miljoonaan (Ulkosuomalaisparlamentti 2008 [online]). Ulkosuomalaisiin kuuluu myös huomattava määrä suomenruotsalaisia ja heidän jälkeläisiään. Tilastokeskuksen tietojen mukaan 2000-luvulla Suomesta muuttaneita on ollut vuosittain 12 000–14 000, kun maasta muuttaneiksi katsotaan henkilöt, jotka muuttavat ulkomaille asumaan yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi. Lisäksi muuttajissa on diplomaatteja sekä lähetys- tai kehitysyhteistyössä toimivia henkilöitä, jotka eivät kuulu tähän tilastoon. Turkkiin suomalaisia suuntasi esimerkiksi vuonna 2007 33 henkeä. (Tilastokeskus 2007 [online].)

Lainsäädännön näkökulmasta keskeinen seikka ulkosuomalaiskysymyksissä on Suomen kansalaisuus. Eräät Suomessa asumiseen perustuvat oikeudet, kuten asumisperusteinen sosiaaliturva; ja velvollisuudet, kuten verovelvollisuus, koskevat ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia vain rajallisesti. Ulkomailla asuvien Suomen kansalaisten kannalta keskeisiä lakiin perustuvia oikeuksia ovat muun muassa äänioikeus ja vaalikelpoisuus valtiollisissa vaaleissa ja keskeisiä lakiin perustuvia velvollisuuksia asevelvollisuus.

Ulkosuomalaiset ovat perinteisesti olleet ahkeria järjestämään keskenään monenlaista toimintaa, jonka tarkoituksena on ollut paitsi oman kulttuuriperinteen vaaliminen ja keskinäisen kanssakäymisen hoitaminen myös omien etujen puolustaminen

ja ajaminen. Jonkinlaista suomalaista identiteettiä vahvistavaa harrastustoimintaa on virinnyt lähes kaikkialla, missä on ollut vähänkään pysyvää suomalaissuostusta. (Lähteenmäki 2006: 16, 26.) Lisäksi useissa maissa ilmestyy ulkosuomalaislehtiä. Turkissa ulkosuomalaisuus on sen verran tuore ilmiö, että siellä ei ole perustettu painettavaa suomenkielistä lehteä. Turkissa suomalaiset ovat tottuneet lukemaan suomalaisia lehtiä internetistä.

Myös Suomi-kouluilla on suuri merkitys suomalaisen identiteetin vahvistajana sekä kielen ja kulttuurin opettajana (Lähteenmäki 2006: 22–23, 27). Kouluja toimii eri puolilla maailmaa – niin ikään Istanbulissa – noin 150 ja niissä on oppilaita yli 3 200. Useissa maissa, joskaan ei Turkissa, niitä ylläpitää vanhempien perustama, kirkollinen tai muu paikallinen yhdistys. (TM 2006 [online]: 6.) Suomen evankelis-luterilainen kirkko tekee edelleen ulkosuomalaisten parissa säännöllistä seurakuntatyötä, nykyään yli 40 maassa. Kirkko järjestää edellytyksiä kuulla Jumalan sanaa, saada lapset kastetuiksi ja häät pidetyiksi. Hengellisen annin lisäksi kirkko muun muassa tukee kulttuuritoimintaa, toimii Suomi-koulujen taustayhteisönä ja järjestää yhdessä Suomi-Seuran kanssa tukihenkilö-, naapuriapu- ja lähimmäistoimintaa. (Riekkinen 2006: 3–4.)

Istanbulissa toimii suomalaisen pastorin johtama luterilainen kirkko, jonka viikoittaiset jumalanpalvelukset toimitetaan pääsääntöisesti turkin kielellä, mutta tarvittaessa tulkkaus suomen kielelle on mahdollinen. Luonnollisesti myös Istanbulin Suomen konsulaatilla on siellä asuville suomalaisille merkitystä paitsi joidenkin virallisten asioiden hoitajana myös suomalaisen kirjallisuuden lainaajana sekä erinäisten tilaisuuksien järjestäjänä. Konsulaatti pitää myös yllä suomalaisten postituslistaa, jonka kautta suomalaiset voivat muun muassa ilmoittaa yhteisistä tapahtumista. Tässä onkin suomalaisten verkkolehtien ohella toinen syy siihen, ettei suomenkielistä painettua lehteä Istanbulin suomalaisten keskuudessa tarvita.

Siirtolaisuuden alkuvaiheissa maastamuuttoa pidettiin moraalisesti tuomittavana itsekkäistä syistä tapahtuvana isänmaan hylkäämisenä eikä valtiolla katsottu olevan mitään velvoitteita muualle muuttaneita suomalaisia kohtaan. Päinvastoin viranomaiset suhtautuivat maastamuuttoon lähes johdonmukaisen torjuvasti, eikä esimerkiksi siirtolaisuuslaki, jonka tavoitteena oli siirtolaisuuteen liittyvien epäkohtien poistaminen, yrityksistä huolimatta toteutunut. Toiminta ulkosuomalaisten parissa oli tuolloin lähinnä vain evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Merimieslähetysseuran varassa. Asennoituminen maastamuuttoa ja ulkosuomalaisuutta kohtaan muuttui kuitenkin myönteisemmäksi Suomen itsenäistyttyä. (Lepola 2000: 352–353; Engman 1987: 110–

116.) Vuonna 1927 syntyi ulkosuomalaisten etu-, asiantuntija- ja palvelujärjestö Suomi-Seura ry. Valtiovallan edustajien seuran johtokuntaan tulon myötä käytännössä tunnustettiin se, että oli myös valtiovallan edun mukaista, että ulkosuomalaisilla oli yhteydet Suomeen ja halu säilyttää kielitaito ja suomalainen identiteetti. (Suomi-Seura 2008 [online].)

Nykyään muun muassa hallituksen ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa painotetaan, että ulkosuomalaiset muodostavat Suomelle moniulotteisen voimavaran: ”Ulkosuomalaiset tekevät Suomea maailmalla tunnetuksi. Ulkosuomalaisten verkosto hyödyttää Suomen elinkeino-, kulttuuri ja poliittista elämää. Ne ulkosuomalaiset, jotka palaavat takaisin, tuovat tullessaan ulkomailla oppimiaan tietoja ja taitoja.” 1990-luvun puolivälissä toteutettiin Business Roots -hanke, jossa todettiin ulkosuomalaisilla olevan tuhansia yrityksiä, jotka olivat halukkaita tekemään kauppaa suomalaisyritysten kanssa. Myös Suomen Yrittäjät on koonnut 2000-luvulla erityistä ulkosuomalaisrekisteriä, joka on auttanut suomalaisyrityksiä niiden ulkomaankaupassa tai niiden harkitessa uusille markkinoille sijoittautumista. Ulkosuomalaiset ovat Suomelle väylä vieraisiin kulttuureihin ja kielialueille, joilla tarvittavaa kielitaitoa ja paikallistuntemusta Suomessa ei ole ollut. Ulkosuomalaiset voivat myös välittää edelleen tietoa verkostojensa kautta Suomen tarjoamista työ- ja yritysmahtoisuuksista. (TM 2006 [online]: 5, 15.)

Myös presidentti Tarja Halonen korostaa ulkosuomalaisten merkitystä Suomi-seuran verkkosivuilla julkaistussa haastattelussa. Hän pitää ulkomailla asuvia suomalaisia vähintäänkin yhtä tärkeinä Suomen lähettiläinä kuin Suomen virallisia edustajia, sillä he tekevät käyttäytymisellään ja toiminnallaan tutuksi suomalaisia tapoja, kansanluonnetta ja kulttuuria (Rahikka 2007 [online]). Tämä on hyvä huomata, kun pohditaan ulkosuomalaisten asenteita ja niiden sosiokulttuurisia vaikutuksia.

3. TOISEUTTAVAT ASEENTEET

3.1. Asenteen ulottuvuuksia

Useimmat tutkijat allekirjoittavat nykyään sen, että arvomme tunkeutuvat kaikkiin sosiaalista maailmaa koskeviin kuvauksiimme, minkä vuoksi kaikkein faktuaalisimmatkin lausumamme sisältävät väistämättä ideologisen ulottuvuuden (Hall 1999a: 101). Arvot voidaan nähdä asenteiden yläkäsitteinä. Ne edustavat syvintä olemustamme, ydintä. Arvot ohjaavat tiettyjä valintoja ja kielellisiä ilmauksia, vaikka monet niistä jäävätkin meille tiedostamattomiksi. (Talib 2000: 58–59.) Siitä huolimatta, että arvot ovat asenteiden perusta, ne voivat olla myös ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi amerikkalaisista kirkoista tehdyssä tutkimuksessa jotkut kyselyyn osallistuneet uskoivat Raamatun ihmiskuvaan ja arvostivat tasa-arvoa mutta eivät esimerkiksi halunneet ”neekereitä” kirkkoonsa. Daryl Bem kuitenkin väittää, että vaikka uskomuksemme ja asenteemme näyttäisivät epäjohdonmukaisilta, niin syvempi tarkastelu tuo näkyville niiden johdonmukaisen systeemin. (Bem 1970: 29–34.)

Asenteet liittyvät yleensä pitämiseen ja inhoamiseen. Ne ovat mieltymyksiä ja vastenmielisyyksiä tilanteisiin, esineisiin, henkilöihin, ryhmiin tai muihin tunnistettaviin aspekteihin ympäristössämme käsittäen myös abstraktit ideat ja sosiaaliset menettelytavat (Ajzen 1988: 4). Asenteet sisältävät kognitiivisen, evaluatiivisen, konatiivisen ja affektiivisen komponentin: Jotta yksilö voisi suhtautua johonkin myönteisesti tai kielteisesti, täytyy hänellä olla *tieto* tai *uskomus* tästä asiasta (kognitiivinen komponentti). Arvojen ohella erilaiset tiedot ja uskomukset ovat asenteiden perusta. Ne eivät kuitenkaan välttämättä ole aina ilmeisiä yksilölle itselleenkaan, vaan ne voivat olla myös tiedostamattomia. Joka tapauksessa ne mahdollistavat kohteen *arvottamisen* (evaluatiivinen komponentti) eli tavalla tai toisella myönteiseksi tai kielteiseksi tulkittavan arvioinnin. (Pälli 1999: 125; Vesala – Rantanen 2007: 19, 28.) Icek Ajzenin (1988: 4) mukaan evaluatiivinen komponentti onkin asenteen keskeisin ulottuvuus. Tästä syystä tiivistin edellä Johdanto-luvussa asenteen määritelmäksi nimenomaan *arvottava suhtautumistapa*. Arvottaja voi olla kuka tahansa, yksilö tai ryhmä. Tässä tutkimuksessa arvottajina toimivat Istanbulissa asuvat suomalaiset.

Tyypillisesti arvotamme positiivisesti asioita, joista pidämme, ja negatiivisesti

asioita, joista emme pidä. Toki poikkeuksiakin voi olla: saatamme esimerkiksi pitää tupakanpoltosta, vaikka näkisimmekin sen negatiivisena asiana. Kognitiivinen ja evaluatiivinen komponentti puolestaan määrittävät yhdessä *toimintavalmiuden* (konatiivinen komponentti) eli taipuvaisuuden käyttäytyä tietyllä tavalla. Tämä suhtautuminen ja käyttäytyminen voi joissakin tilanteissa olla hyvinkin *emotionaalista* (affektiivinen komponentti). (Pälli 1999: 125–126; Vesala – Rantanen 2007: 19, 28.) Tunteilla onkin asenteissa erityisen merkittävä rooli.

Tarkastelen tutkimuksessani ennen kaikkea asenteiden laatua jossain asiayhteydessä, en sen määrää, kuten kvantitatiivisissa asennetutkimuksissa. Määrälliset tutkimuksethan perustuvat usein lomakkeisiin, joissa arvioidaan asennetta jotakin tiettyä asiaa kohtaan esimerkiksi asteikolla 1–5 sen mukaan, kuinka samaa tai eri mieltä vastaaja on väittämistä. Ajattelen, että asennetta ilmaiseva lause ei vielä sellaisenaan muodosta asennetta, vaan se muodostuu kokonaisuudesta, jossa on lauseen lisäksi mukana myös sen esittäjä ja kohde. Asenne siis muodostuu arvottamisen ilmaisusta kontekstissaan (Vesala – Rantanen 2007: 26). Analyysissa kontekstin huomioiminen onkin erityisen tärkeää. Esimerkiksi lause ”minulla ei ole mitään pakolaisia vastaan” voidaan tulkita tilanteesta riippuen vaikkapa varautumiseksi rasismisyytöksiin, oman mielipiteen oikeuttamiseksi tai tunnelman keventämiseksi.

Tutkimukseni perustana on näkemys asenteen sosiaalisesta luonteesta. Asenteen sosiaalisen luonteen korostamisella en kuitenkaan torju näkemystä asenteesta yksilöön ja yksilön henkilökohtaiseen kokemiseen liittyvänä ilmiönä. Sosiaalisella luonteella tarkoitan Kari Mikko Vesalan ja Teemu Rantasen (2007: 23) tavoin sitä, että näen asenteen ennen kaikkea suhdekäsitteenä, joka kuvaa yksilön toiminnallista ja kommunikatiivista kiinnittymistä sosiaaliseen maailmaan. Toki asenteet voivat rakentua myös ilman vuorovaikutusta. Esimerkiksi vain omaan käyttöön tarkoitetuissa päiväkirjateksteissä tai muissa pöytälaatikkoon tarkoitetuissa kirjoitelmissa voi piillä asenteita. Kuitenkin voidaan sanoa, että asenteet ilmenevät ja tulevat julki erityisesti kommunikatiivisessa toiminnassa ja vaikuttavat sosiaalisessa ympäristössä. Myös blogiin kirjoittaminen on kommunikatiivista toimintaa. Päivitetäänhän blogia lukija huomioiden tai jopa lukijaa puhutellen, ja lisäksi lukijat voivat kommentoida kirjoituksia. Näin ollen voin olettaa Istanbulissa asuvien suomalaisten asenteiden näkyvän heidän kirjoituksissaan.

Tutkimukseni lähtökohtana on oletus, että kielellä rakennetaan sosiaalista todellisuutta. Kun asenteet nähdään sosiaalisina ilmiöinä, on luontevaa ajatella, että kielellä rakennetaan myös asenteita. Asenteita ei vain yksinkertaisesti ilmaista, vaan niitä

myös rakennetaan. Ne muotoutuvat ja saattavat syntyäkin kielenkäytössä. Asenteen ilmaiseminen tai rakentaminen voitaisiin edelleen nähdä sosiaalisena vaikuttamisena, esimerkiksi kuulijoiden taivutteluna, tai pyrkimyksenä antaa ilmaisijasta itsestään tietynlainen vaikutelma tai vaikkapa tietynlaisena identiteetin tuottamisena ja vahvistamisena. Asenteen ilmaiseminen voi myös vihjata sitoumusta samantyyppistä arvottamista ilmaisevaan toimintaan jatkossa. Näin ollen asenteen ilmaisut tekevät mahdolliseksi sen, että eri osapuolet voivat muodostaa odotuksia toistensa tulevasta käyttäytymisestä. Asenteiden ilmaisemista voidaan siis tulkita kommunikatiivisena tapahtumisena, jolla on myös ohjaava ja seurauksia synnyttävä tai tuottava aspektinsa. (Vesala – Rantanen 2007: 48–52; Pälli 2003: 50, 58.)

Asenne on yksittäistä asenteenilmausta yleisempi näkökanta tai kaava (Vesala – Rantanen 2007: 57). Siksi esimerkiksi se, mitä teemme, mihin järjestöihin kuulumme tai mistä kannamme huolta, kertoo paljon arvoistamme, uskomuksistamme ja asenteistamme. Asenteisiimme puolestaan vaikuttaa paljon se, miten olemme toimineet aiemmin (Pälli 1999: 127). Esimerkiksi pohtiessamme suhtautumistamme joukkoliikenteeseen perustamme kantamme pitkälti aiempiin kokemuksiimme: kuinka usein olemme käyttäneet joukkoliikennettä, onko bussilla päässyt sinne, minne olemme halunneet, onko juna ollut myöhässä ja millaista palvelua olemme saaneet.

Toisaalta asenteet ovat pitkälti ympäristöstä opittuja valintataipumuksia (Talib 2000: 62). Siten erityisesti eri ryhmillä, joihin kuulumme, on merkittävä rooli asenteittemme ja käytöksemme muokkaajina. Jokaisella ryhmällä on uskomuksensa, asenteensa ja käyttäytymismallinsa, jotka sen jäsenten on otettava huomioon. Normien rikkomisesta saattaa seurata ryhmästä eristäminen ja sosiaalinen paheksunta. Toisin sanoen ryhmä säätelee uskomuksia, asenteita ja käytöstä sosiaalisten palkkioiden ja rangaistusten avulla. Ryhmä on kuin peili, jonka kautta voimme verrata omia reaktioitamme eri asioihin. Tämä ei kuitenkaan välttämättä aina tarkoita sitä, että kuuluisimme juuri siihen ryhmään, jonka kautta itseämme peilaamme. (Bem 1970: 79–80.) Joka tapauksessa meillä on taipumus omaksua niiden asenteita, joiden kanssa vietämme aikaamme, eli ottaa omaksemme heidän suhtautumis- ja lähestymistapojaan. Meitä ei kuitenkaan johdattele vain yksi vertaisryhmä. Eri ryhmät arvoineen ja asenteineen saattavat olla jopa ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi murrosikäisen nuoren kodin ja kavereiden asenteissa ja käyttäytymisessä voi olla hyvinkin suuria eroja.

Asenteet eivät ole meidän stabiileja ominaisuuksiamme, vaan ne voivat muuttua ajan myötä. Voipa suhtautumistavoissa havaita muutosta tai vaihtelua jo yksittäisen

keskustelunkin aikana. Olettaisinkin, että asenteiden vaihtelun tai muuttumisen syynä ei varsinaisesti ole epäjohtonmukaisuus, vaan yleensä syynä ovat edellä mainitsemani ryhmän vaikutus ja sosiaalinen paine tai sitten tietoinen muutospyrkimys. Asenteet eivät ole pelkästään omia ja yksityisiä asioitamme siksi, että usein ne saavat aikaan teon. Tästä syystä suhtautumistapamme eivät ole yhdentekeviä ja joitakin niistä voisi olla hyvä muuttaa. Esimerkiksi ainut keino rasismien loppumiseen on pyrkiä muuttamaan ihmisten ajattelutapoja. Laista ja rangaistuksista voi olla jotain apua mutta ei riittävää hyötyä, sillä ne eivät saa aikaan asennemuutosta (Bem 1970: 54).

Asenteita voi muokata keskittymällä tietoisesti kognitiiviseen tai affektiiviseen informaatioon eli tietoon ja uskomuksiin asenteiden taustalla sekä niihin liittyviin tunteisiin. Toinen vaihtoehto on pyrkiä tutustumaan siihen henkilöön, ryhmään tai asiaan, johon yhdistyvää asennetta haluamme muokata. (Pälli 1999: 127.) Yksi tehokkaimmista ja ehkä helpoimmista keinoista muuttaa asenteita on muuttaa konatiivista komponenttia, omaa käytöstään (Bem 1970: 54). Esimerkiksi rasistiset asenteet lievenevät tai poistuvat usein siten, että hakeudumme tietoisesti tekemisiin vierasmaalaisten kanssa. Monet ennakkoluuloiset ihmiset eivät olekaan koskaan edes kohdanneet ennakkoluulojensa kohteita.

3.2. Me ja muut

Meillä on tyypillisesti ennakkoluuloja ja asenteita erityisesti vieraita asioita ja ihmisiä kohtaan. Vertaamme vieraita asioita ja ihmisiä tuttuihin. Tällöin puhutaan *toiseudesta*. Toiseudella tarkoitetaan asetelmaa, jossa *me* ja *muut* asetetaan jotenkin vastakkaisiksi ryhmiksi (Eriksen 2002: 19). Sosiaalipsykologiassa käytetään käsitteitä *sisäryhmä* ja *ulkoryhmä*. Tällöin on kyse sosiaalisesta luokittelusta, jonka perusajatuksiin kuuluu sosiaalinen vertailu eli se, että meillä on ryhmiä, joihin samastumme (sisäryhmät) ja ryhmiä, joihin emme kuulu joko faktisesti tai joihin emme katso kuuluvamme (ulkoryhmät) (Bauman 1997: 53). Jossain tilanteissa ja joihinkin tarkoituksiin teemme näkyväksi sen, että ”emme kuulu tähän tai tuohon ryhmään”.

Usein toiseuden ajatellaan olevan automaattisesti negatiivinen käsite. Muun muassa Olli Löytty näkee toiseuttamisen olevan alistamista (ks. esim. Löytty 2005c: 162), joskin hänkin myöntää, että kaikki toiseuttamisen tavat eivät kuitenkaan synnytä aina

kielteisiä mielle yhtymiä (Löytty 2005b: 93). Olen Magdalena Jaakkolan (2005: 12) kanssa yhtä mieltä siitä, että toiseus ei aina ole negatiivista. *Muita* tai *toista* voi katsella ja arvioida myös positiivisesti. Tällöin *heillä* nähdään olevan jotain sellaista hyvää, jota *meillä* ei ole. Pentti Raittila (2004: 31) toteaaakin, että nykyinen mainonta, nuorisokulttuuri ja urheilu nostavat esiin tähtiä, joissa ihonväriin ja muihin fyysisiin eroihin perustuva *toiseus* onkin kauneuden ja positiivisen kiinnostavuuden merkki. Toisen erilaisuuteen voidaan suhtautua paitsi vähätellen, halveksien ja inhoten myös kiinnostuneena arvostaen ja ihailien.

Ymmärtääksemme toiseuden käsitteen, tarvitsemme *eron* käsitettä. Tämän hetken ehkä tunnetuin kulttuurintutkija Stuart Hall perustelee eron merkitystä toiseudelle kielitieteen, antropologian sekä psykologian näkökulmien avulla: Ensinnäkin sanojen merkitykset syntyvät eroista toisiin sanoihin. Samoin toiseuskin saa merkityksensä sen kautta, että on olemassa jotakin, joka määrittyy ”itseudeksi” tai ”ensimmäisyydeksi” – ja päinvastoin. Toiseksi antropologisessa tutkimuksessa on esitetty ajatus, että merkitykset syntyvät luokittelusta ja symbolisista rajanvedoista. Kolmanneksi psykoanalyttisen näkökulman mukaan subjektiviteetti voi saada alkunsa ja käsitys minästä muotoutua ainoastaan niiden symbolisten ja tiedostamattomien suhteiden kautta, joissa pikkulapsi ponnistelee itselleen ulkopuolisen – toisin sanoen itsestään eroavan – merkityksellisen toisen kanssa. (Hall 1999b: 152–160.) Toiseus ei siis ole mikään erityinen tai marginaalinen ilmiö vaan olennainen osa sitä prosessia, jossa erot ja merkitykset muodostuvat. Samalla tavalla kuin sanat saavat merkityksensä erottuessaan muista sanoista myös identiteetin rakentuminen tarvitsee jatkuvaa rajan vetämistä tutun ja vieraan tai itsen ja toisten välillä. Niin kansakunnat kuin yksittäiset ihmisetkin määrittelevät itsensä erojen ja usein jopa vastakohtien avulla (Bauman 1997: 54–59).

Kaikki erot eivät kuitenkaan ole toiseutta. Suomi ja Turkki *ovat* erilaisia maita, suomalaiset ja turkkilaiset *ovat* erilaisia ihmisiä, ja heillä *on* erilainen kulttuuri ja erilaisia tapoja. Toisilleen vastakkaisiksi heidät voidaan nähdä kuitenkin vain jonkin suhtautumistavan läpi tai jonkin ideologian sisällä. Erilaisuus on lähinnä kuvaileva käsite; toiseus sen sijaan on strateginen käsite, joka sisältää jonkinlaista suhtautumista tai asennetta tätä erilaisuutta kohtaan (Löytty 2005c: 182). Tärkeää onkin pohtia, milloin erilaisuus muuttuu toiseudeksi ja millaiseksi toiseudeksi se muuttuu: onko se positiivista vai negatiivista. Analyysissäni minun on oltava tarkkana, että löydän blogeista nimenomaan toiseuttavat asenteet enkä puutu niihin tekstikatkelmiin, joissa vain *kuvaillaan* Turkkiä ja turkkilaisia tai Turkin ja Suomen välisiä eroja. Joskin tämä rajanveto

on varsin vaikeaa. Toisaalta analyysin rajaaminen metaforiin auttaa tässä tehtävässä, sillä yleensä ideologiat ja toiseuttavat asenteet ovat kätkeytyneet erityisesti juuri niihin (Fairclough 1992: 89). Toki kaikki metaforatkaan eivät ole automaattisesti asenteellisia, joten niiden käsittelyyn tarvitaan tulkintaa. Toiseuttavan metaforan erottaa kuvailevista niiden tunnepitoisuus tai jonkinlainen arvottava sisältö. Esimerkiksi ilmaus ”Istanbul on muuttomagneetti” on nähdäkseni hyvin neutraali ilmaus, kun taas ilmauksessa ”Istanbul on paratiisi” on nähtävissä lausujan erittäin myönteinen, jopa ihaileva, suhtautuminen Istanbulia kohtaan. (Käsittelen paratiisi-metaforaa tarkemmin analyysiluvussa.)

Toiseuden käsitteeseen sisältyvän itseyden ja ensimmäisyyden nähdään olevan ikään kuin vastinpari sille toiselle. Kummalle tahansa annetut merkitykset vaikuttavat parivaljakon toisen osapuolen merkityksiin. (Bauman 1997: 53–54.) Jos esimerkiksi sanotaan, että Afrikka on pimeä maanosa, sanotaan samalla, että se paikka, josta tuo huomio tehdään, eli Eurooppa, on valoisa. Kun feminiininen esitetään vaikkapa emotionaaliseksi, tullaan samalla esittäneeksi, että sen vastinpari maskuliininen edustaa rationaalisuutta. Kun maaseudusta puhutaan rauhan tyyssijana, tuotetaan samalla eroa kaupungin kiireiseen elämänrytmiin nähden. Yleensä toiseuttava ajattelu ei tunnista saati tunnista yhteisiä piirteitä tai ominaisuuksia vaan korostaa sen sijaan eroja. (Löytty 2005a: 9.)

Ihmistä on luonnollista puhua luokittelun avulla (Pälli 2003: 135). Itse asiassa yleistäminen, luokittelu ja jako ryhmiin ei ole vain yleistä ja luonnollista vaan jopa välttämätöntä (Nikanne 1992: 71). Se on tarpeellista muun muassa etniselle identiteetille. Ryhmiin jako auttaa meitä luomaan järjestystä muuten niin kompleksiseen sosiaaliseen ympäristöön. Se tekee mahdolliseksi jakaa maailma *jonkinlaisiin* ihmisiin. (Eriksen 2002: 19, 25.) Luokittelussa on kysymys siitä, että tarkastelun kohde sijoitetaan yleiseen luokkaan tai toisen kohteen yhteyteen, jossa sitä käsitellään ryhmäjäsenyyden perusteella (Räty 1987: 14). Ryhmän tuottaminen ei kuitenkaan sinänsä ole välttämättä syrjivää. Luokittelun negatiiviset piirteet ovat vasta sitä, että tuotetusta ryhmästä ilmaistaan negatiivisia asioita ryhmänä. (Pälli 2003: 135.) Esimerkiksi ollessani aikoinaan myyntitehtävissä kaupan alalla minua kehoitettiin olemaan erityisen tarkkaavainen myymälävarkauksien varalta, jos liikkeeseen tulisi romaneja. Näin neuvon antanut yrityksen toimitusjohtaja tarkasteli yksittäistä asiakasta epärehellisenä romanina, sillä hän oli kuullut joidenkin muiden romanien syyllistyneen myymälävarkauksiin. Myös meistä voidaan puhua ryhmänä. Oman ryhmän esittäminen esimerkiksi homogeenisenä joukkona saattaa ollakin tapa nostaa esiin ryhmän positiivista yhteneväisyyttä. Ylipäätään

luokittelussa tärkeäksi nousee se, mitä ryhmästä sanotaan. (Pälli 2003: 135.)

Luokitteluista on vain lyhyt matka stereotyyppioihin. Thomas Hylland Eriksenin (2002: 23) mukaan aina, kun kaksi ihmistä tapaa ensimmäisen kerran monikulttuurisessa ympäristössä, heidän ensimmäinen (alitajuinen) kysymyksensä on, mihin etniseen ryhmään toinen kuuluu, ja he käyttäytyvät sitten päätelmänsä mukaan. Stereotyyppisissä tartutaan muutamiin yksinkertaisiin, elinvoimaisiin, helposti muistettaviin ja ymmärrettäviin sekä laajalti tunnettuihin luonnehdintoihin jostakin henkilöstä tai ryhmästä. Niissä pelkistetään kaikki kyseistä henkilöä tai ryhmää koskeva muutamiksi piirteiksi, minkä jälkeen näitä piirteitä liioitellaan ja yksinkertaistetaan. (Hall 1999b: 190.) Stereotyyppisessä mielikuvassa esimerkiksi *kaikki* venäläiset, mustalaiset, karjalaiset tai pohjanmaalaiset ovat niin sanotusti samalla muotilla valettuja: venäläiset ovat kylmiä ja alkoholisoituneita, mustalaiset musikaalisia ja epäluotettavia, karjalaiset puheliaita ja vieraanvaraisia, pohjanmaalaiset rehellisiä ja suorasanaisia. Stereotyyppia-sana onkin peräisin perinteisestä kirjapainotekniikasta: stereotyyppiamenetelmässä kirjasinladelma kopioitiin pahvimuottiin, mistä sitten saatettiin tarvittaessa valaa yhä uusia samanlaisia ladelmia (J. Lehtonen 1994: 51). Lisäksi toiseuttamiselle on tyypillistä, että yhden eron, esimerkiksi ihonvärin, tunnistaminen aktivoi koko joukon muita eroja, jotka esiintyvät yleensä tuohon eroon liitettyinä stereotyyppisinä käsityksinä, kuten käsitys tummaihoisten ihmisten laiskuudesta ja seksuaalisuudesta (Löytty 2005c: 162). Hallin (1999b: 190) mukaan stereotyyppisointi sisältää ajatuksen muutoksen ja kehityksen mahdottomuudesta: stereotyyppin piirteiden nähdään olevan pysyviä.

Stereotyyppit eivät sinänsä ole oikeita tai vääriä, mutta se selitys, jonka esimerkiksi suomalainen on kohdekulttuurin ilmiölle antanut, on usein kohteen näkökulmasta katsottuna väärä. Eurooppalaisten mieliin juurtuneen käsityksen mukaan afrikkalaisilla on arveluttava yhteiskuntamoraali – koska he suosivat sukulaisia – aasialaiset ovat viekkaita – koska he hymyilevät ja sanovat kyllä, vaikka tarkoittavat ei – ja etelä-amerikkalaiset ovat epäluotettavia – koska he sanovat ”mañana”, vaikka eivät edes aio tehdä lupaamaansa huomenna. Ne käyttäytymiset, joihin stereotyyppiset käsitykset pohjautuvat, ovat usein todellisia, mutta eurooppalaisten niille antamat merkitykset voivat olla vääriä: sukulaisten suosiminen liittyy yleensä siihen, että afrikkalaisissa kulttuureissa ihmiset tuntevat vastuuta oman sukunsa hyvinvoinnista, japanilainen hymyilee ja sanoo ”kyllä”, koska hänen kulttuurissaan olisi loukkaavaa sanoa suoraan ”ei”, ja Etelä-Amerikassa käsitetään aika eri tavalla kuin Euroopassa, jolloin ”huomenna” tarkoittaa käytännössä ’lähiaikoina’. (J. Lehtonen 1994: 51–52.)

Stereotyyppiat voivat toimia myös itseään toteuttavina ennustuksina (Eriksen 2001: 265). Esimerkiksi koulumaailmassa tyypillinen stereotyyppinen ajattelumalli on uskoa, että pojat ovat hyviä matematiikassa ja huonoja äidinkielessä ja tytöt päinvastoin. Jos lapsi on tietoinen tästä oletuksesta, hän saattaa orientoitua sen mukaisesti.

3.3. Etnosentrismi

Myös omaa ryhmää voidaan stereotypisoida (Eriksen 2001: 264). Esimerkiksi suomalaiset kuvaavat itseään rehellisiksi ja ahkeriksi. Oman ryhmän stereotyyppit ovat yleensä positiivisia. Ei pelkästään stereotypisoinnissa vaan muussakin kielenkäytössä onkin tyypillistä, että *me*, meidän ryhmä, esitetään jollain tavoin *muuta* parempana. Tämä voi tulla esiin eksplisiittisenä vertailuna tai implisiittisemmin esimerkiksi sananvalinnoissa näkyvänä vastakkainasetteluna. Lauri Honko ja Juha Pentikäinen (1975: 12) ovat kiinnittäneet huomionsa esimerkiksi suomalais-ugrilaisten kansojen omakielisissä nimityksissä näkyvään vastakkainasetteluun: Votjakkien kansannimi ”udmurt”, syrjäänien ”komi”, ostjakkien ”hanti” ja jurakkisamojedien ”nenets” tarkoittavat 'ihmistä' ja 'meidän heimoomme kuuluvaa'. Tällainen terminologia kuvastaa perusasennoitumista, jota voidaan nimittää *etnosentrismiksi*. Vain meikäläiset, meidän heimoomme kuuluvat ovat ihmisiä. Tämä asenne tavataan paitsi alkukantaisissa kulttuurioloissa myös niin sanotun korkeatasoisen sivistyksen piirissä: muinaisille helleeneille vieraat kansat olivat ”barbaroi” eli 'änkyttäjiä'. Vierasta kieltä väheksyy myös venäläisten germaaneista käyttämä nimitys ”nemtsy”: 'mykät'. (Honko – Pentikäinen 1975: 12.)

Etnosentrismillä tarkoitetaan siis muiden kulttuurien arvottamista oman kulttuurin mittapuulla. Käsite pohjautuu kreikan sanaan ”ethnos”, joka tarkoittaa 'kansaa'. Omaryhmäkeskeinen, etnosentrinen näkökulma hyväksyy vain yhden totuuden ja yhden maailmankuvan. (Eriksen 2004: 20.) Arvostelemme vierasta kulttuuria ja sen edustajia omista näkökohdistamme käsin: heidän kulttuurinsa on mielestämme joko takapajuinen tai kehittynyt sen mukaan, missä määrin se muistuttaa omaamme ja sisältää arvoja, jotka voimme hyväksyä (A. Raunio 1994: 111). Claude Lévi-Strauss huomauttaa, että on tyypillistä yksinkertaisesti kieltää sellaiset moraalin, uskonnon, yhteiskuntaelämän ja estetiikan muodot, jotka eniten poikkeavat omistamme. Tämä asenne nojaa epäilemättä vankkoihin psykologisiin perusteisiin, koska sillä on taipumus ilmaantua aina uudelleen,

kun joudumme odottamattomaan tilanteeseen. ”Alkuasukkaiden tapoja”, ”meillä ei tehtäisi noin” ja ”tuollaista ei pitäisi sallia” ovat kaikki liioittelevia asenteita. Ne ilmaisevat samaa kavahdusta ja vastenmielisyyden tunnetta kuin mitä koemme kohdatessamme meille vieraita ajattelutapoja, tapoja elää ja uskoa. (Lévi-Strauss 2004: 24.)

Yleensä on niin, että mitä vähemmän tiedämme muista kulttuureista, sitä helpommin käytämme omaa kulttuuriamme vertailun ainoana mittana (A. Raunio 1994: 111). Maailman nähdään koostuvan kahdesta eriarvoisesta osapuolesta. Tosin on huomattava, että nämä osapuolet tarvitsevat toisiaan, sillä ne määrittävät toinen toisensa: keskustaa ei olisi olemassa ilman sitä ympäröivää periferiaa ja päinvastoin. (Eriksen 2004: 20.) Me määrittelemme itsemme suhteessa muihin, joten määritellessämme itsemme *meiksi*, määrittelemme samalla itsemme joidenkin muiden *muiksi* (Vehkavaara 1994: 157–158).

Suomalaisina ja eurooppalaisina sorumme helposti sijoittamaan itsemme maailman keskusta ja ajattelemaan, että eurooppalainen sivilisaatio on kulttuurievoluution korkein aste. Tällöin on kyse *eurosentrisestä* maailmankuvasta. (Löytty 1994: 117–118.) Eurooppalainen identiteetti perustuu ajatukselle, että se on rakentunut ”barbaarien” eri alkuperää ja erilaisia tapoja vastaan. Eurooppalainen omakuva on yhdenmukaisesti määritelty vähemmän sivistyneen ei-eurooppalaisen *toisen* vastakohtana. (Evans – Foord 2004: 72.)

Toki on myönnettävä, että oman kansan ja fyysisen tyyppin suosiminen on yleistä muidenkin kuin suomalaisten tai eurooppalaisten keskuudessa. Itse asiassa se on tyyppillistä kaikille kansoille ja ryhmille. Itsetyytyväisyys ja naapurien halveksunta on kautta kulttuurihistorian ollut kansallisen itsetunnon ja voiman lähde (Honko – Pentikäinen 1975: 12). Eri kansojen luomiseen liittyvissä mytologioissa tämä asenne saa ilmauksensa kertomuksissa, joissa juuri oma kansa edustaa luojajumalan käten onnistuneinta tulosta. Tämä sama asenne luonnollisesti ulottuu myös kulttuurin alueelle. Etnosentrismi eli omaryhmäkeskeisyys näyttääkin olevan ihmisen pysyvimpiä kulttuurisia ominaisuuksia. (Alho 1994: 71–72.)

Etnosentrisessä asenteessa meidän (sisäryhmän) ja muiden (ulkoryhmän) määrittelyssä suosimisen käsite on olennainen: positiivisen itsearvostuksen tarve vaatii sen, että sisäryhmää suositetaan ja ulkoryhmää hyljeksitään. Yksilön kognitiivisesta ominaisuudesta, itsearvostuksen tarpeesta, on siten johdettavissa se, että sisäryhmä nähdään myös ryhmäominaisuuksiltaan ulkoryhmää ”parempana”. Sisäryhmän yhteisöllisyys on positiivista: sen jäsenet kokevat yhteenkuuluvuuden tunnetta mutta ovat

silti yksilöitä. Sisäryhmää luonnehtii jäsenten välinen attraktio, eli ryhmään samaistuminen, ja koheesio, eli ryhmän kiinteys ja sen jäsenten halu pysyä ryhmässä. Ulkoryhmän yhtenäisyys saa puolestaan negatiivisia piirteitä sen jäsenten homogeenisyydestä ja toisaalta negatiivisten esimerkkien yhdistämisestä koko ulkoryhmään. Ulkoryhmän toiminta, näkemykset ja asenteet nähdään erilaisina kuin se, mihin yksilö itse sitoutuu. Tämä tarkoittaa sitä, että erilaisuus nähdään jonkinlaisena ”väärässä olemisena”, kun sitä vastoin oma ja oman ryhmän toiminta ja näkemykset näytetään perusteltuina, oikeutettuina ja järkevinä. (Pälli 2003: 41, 135.)

Vaikka myönnettäisiinkin, että omaryhmäkeskeiset asenteet kuuluvat yhteisöelämän perusluonteeseen suorastaan välttämättöminä elementteinä, ne ovat kuitenkin myös vakava este kulttuurien väliselle vuorovaikutukselle ja siihen pohjautuvalle kehitykselle (Honko – Pentikäinen 1975: 12). Etnosentrismi ei salli toisille erilaisuutta heidän omilla ehdoillaan (Eriksen 2004: 20). Nykyään on helppo nähdä etnosentristen asenteiden haitallinen vaikutus, kuten voimakkaina ja primitiivisissä muodoissa esiintyvät rasismien muodot. Olen Olli Alhon (1994: 72–73) kanssa samaa mieltä siitä, että jos kulttuuritieteille haluttaisiin nykyaikana antaa jokin erityinen, melkein pä ylevä, käytännön tehtävä sen tiedollisen tehtävän lisäksi, joka sillä tieteenä on, niin sellainen voisi olla ihmisten ohjaaminen pois etnosentrististä asenteista kohti lukemattomien vieraiden kulttuurien ymmärtämistä ja asiantuntevaa arvostusta. Käytännössä tämä tapahtuu tiedon ja tietoisuuden lisäämisen sekä ihmisten asenteiden osoittamisen kautta. Lauri Honko ja Juha Pentikäinen (1975: 13) mainitsevat, että oman minän ja oman ryhmän perinteen ja asennoitumistavan näkeminen ikään kuin ulkoapäin on erikoislaatuinen ja kasvattava elämys.

3.4. Kosmopolitismi

Etnosentrismiä voidaan pitää negatiivisena toiseutena. Toisenlaisen, positiivisen suhtautumistavan toiseuteen tarjoaa kosmopolitismi. Ulf Hannerzin mukaan kosmopolitismi on ennen kaikkea perehtymistä *muihin* ja alltiutta olla tekemisissä heidän kanssaan. Se pitää sisällään henkisen, älyllisen ja esteettisen avoimuuden erilaisia kulttuurisia kokemuksia kohtaan. Kosmopoliitti etsii nimenomaan erilaisuutta ja haluaa tutkia sitä hyväksyvässä ilmapiirissä. (Hannerz 2003b: 103.) Kosmopolitismi on

yleismaailmallisuuden ja kansainvälisyyden harrastamista (US s.v. *kosmopolitismi*). Se on kulttuuristen vaihtoehtojen näkemistä (Beck 2002: 18).

Kosmopoliittisuus on kulttuurista kompetenssia eli henkilökohtaisia sosiaalisia valmiuksia ja asenteita toimia erilaisten ihmisten kanssa (Hannerz 2003b: 103). Tämä tarkoittaa muun muassa interaktiivista asennetta, empaattisuutta, kykyä kunnioittaa kulttuurisesti erilaisia ihmisiä sekä sietää monitulkintaisuutta. Kulttuurista kompetenssia ovat myös riittävät sekä kielelliset että ei-kielelliset valmiudet viestiä korrektisti toisen kanssa sekä tieto ja ymmärrys käsitteistä ja niiden välittämistä viesteistä sekä kognitiivisesta ja sosiaalisesta roolikäyttäytymisestä. (Piironen – Timonen 2008 [online]: 3.) Näen sen olevan myös halua oppia uutta. Toimiva kulttuurinen kompetenssi edellyttää kriittisyyttä, laajaa itseymmärrystä, tietojen, taitojen ja tunteiden tasapainoista kokonaisuutta, erilaisten todellisuuksien ja elämänmuotojen hahmottamista sekä kykyä asemoida itsensä erilaisiin toimintaympäristöihin (Talib 2005: 43; Piironen – Timonen 2008 [online]: 9).

Kosmopoliitit ovat usein matkustelleet paljon ympäri maailmaa. Kreikan kielen sanaan *kosmo-poli'tes* perustuva ”kosmopoliitti” suomennetaan usein sanalla ”maailmankansalainen” (US; NS s.v. *kosmopoliitti*). Kun yksilö elää arkeaan eri kulttuureissa ja yhteisöissä, hänen kosmopoliittisuutensa kasvaa. Toisaalta se voi kasvaa myös yhden kulttuurin keskellä eläessä. Kosmopoliittisuus on siis ennen kaikkea kykyä sopeutua vieraaseen kulttuuriin, mikä tapahtuu kuuntelemalla, katselemalla, intuitiolla ja refleктоimalla. Sopeutuminen voi joissakin tapauksissa tarkoittaa jopa halukkuutta tulla osalliseksi *muista*, mistä käytetään ilmausta *going native* (Hannerz 2003b: 106).

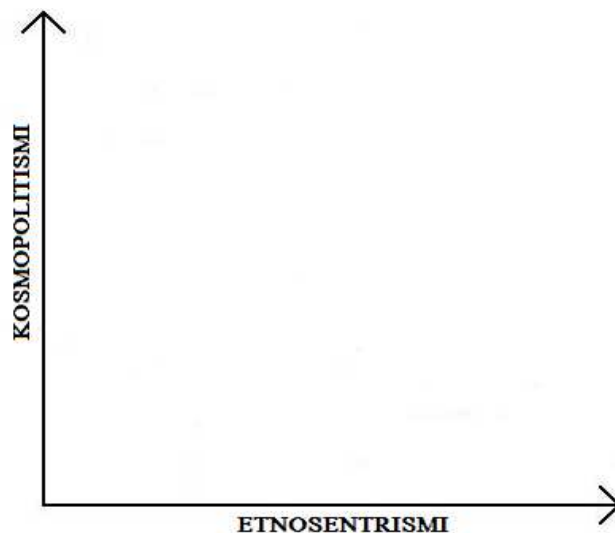
Kosmopoliittisuus voi saada myös voimakkaan ihailevia tai jopa ylistäviä sävyjä. Tällöin muut kulttuurit nähdään taideteoksina ja kulttuurin monimuotoisuudesta nautitaan sen itsensä tähden (Hannerz 2003b: 103). Se on monikulttuurisuutta (Evans – Foord 2004: 71–72). Nykysuomen sanakirjan mukaan kosmopoliitti vieroksuu ja vastustaa kansallisia katsomuksia ja pitää usein koko maailmaa isänmaanaan (NS s.v. *kosmopoliitti*, *kosmopolitismi*). Hän arvostaa enemmän yleismaailmallista kuin kansallista kulttuuria (US s.v. *kosmopoliitti*). Siihen siis liittyy usein kätkeytyvää välinpitämättömyyttä oman isänmaan etuja kohtaan.

Konkreettisesti ihaileva kosmopoliittisuus näkyy esimerkiksi siinä, että jostakin maasta hankitaan runsaasti erilaisia esteettisiä tuotteita, jotka edustavat kyseistä kulttuuria. Hannerz olettaa, että esimerkiksi useimmat kulttuuripolitiikan alueella toimivat, vaikuttavat he sitten paikallisella tai kansallisella tasolla tai esimerkiksi UNESCO:n

kaltaisissa kansainvälisissä järjestöissä, ovat tottuneet käyttämään ylistävää kulttuuripuhetta. Kyseinen puhetapa on hyvin yleinen myös yliopistomaailmassa, erityisesti humanististen ja yhteiskuntatieteiden piirissä. (Hannerz 2003a: 220.)

Ylistävään kulttuuripuheeseen tottuneet saattavat olla jossain määrin kiusaantuneita nähdessään, kuinka heidän puhetapansa suhteellistetaan vain yhdeksi kulttuuripuheen lajiksi (Hannerz 2003a: 220). Toisin sanoin, jos aineistossani on nähtävissä ylistävää asennetta paikallista kulttuuria kohtaan, näen sen vain yhtenä tapana kuvata paikallista kulttuuria, yhdeksi asenteen ilmaisumuodoksi. Tämä saattaa olla epämiellyttävää blogien kirjoittajille, jos kyseinen kuvaustapa on heille hyvin luonnollinen ja siten ainut nähtävissä oleva vaihtoehto. Lisäksi he saattavat olla täysin vakuuttuneita siitä, että ylistävä asenne on muita asenteita ja ilmaisutapoja valistuneempi tapa lähestyä kulttuuria. Saattaa kuitenkin olla hyödyllistä laajemmassa kontekstissa, missä erilaiset tavat katsoa kulttuuria ja kulttuurisia eroja kohtaavat, että ihaileva asenne nähdään yhdeksi monista asenteen muodoista (Hannerz 2003a: 220).

Käytännössä tutkimuksessani tarkastelen sitä, kuinka Istanbulin suomalaisten blogeissa ilmenevät erilaisuuteen kohdistuvat asenteet sijoittuvat kosmopolitismien ja etnosentrismien muodostamille akseleille. (Ks. kuvio 1.)

Kuvio 1: *Toiseus-kuvio.*

Mitä pidemmälle asenteet sijoittuvat kosmopoliittisuusakselille, sitä ihannoivampia ja yltiöoptimistisempia asenteet ovat. Siellä on ylistävä kulttuuripuhe. Vastaavasti, mitä

pidemmälle asenteet sijoittuvat etnosentrismiakselilla, sitä kielteisempiä ne ovat. Etnosentrismi ikään kuin voimistuu kuvion akselilla oikealle päin mentäessä. Etsiessäni aineistostani asenteita ja sitä, miten ne sijoittuvat edellä mainittuun toiseus-kuvioon, käytän analyysissäni apuna metaforateoriaa.

4. METAFORATEORIA

4.1. Teoria ihmisen käsitejärjestelmästä

Metaforien on perinteisesti ajateltu kuuluvan kirjalliseen kieleen, erityisesti runouteen, ja niillä on ajateltu olevan relevanssia vain vähän muuntyyppiseen kieleen. Metaforien on nähty olevan vain pinnallinen tyylikeino. George Lakoffin ja Mark Johnsonin (1980) tutkimus on vahvasti osoittanut, ettei tämä ole totta. Metaforat ovat levinneet laajalle kaikenlaisiin kieleen, jopa kaikkein epätodennäköisimpiin tapauksiin, kuten tieteelliseen ja tekniseen kielenkäyttöön. (Fairclough 1992: 194.) Myös esimerkiksi poliittisessa kielenkäytössä metaforat ovat laajasti käytettyjä, sillä ne ovat tehokas keino esittää ideologioita ja sensaatiohakuisia ajatuksia sekä herättää tunteita, jopa kiihkoa. Emme siis voi välttyä metaforilta. Lakoffin ja Johnsonin (1980: 3) mukaan ne ovat kiinni jokapäiväisessä elämässämme, eivät vain kielessämme vaan myös ajattelussamme. Ne myös vaikuttavat siihen, miten havainnoimme ympäröivää maailmaa, miten siitä puhumme, miten toimimme ja miten teemme päätöksiä (Helasvuo 1992: 314).

Itse asiassa koko käsitteellinen ja ajatuksellinen systeemimme on rakentunut metaforisesti: ymmärrämme useimmat asiat toiseen asiaan kuuluvien käsitteiden avulla. Toisin sanoen aina, kun puhumme abstrakteista tai uusista asioista, käytämme metaforia. (Lakoff – Johnson 1980: 3, 56.) Teemme abstrakteja ja uusia asioita ymmärrettäväksi konkreettisten ja tuttujen asioiden avulla (Benincasa 2004: 44). Esimerkiksi joitakin vuosia sitten Helsingin Sanomissa uutisoitiin Dolly-lampaan kloonauksesta käyttämällä muun muassa ilmauksia ”monistuskone”, ”työmaa” ja ”natsi-Saksan rodunjalostus”. Konkretisoinnin ohella metaforat rajaavat näkökulmaa käsiteltäviin asioihin. Edellä mainittu ”natsi-Saksan rodunjalostus” on jo varsin asenteellinen ja rajatusta näkökulmasta esitetty ilmaus. (Hellsten 2003: 64.)

Kun käsitämme asioita yhden metaforan kautta mieluummin kuin toisen, rakennamme todellisuutta yhdellä tavalla toisen vaihtoehdoisen tavan sijaan (Fairclough 1992: 194). Metaforalla tullaankin usein rakentaneeksi tai pönkittäneeksi tietynlaista kuvaa asioista (Hellsten 2003: 64). Samalla, kun korostamme asiasta jotain puolta, muut puolet jäävät piiloon. Metaforan teho muun muassa argumentoinnin keinona perustuu juuri tähän. Aina emme kuitenkaan ole tietoisia tästä käsitejärjestelmästä. Me vain

ajattellemme ja toimimme enemmän tai vähemmän automaattisesti. (Lakoff – Johnson 1980: 3, 61.) Jotkut metaforat ovat niin syvällisesti luonnollistuneita kulttuuriin, että emme pelkästään ole tietämättömiä niistä suurimman osan aikaa, vaan lisäksi niiden löytäminen on hyvin vaikeaa. Jopa silloin, kun huomiomme kiinnitetään niihin, ne jäävät helposti huomaamatta ajattelussamme tai toiminnassamme. (Fairclough 1992: 195.)

George Lakoff, Mark Johnson sekä Mark Turner ovat kehittäneet teoriaa tästä ihmisen käsitejärjestelmästä, jossa keskeisellä sijalla on yhden käsitteen ymmärtäminen toisen käsitteen avulla (mm. Lakoff – Johnson 1980, Lakoff 1986, Johnson 1990, Lakoff – Turner 1989). Teoriaa on alettu kutsua metaforateoriaksi ymmärtämisprosessissa keskeisen välineen, metaforan, vuoksi. Osa metaforateorian ideoista perustuu antropologiseen traditioon (muun muassa Bronislaw Malinowski, Claude Lévi-Strauss, Victor Turner, Clifford Geertz) (Lakoff – Johnson 1980: xi–xii).

Metaforatutkimuksen perusajatuksen mukaan kielellä ilmennetään ja rakennetaan maailmaa ja sen ilmiöitä sekä ennen kaikkea sitä, miten tähän ympäröivään maailmaan suhtaudumme. Toisin sanoen sillä on konstruktivistinen perusta. (Berger – Luckmann 1995: 48.) Kielellä on siis hyvin konkreettisia vaikutuksia. Margareta Hallbergin (2001: 215) mukaan kieli ja teksti ”tulevat maailmaksi”. Metaforatutkimuksen tarkoituksena on paitsi selvittää arkikielisiä tapoja jäsentää maailmaa metaforisella tavalla myös paljastaa mahdolliset tausta-ajatukset ja asenteet metaforien takaa. Metaforatutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, mihin laajempiin yhteyksiin tietty konkreettinen tapahtuma asetetaan eli millaista kuvaa tapahtumista metaforien avulla luodaan. (Hellsten 2003: 68–69, 88.) Ylipäätään teoria pyrkii selittämään sitä, kuinka ihminen tekee maailmaa ymmärrettäväksi (Fairclough 1992: 72). Metaforatutkimukselle on tyypillistä kontekstin korostaminen. Monet metaforat ovat kulttuurisidonnaisia, joten niitä on usein mahdoton ymmärtää ilman laajempaa kulttuurista ja sosiaalista tietämystä (Lakoff – Johnson 1980: 117–118).

Metaforan keskeisin kriteeri on, että se yhdistää kahta eri käsitteistyksen alaa (Lakoff – Turner 1989: 57). Metaforassa *käsite A on ikään kuin käsite B*. Toisin sanoen käsite A kuvataan metaforisesti ottaen osia käsitteen B skeemasta. Skeema on pelkistetty ja mahdollisesti rajoiltaan avoin kuva niistä seikoista ja suhteista, jotka käsite mielessä herättää (Nikanne 1992: 62). Esimerkiksi käsitteen ”sota” skeemaan kuuluvat muun muassa seuraavat seikat: vihollinen, rauha, ase, strategia, puolustus ja piiritys.

Lakoff ja Johnson puhuvat kohde- (target domain) ja lähdealueista (source domain). Esimerkiksi metaforassa AIKA ON RAHAA ”aika” on kohdealue ja ”raha”

lähdealue. Tällöin kohdealue saa metaforassa lähdealueen ominaisuuksia. Esimerkiksi aika saa niitä ominaisuuksia, joita rahalla on. Tämä ominaisuuksien siirtyminen näkyy esimerkiksi seuraavissa lauseissa: ”Älä *tuhlaa* aikaani.” ”Tämä laite *säästää* aikaasi.” ”Paljonko sinulla on aikaa *jäljellä*?” (Lakof – Johnson 1980: 7–8.) Vertailun vuoksi sanottakoon, että aika saisi varsin toisenlaisia ominaisuuksia, jos lähdealueena olisikin vaikkapa ”lahja”. Samoin, jos esimerkiksi ihmisten välinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus kuvataan ”sotana”, on ymmärrettävissä, että se sisältää konflikteja; sen sijaan, jos se kuvataan ”tanssina”, on huomio vuorovaikutuksen tuomassa mielihyvässä. Kiinnostava oletus metaforateoriassa on se, että metaforan kohteena olevaan käsitteeseen siirretään vaivihkaa metaforan lähteenä olevasta käsitteestä uusia seikkoja, jotka eivät siihen luonnostaan kuulu (Nikanne 1992: 63).

Länsimaisessa kulttuurissa on yleisesti hyväksytty metafora ELÄMÄ ON MATKA. Silloin kuvaus ELÄMÄSTÄ MATKAN skeemassa olisi suurin piirtein seuraava:

ELÄMÄ ON MATKA

MATKA	ELÄMÄ
Matkustaja	se, jonka elämästä puhutaan
Matkaseura	perhe, tuttavat, tärkeät ihmiset
Lähtöpaikka	syntymä
Liike	aika; muutos, erityinen edistys
Välietapit	elämän tärkeät tapahtumat
Opastajat	neuvonantajat elämän päätöksissä
Viivytykset	elämän ongelmat

Metaforinen puhe ”elämäntaipaleen alkamisesta ja päättymisestä”, ”lapsen ohjaamisesta oikealle tielle” ja ”mutkista matkalla” heijastavat kaikki yhtä ja samaa yleisempää metaforaa ELÄMÄ ON MATKA. Juuri yksittäisten metaforien yhdistäminen yleisempien metaforien avulla lienee metaforateorian vahvin puoli. (Nikanne 1992: 62–63.)

On tärkeää nähdä, että metaforinen rakenne on vain osittaista, ei totaalista: Jos se olisi totaalista, yksi konsepti todella *olisi* toista, eikä vain ymmärrettävissä toisen käsitteen avulla. Esimerkiksi aika ei todellisuudessa ole rahaa. Käytettyä aikaa ei saa takaisin. Ei ole olemassa aikapankkia. Voin antaa sinulle paljon aikaa, mutta sinä et voi antaa samaa aikaa minulle takaisin, vaikka voitkin antaa saman määrän aikaa. Kaikki ominaisuudet eivät

siirry skeemasta toiseen. Esimerkiksi metaforan IDEAT OVAT RUOKAA mukaan meillä voi olla ”raakoja faktoja” tai ajatuksia saatetaan ”haudutella”, mutta emme silti puhu ”ruskistetuista”, ”hiillostetuista” tai ”metsästetyistä ideoista”. (Lakoff – Johnson 1980: 13, 109.) Urpo Nikanteen (1992: 68) mukaan tässä onkin metaforateorian porsaanreikä: osittaisuuden avulla voi metaforasta selittää pois minkä tahansa epätoivotun seurauksen.

4.2. Erilaisia metaforia

Kun ajatellaan, että koko ihmismielessä oleva käsitejärjestelmä on metaforinen, on perusteltua kysyä: mihin metaforat viime kädessä perustuvat eli millaisia ovat ne käsitteet, jotka ymmärretään ilman metaforaa ja joihin muut metaforat voidaan lopulta palauttaa (Nikanteen 1992: 69). Metaforien ymmärtäminen perustuu fyysiseen ja kulttuuriseen tietämykseen ja kokemukseen. Niiden ymmärtämistä auttaa käsityksemme

- ruumiista (hahmottamis- ja motorinen järjestelmä, mentaalinen kapasiteetti, tunteet)
- toiminnasta fyysisessä ympäristössä (liikkuminen, syöminen, objektien ohjaaminen)
- vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa omassa kulttuurissamme (sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja uskonnolliset instituutiot). (Lakoff – Johnson 1980: 117–118.)

Esimerkiksi ilmausten ”tunnelma *kohosi* kattoon”, ”hän on *korkeassa* asemassa”, ”olen *alamaisissa*” ja ”hän *vaipui* koomaan” taustalla ovat metaforat YLHÄÄLLÄ ON HYVÄÄ ja ALHAALLA ON HUONOA. Nämä metaforat perustuvat ihmiskehon asentoihin: pystypäin kulkevaa ihmistä pidetään reippaana, iloisena ja terveenä, kun taas kumarassa kulkeva näyttää masentuneelta tai jopa sairaalta. Tällaisia metaforia kutsutaankin *suunta-* tai *kehollisiksi (orientational metaphors) metaforiksi*. Suuntametaforissa koko käsitteen systeemi noudattaa toista. Sen sijaan *rakennemetaforassa (structural metaphor)*, jollainen on esimerkiksi aiemmin esillä ollut metafora ELÄMÄ ON MATKA, asia tai konsepti on metaforisesti rakennettu toisella käsitteellä. (Lakoff – Johnson 1980: 14–19.)

Lakoff ja Johnson puhuvat myös *ontologisista metaforista (ontological metaphors)*. Ontologista metaforaa käyttäessämme ajattelemme ja puhumme ikään kuin abstraktit asiat olisivat konkreettisia. (Lakoff – Johnson 1980: 25–32.) Esimerkiksi

ilmauksissa ”suunnitelma kaatui johtoryhmän vastustukseen” ja ”se oli vedenpitävä suunnitelma” suunnitelma ajatellaan konkreettisenä esineenä. Kun metaforan lähdealueena on ihminen tai muu elollinen olento, jonka ominaisuuksia siirretään elottomaan kohdealueeseen, puhutaan personifikaatiosta, joka onkin ontologisista metaforista ilmeisin. Siinä eloton kohde, ilmiö tai asia elollistetaan siten, että se saa inhimillisiä piirteitä tai toimii aktiivisesti, kuten inhimillinen olento (Lakoff – Johnson 1980: 33). Viimeaikaiset talousuutiset, kuten ”taantuma valloitti Suomen” ja ”taantuma vei työn”, ovat esimerkkejä siitä, kuinka taloudellisen taantumun kaltaisen abstraktin ja laajan asian esittäminen inhimillisin käsittein on tehokas keino tehdä asioita ymmärrettäviksi. Kun kärsimme talouden alenemisesta, TAANTUMA ON VIHOLLINEN -metafora konkretisoi sen, miksi kärsimme näistä menetyksistä.

Suunta-, rakenne- ja ontologisten metaforien lisäksi joskus voidaan puhua myös *metaforisista sanonnoista* (Hellsten 2003: 74) sekä *uinuvista* tai *kuolleista metaforista* (Mäntynen 2003: 145). Metaforisia sanontoja ovat esimerkiksi ”kuin kala kuivalla maalla” ja ”oma lehmä ojassa”. Kuolleella metaforalla puolestaan tarkoitetaan sellaista metaforaa, jossa lähde- ja kohdealueen välistä yhteyttä ei kovin helposti tunnisteta. Metafora on tällöin luonnollistunut eli konventionaalistunut tapa ilmaista jotakin asiaa toisen käsitteen avulla. Ilmaukset ”paljonpuhuva kuva”, ”silmiinpistävä väri”, ”läpituokea katse”, ”uraauurtava työ” ja ”paikkansapitämätön väite” voisivat olla esimerkkejä tällaisista metaforista. Metaforat niin sanotusti kuolevat, kun niitä käytetään riittävän paljon: olemme tottuneet niihin, emmekä siten enää huomaa niiden metaforisuutta (Mäntynen 2003: 145). Tällaiset metaforat ovat saaneet vakiintuneen erikoismerkityksensä. Kuolleilla metaforilla ja metaforisilla sanonnoilla on se yhteinen piirre, että vakiinnuttuaan monista niistä on tullut idiomeja, eli jollekin kielelle, henkilölle tai yhteisölle ominaisia ilmauksia, tai kliseitä, kuten ”matti kukkarossa”.

Lakoff ja Turner ovat kuitenkin sitä mieltä, että kuolleen metaforan käsite on virheellinen ja perustuu sille väärälle oletukselle, että konventionaalinen metafora on menettänyt metaforisen luonteensa ja muuttunut osaksi kirjaimellista merkitystä. Konventionaalistuminen ei heidän mukaansa poista metaforan metaforista luonnetta vaan päinvastoin todistaa, että ajattelumme on metaforista. (Lakoff – Turner 1989: 128–131, 138.) Olen heidän kanssaan yhtä mieltä siitä, että vielä vakiintumisensa jälkeenkin kyseessä on *metafora*. Voin kuitenkin analyysissäni käyttää kuolleen metaforan käsitettä, jos aineistossani sellaisia on, sillä Lakoffin ja Turnerin kritiikistä huolimatta kyseinen käsite joka tapauksessa sisältää edelleen ajatuksen metaforasta. Näiden kahden

näennäisesti erilaisen metaforakäsityksen ydin on siis analyysin kannalta sama: konventionaalinen metafora on argumentoinnin kannalta luonnollistunut emmekä kiinnitä huomiota sen metaforisuuteen, mutta se on silti metafora (Mäntynen 2003: 145).

Metaforille on tyypillistä niiden arvottava luonne. Kuitenkin monet kuolleet metaforat ovat vakiintuessaan menettäneet arvottavan ominaisuutensa. Esimerkiksi tyyliarvoltaan arkisempi ”vasikka” (poliisille tietoja antava rikollisten joukossa oleva henkilö), ”jänis” (salamatkustaja) tai ”silakka” (laivaston sotilas) eivät omassa rekisterissään ole sen arvottavampi kuin asiattyyliset ilmaukset. Myöskään sellaisten metaforien kuin ”kynttilänjalka”, ”ikeen alla”, ”saada vihiä”, ”esityksen runko”, ”asian haara” tai ”puheen virta” ei voida ajatella olevan asenteellisia. Nämä ovatkin tyypillisiä elottomien entiteettien tai niiden osien metaforisia nimityksiä. Yksi kuolleiden metaforien, tai voisipa sanoa myös *termiityneiden metaforien*, ominaisuus on tietynlainen kokonaisvaltainen täsmällisyys. Ihminen joko on tai ei ole salamatkustaja (”jänis”) tai laivaston sotilas (”silakka”), ja kuulija tietää täsmällisesti, mitä puhuja tarkoittaa. Jos hän sen sijaan kutsuu jotakuta jänikseksi tämän arkuuden perusteella, hänen sananvalintansa on arvottava. (Koski 1992: 21–22.)

Sivuutan analyysissäni sellaiset kuolleet metaforat, jotka ovat menettäneet arvottavan luonteensa ja keskityn suhtautumista ja asennetta osoittaviin toiseuttaviin metaforiin. Tällaisia ovat esimerkiksi ihmisistä käytettävät eläinten tai kasvien nimitykset, kuten ”aasi”, ”rotta” ja ”haaremin ruusu”. (Koski 1992: 22.) Niillä voi olla joko ihaileva ja myös hellittelevä tai väheksyvä sävy. Sävyltään kielteisiä metaforat voivat olla kahdella tavalla: 1) ilmaus voi olla avoimen pejoratiivinen eli suoraan halventava tai pilkkaava tai 2) ironinen eli näennäisesti myönteinen mutta miellesisällöltään kielteinen, pilkkaava. (Nahkola 1992: 244.)

Negatiivisesti toiseuttavat metaforat ovat usein yhteyksissä pelkoihin ja perustuvat historiallisiin stereotyyppioihin (Tekin 2008: 729). Poliittiseen tutkimukseen erikoistunut Beyza Çağatay Tekin on tutkinut Turkin EU-jäsenyyden konstruktioita ranskalaisessa poliittisessa diskurssissa. Hänen tutkimusaineistossaan esimerkiksi Turkin pääministeriä puhutellaan ”kalifiksi” ilman ”fetsiä” (muslimimiesten punainen päähine) tai ”turbaania”. Lisäksi ranskalaiset väittävät turkkilaisten puhuvan ”Taivaallisesta portista”, jolla Eurooppaa kiristetään aloittamaan neuvottelut, ja kokouksissa ihmisiä kehoitetaan etsimään paikkansa ”sulttaanien” ja komissaarien välistä. (Tekin 2008: 738.) Todellisuudessa kalifilla, fetsillä, turbaanilla, Taivaallisella portilla tai sulttaanilla on hyvin vähän tekemistä nykypäivän turkkilaisen politiikan kanssa.

Ihmisen metaforinen käsitejärjestelmä perustuu toisaalta synnynnäiseen kykyyn muodostaa käsitehierarkioita ja toisaalta kykyyn projisoida metaforien avulla fyysisiä tai tuttuja käsitteitä abstraktille tai uudelle alueelle. Käsitehierarkian perustaso on oleellinen havaitsemisen ja muistamisen kannalta. Perustason kategorioita ovat esimerkiksi ”koira”, ”kissa”, ”tuoli” ja ”pöytä”. Tämän tason kategorioita on helpompi käsitellä mielessä kuin ylätasoa käsitteitä ”kotieläin”, ”nisäkäs”, ”huonekalu” ja ”tavara” tai alatasoa kategorioita ”mäyräkoira”, ”angorakissa”, ”nojatuoli” ja ”sohvapöytä”. (Nikanne 1992: 70–71.)

Aina ei olekaan niin selvää, onko jokin ilmaus metafora vai onko kyseessä pelkkä kategorisointi. Esimerkiksi lause ”argumentaatio on tappelua” voi olla niin metafora kuin kategorisointikin. Jos käsite ”tappelu” sisältää psykologista valtaa ja kipua yhtä paljon kuin fyysistä valtaa ja kipua, on lause ”argumentaatio on tappelua” nähtävä kategorisointina mieluummin kuin metaforana, vaikka molemmat voisivat sisältää psykologista valtaa. Jos sen sijaan ”tappelu” nähdään pelkästään fyysisenä ja kipu on vain metaforista, silloin kyseinen lause olisi metaforinen. (Lakoff – Johnson 1980: 84.)

Metaforan ja kategorisoinnin toisistaan erottamisen tekee vaikeaksi se, että ne ovat saman jatkumon päätepisteitä. Jos ei ole selvää, onko ilmaus metafora vai kategorisaatio, se sijoittuu jonnekin näiden kahden päätepisteen väliin. Erottamista voi auttaa käsitteiden keskinäisen suhteen auki kirjoittaminen: metaforinen ilmaus on ilmaistavissa A on *ikään kuin* B, kun taas kategorisoinnissa A on *eräänlainen* B. Kategorisoinnin kriteereinä ovat a) samantyylinen toiminta ja b) riittävän samanlainen rakenteellinen piirre. Esimerkiksi lause ”argumentaatio on keskustelua” ei ole metafora, vaan argumentaatio on keskustelun alakategoria. Metaforan kriteereinä sen sijaan voidaan pitää a) erilaista toimintaa ja b) osittain samaa rakennetta. Tällöin esimerkiksi ARGUMENTAATIO ON SOTAA on metafora, koska argumentaatio ja sota ovat perustaltaan erilaisia toimintoja ja argumentaatiota rakennetaan osittain sodan skeemalla, sotaan liittyvillä sanoilla. (Lakoff – Johnson 1980: 84–85.) Metaforateoriassa iso kysymys onkin, mikä kaikki oikeastaan onkaan metaforaa.

Varsinaisten metaforien lisäksi huomioin analyysissäni myös toiseuttavat vertaukset. Vertauksessa rinnastetaan kaksi asiaa, esimerkiksi ”kuu on kuin sirppi”. Metaforassa puolestaan nämä kaksi asiaa yhdistetään suoraan ilman kuin-konjuktioita: ”kuun sirppi”. Vertaukset rakentavat täsmälleen samanlaisia merkityksiä kuin metaforat. Tästä syystä olisi saivartelua ja tutkimuskohteen kannalta sääli jättää vertaukset analysoimatta vain siksi, että niitä ei varsinaisesti luokitella metaforiksi niiden sisältämän kuin-konjunktin vuoksi. Myös muun muassa Jyrki Kalliokoski (1992) käsittelee

tutkimuksessaan kuin-konjunktion sisältämiä vertauksia metaforien kaltaisina ilmauksina. Vertaukset eivät kuulu Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriaan, mutta analysoin niitä samoin metodisin periaattein kuin metaforiakin.

5. BLOGIT TUTKIMUSKENTTÄNÄ

5.1. Blogin genre

Perinteisesti erityisesti antropologisesti suuntautuneet etnologit ovat pakanneet laukkunsa ja matkustaneet kaukomaille vuodeksi tekemään tutkimustyötään. Uusi maa ja kulttuuri on ollut heidän tutkimuskenttensä. Kuitenkin viime vuosina tutkimuskenttä etnologisena käsitteenä on laajentunut ja muuttunut abstraktimmaksi. Nykyään se voi tarkoittaa jopa internetiä. Katja Laitisen mukaan (2003: 357) vielä 1970-luvulla tutkimuskentän määrittelyssä oli kädenvääntöä traditionaalisen perinteen ja populaarin folkloren välillä, kunnes todettiin, että etnologi voi tehdä kenttätöitä missä ja kenen kanssa tahansa. 2000-luvulle tultaessa alettiin puhua elektronisesta kommunikaatiosta, lähes kaikkeen tietokonevälitteiseen kommunikaatioon viittaavasta virtuaaliyhteisöstä sekä virtuaalisesta etnografiasta (Laitinen 2003: 357). Käytännössä kenttätyö internetissä on ennen kaikkea kulttuurin rakenteiden tarkastelua, kuten blogipäivitysten keruuta ja tekstien analysointia (Arpo 2001: 195–196).

Blogi on suomenkielinen käännös sanoista weblog ja blog. Myös verkkopäiväkirja ja nettipäiväkirja ovat Suomessa käytettyjä blogin vastineita. Näistä kolmesta, osittain rinnakkaisesta, nimityksestä käytän tutkimuksessani käsitettä blogi. Lyhyesti sanottuna blogi on internetsivusto, johon tehdyt päiväkirjamaiset merkinnät ovat aikajärjestyksessä. (TSK 2005 [online].) Blogi-sanasta on myös johdettu kirjoittajaan viittaava sana *bloggaaja* (käännöksenä englanninkielisestä käsitteestä blogger) ja sivuston ylläpitoon liittyvää toimintaa tarkoittava *bloggaaminen* tai *blogaaminen* (blogging). Aineistoni kirjoittajat puhuvat myös *postauksesta* ja *postaamisesta*, joilla he tarkoittavat päivitystä ja päivittämistä eli uuden merkinnän kirjaamista.

Käyttäessäni blogi-käsitettä tiedostan, ettei sen määrittelystä olla aina yksimielisiä. Muun muassa blogien verkostoja tutkinut Jere Juhana Majava (2006 [online]: 4) huomauttaa, ettei käsitteellä weblog ole olemassa riittävän kuvaavaa suomenkielistä vastinetta, vaikka lisääkin, että weblogien kirjoittajien käyttämä blogi-käsite näyttää olevan vakiintumassa yleiskäsitteeksi Suomeen. Hänen mukaansa käsitteet verkko- tai nettipäiväkirja viittaavat vain tiettyyn osaan weblogeista, jolloin ne olisivat blogin yksi alalaji. Myös esimerkiksi Risto Niemi-Pynttari (2007 [online]: 358) puhuu kahdenlaisista

blogeista: verkkopäiväkirjoista ja journalistisista blogeista. Hänen määritelmänsä mukaan verkkopäiväkirjoja kirjoitetaan usein samanmielisille lukijoille, kun taas journalistisissa blogeissa puhuttelun kohteena on monia eri näkökantoja edustava julkinen yleisö. Tästä huolimatta pitäydyn Sanastokeskuksen (TSK 2005 [online]) määritelmässä ja käytän tutkimuksessani käsitettä blogi synonyymina netti- tai verkkopäiväkirjalle. Näin varmistan muun muassa sen, että käyttämäni ja edellä esittelemäni blogi-sanasta johdettu käsitteistö olisi yhtenäinen niin, etten puhuisi esimerkiksi verkkopäiväkirjojen bloggaajista.

Blogeille, näille internetissä kirjoitettaville ja luettaville julkaisuille, ovat ominaisia erityisesti seuraavat seikat:

- käänteinen aikajärjestys, jolloin uusin merkintä on nähtävissä sivun yläalaidassa
- säännöllinen päivittäminen
- kommentointimahdollisuus
- linkittämismahdollisuus.

Blogi muodostaa aina kumuloituvan tekstin: uusin tuotettu sisältö ei korvaa vanhaa, vaan kaikki merkinnät arkistoituvat. Kronologisen järjestyksen lisäksi blogin merkintöjä on usein mahdollista seurata esimerkiksi kategorioiden eli *tagien* avulla, jolloin kirjoitukset on merkitty tiettyyn teemaan kuuluviksi. (Geert 2008: 3–4; Tremayne 2007: vii.)

Vaikka blogeille on tyypillistä säännöllinen päivittäminen, niitä päivitetään silti paljon harvemmin kuin yleisesti luullaan. Tilastojen mukaan aktiivisiksi luokiteltavia blogeja päivitetään keskimäärin kerran kahdessa viikossa. Vain alle kolme prosenttia blogeista päivitetään kerran viikossa ja alle kaksi prosenttia päivittäin. (Miller – Shepherd 2004 [online].) Näihin tilastoihin verrattuna aineistonani olevat blogit kuuluvat niihin harvinaisuuksiin, joita päivitetään varsin aktiivisesti – keskimäärin neljä kertaa viikossa.

Kommentointimahdollisuus sekä linkit muihin blogeihin muodostavat verkoston, *blogosfäärin* tai *blogistanian* (blogosphere), jossa tuhannet blogit ja kirjoittajat linkittyvät toisiinsa (Geert 2008: 3–4, 14). Aineistoni blogeissa tämä on nähtävissä mielenkiintoisilla tavoilla: Osa kirjoittajista viittaa tai on liittännyt blogiinsa linkin toisen Istanbulissa asuvan suomalaisen blogiin. He ovat myös käyneet kommentoimassa tai jättämässä viestejä toistensa blogeihin. Näin ollen – jos aineistoni olisi laajempi – voisin periaatteessa tarkastella yhden kirjoittajan asenteita useammasta eri blogista. Kommentointilinkin lisäksi jokaisessa päivityksessä on tyypillisesti näkyvissä päivämäärä ja kellonaika sekä kirjoittajan nimi, erityisesti, jos blogin ylläpitäjiä on useita.

Blogeja on tutkittu viime vuosina paljon. Niin tutkijat kuin itse bloggaajatkin ovat keskustelleet varsin kiivaasti siitä, mitä ne oikeastaan ovat. Niitä on verrattu muun muassa

keskusteluun, kirjeisiin, radio-ohjelmiin, päiväkirjoihin ja journalistisiin teksteihin. Jotkut tutkijat ovat myös esittäneet, että kyseessä on oma internetissä syntynyt julkaisemisen genre. Heidän mielestään muiden kirjoittamisen muotojen joukosta ei voida osoittaa tekstilajia, josta blogi olisi kehittynyt. (Östman 2007a [online]: 2.) Blogit voidaankin nähdä hybridimuotona, joka ammentaa käytäntöjä edellä mainittujen genrejen lisäksi internetin aiemmista keskusteluympäristöistä (Östman 2007b: 52).

Ensimmäiset blogit perustettiin 1990-luvulla. Vuosituhannen alussa monet blogipalvelut alkoivat tarjota ilmaisia ja helppokäyttöisiä editointityökaluja, joiden avulla blogin perustaminen ja ylläpitäminen tulivat mahdollisiksi ilman aikaisempaa koodauskokemusta. Suosittuja blogipalveluita ovat esimerkiksi Blogger, Wordpress, LiveJournal ja suomalainen Vuodatus, joiden tarjoamat tekstieditorit toimivat tunnettujen tekstinkäsittelyohjelmien tavoin. Tällaista kutsutaan usein nimellä Rich Text Editor. Teknologiatietoisemmille käyttäjille on tarjolla myös html-editori. Käyttäjä voi valita editorin halunsa ja tarpeidensa mukaan. Näiden helppokäyttöisten blogipalveluiden myötä blogien määrä kasvoi räjähdysmäisesti. Myös käyttäjien ikäjakauma laajeni huomattavasti. (Miller – Shepherd 2004 [online].) Viime vuosina blogi-ilmiö on vain jatkanut kasvamistaan (Paquet 2002 [online]). Karkeiden arvioiden mukaan vuoden 2006 alussa niiden määrä olisi ollut lähellä 100 miljoonaa (Geert 2008: xxiii). Blogien valtavan määrän, kasvu- ja muutosnopeuden sekä monimuotoisuuden vuoksi kunkin tutkijan – minä mukaan lukien – onkin paikallaan määritellä, mitä blogilla tarkoitetaan juuri kyseessä olevassa tutkimuksessa.

Koska nykyisin kuka tahansa, jolla on pääsy internetverkkoon, pystyy julkaisemaan omaa blogiaan, on ymmärrettävää, että niiden laatu, sisältö ja tavoitteet vaihtelevat suuresti. Niin yritykset, yksityiset ihmiset kuin julkisuuden henkilötkin voivat ylläpitää blogia. Niiden kautta julkaistaan yksin ja ryhmässä, ammatillisia teemoja ja harrasteita, faktaa ja fiktiota. Tavoitteet vaihtelevat itselle kirjoittamisesta laajan, esimerkiksi journalistisen tai poliittisen, vaikuttavuuden tavoitteluun. (Geert 2008: xxii–xxiii.) Blogeissa käsitellään esimerkiksi tietokoneita, huumoria, elokuvia, musiikkia, valokuvausta, politiikkaa, uutisia tai henkilökohtaisia asioita. Aineistonani olevat blogit kuuluvat näistä viimeisimpään kategoriaan. Myös blogien muoto voi vaihdella: suurin osa blogeista on tekstimuotoisia, mutta internetissä on myös valokuva-, video- sekä audioblogeja. Toki myös eri mediamuotojen yhdistäminen on mahdollista ja suosittuakin.

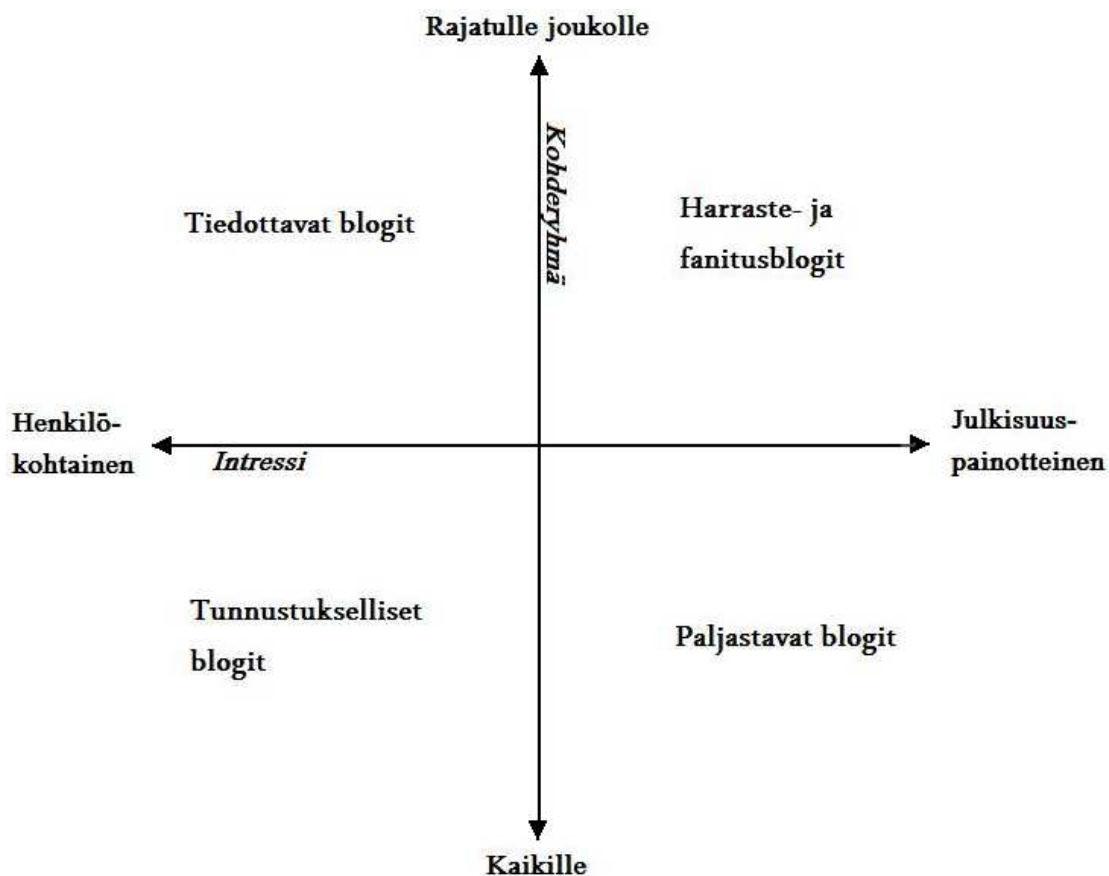
5.2. Julkisen ja yksityisen rajan häilyvyys

Blogi on internetpalvelu, mutta esimerkiksi keskustelupalstoihin verrattuna se henkilöityy vahvasti blogin kirjoittajaan. Koska blogit kuitenkin ovat verkossa kaikkien luettavina, ne kuuluvat myös julkiseen sfääriin. (Arpo 2005: 46; Tremayne 2007: vii.) Blogit voivat samalla olla sekä julkisia että hyvin henkilökohtaisia. Ne on osoitettu samanaikaisesti kaikille ja ei kenellekään.

Useille bloggaajille itseilmaisu on keskeisintä: blogin ylläpitäminen on tilaisuus kertoa tarinansa kohtuullisen laajalle, etäiselle ja näkymättömälle yleisölle. Tästä huolimatta monet haluavat palautetta ja kehottavat lähettämään kommentteja joko blogiin tai suoraan sähköpostiin. (Miller – Shepherd 2004 [online].) Itseilmaisuutarpeesta huolimatta kirjoittajat yleensä huomioivat lukijansa kirjoittaen tekstinsä tietoisesti heille (Pöysä 1997: 49).

Sari Östman (2007a [online]) on jaotellut yksityisihmisten blogit tiedottaviin, tunnustuksellisiin, harrastaviin ja paljastaviin kohderyhmän ja kirjoitusintressien mukaan. (Ks. kuvio 2.) Tiedottavat blogit ovat lähes ilmoitustaulun kaltaisia ja usein projektiluonteisia: ne saattavat kertoa perheen elämästä sukulaisille tai seurata lapsettoman parin hedelmöityshoitoja. Tiedotusblogia kirjoitetaan pääosin yksityisistä lähtökohdista rajatulle kohderyhmälle. Harraste- ja fanitusblogeja, kuten neule- ja lemmikkiblogeja, musiikkiin tai muuhun fanikulttuuriin keskittyviä julkaisuja on suomalaisessakin blogosfäärissä runsain mitoin. Sekä harrasteblogin lähtökohdat että kohderyhmä ovat tavallisesti julkisia, mutta kohderyhmä on kuitenkin rajattu samoista asioista kiinnostuneisiin. Paljastavat blogit puolestaan voivat olla voimakkaan provosoivia, ja monet niistä keskittyvät kirjoittajan sukupuolielämään. Tämän tyyppin blogeista monet ovat fiktiivisiä. Paljastavien blogien tarkoitus on jossain määrin shokeerata ja kerätä niin laajaa julkisuutta kuin mahdollista. Blogien neljäs tyyppi on tunnustukselliset julkaisut, joille on tyypillistä itsereflektoiva ote. Pääpaino on kirjoittajan ajatuksissa ja tunteissa. Tunnustuksellisen blogin ylläpitäjä kirjoittaa mielenkiintonsa kohteista, mutta ei niin keskittyneesti, että kyse olisi harrastejulkaisusta eikä niin raflaavasti, että voitaisiin puhua myöskään paljastavasta blogista. (Östman 2007a [online]: 68–69.) Oman aineistoni blogien katson kuuluvan tiedottavien ja tunnustuksellisten blogien välimaastoon: tiedottavien blogien tapaan niissä kerrotaan omia ja perheen arkisia kuulumisia Suomessa asuville sukulaisille, ystäville ja tutuille, mutta toisaalta niissä on myös tunnustuksellisten julkaisujen tapaista reflektovaa pohdintaa. Aineistonani olevien blogien tiedotemaisuutta

on korostettu joissakin päivityksissä otsikolla ”Uutiset”.

Kuvio 2: *Blogin lajit* (Östman 2007a [online]: 68).

Blogin erottaa perinteisestä päiväkirjasta erityisesti sen julkisuus. Bloggaamista voidaanakin luonnehtia julkiseksi kirjoittamiseksi yksityisistä asioista. Blogien julkisuudella on erityisesti verkkoon liittyvät piirteensä. Julkisuus ei siinä tarkoita yleisen huomion kohteeksi joutumista, vaan se muistuttaa kohtaamista julkisessa tilassa. Olennaista blogien verkostossa, blogosfäärissä, on se, että yleisjulkisuuden sijaan lukija hakee verkosta intressiensä mukaisia julkisia paikkoja. Verkojulkisuus ei siis ole kaikille esiintymistä, vaan siinä on erityisalueita. Vaikka blogi olisi periaatteessa avoin jokaiselle, niin se miellyttää aina vain tietynlaista lukijaa. Siksi julkisen tilan metafora ei ole täysin riittävä kuvaamaan sitä, kuinka blogien julkisuus toimii. (Niemi-Pynttari 2007 [online]: 350.)

Julkisuuden myötä blogilla on lukijansa, toisin kuin päiväkirjalla. Lukijoiden

määrä voi vaihdella muutamasta kymmeneen tuhansiin; he saattavat olla vakituista yleisöä tai satunnaisia kävijöitä (Östman 2007b: 49). Yleensä tämä vaikuttaa kirjoitustyyliin: kirjoittaja kontrolloi tekstiään ja ottaa huomioon julkisen lukijakunnan läsnäolon. Niemi-Pynttärin mukaan tällainen kirjoittamisen tapa periytyy romaanitaiteesta, jossa puhutaan erityisen valikoiden ja muunnellen yksityisiltä vaikuttavista asioista. Ääni on siis intiimi, mutta se, mitä kerrotaan, valikoituu lukijakuntaa silmällä pitäen. Samalla, kun kertoja puhuu luottamuksellisesti, tekstiä kontrolloiva kirjoittaja tarkastaa, että kuka tahansa voi lukea hänen tekstiään. Toki toisaalta niitäkin bloggeja löytyy, joissa kirjoittaja erehtyy käsittelemään henkilökohtaisia asioitaan jopa vaivaannuttavan intimiti. (Niemi-Pynttäre 2007 [online]: 350–351.)

Lukijoiden olemassaolon tiedostaminen voi siis toisaalta rajoittaa kirjoittamista, mutta toisaalta se myös mahdollistaa henkilökohtaisen puheen julkisessa tilassa. Tällöin puhutaan implisiittisen lukijan mielikuvasta: kirjoittaja luo mielessään yksittäisen lukijan, jolle hän kohdentaa tekstinsä suuren kasvottoman massan sijaan. Kirjoittaja saattaa käyttää retorista sinuttelua ja puhua kuin läheiselle tai tutulle tai esittää kysymyksiä. (Peltonen 1996: 103–104.) Usein implisiittistä lukijaa ei kuitenkaan nimetä, mutta kirjoittaja olettaa jakavansa lukijan kanssa joitakin arvoja ja mieltymyksiä. Lukijoiden mahdolliset kommentit muokkaavat kirjoittajan lukijamielikuvaa. Kommenteilla on myös toinen merkitys kirjoittajalle: ne ovat merkki blogin seuraamisesta. Lukijalle puolestaan kommenttien kirjoittaminen on yleensä vain pieni näkyvä osa bloggaajan elämään osallistumista. Bloggeille onkin tyypillistä hiljainen interaktiivisuus, jossa blogin lukija vain seuraa kirjoittajan päivityksiä. Lukijat haluavat seurata kaltaistensa elämää eivätkä keskustella heidän kanssaan. (Niemi-Pynttäre 2007 [online]: 350–358.)

Bloggaajien teksteistä on nähtävissä, kuinka paljon kirjoittaja olettaa lukijoiden tuntevan hänen elämänpiiriään. Jos hän olettaa lukijoiden olevan täysin vieraita, hän selostaa asioita eksplisiittisemmin kuin tutulle kirjoittaessaan (Peltonen 1996: 104). Toisin sanoen se, mitä kirjoittaja olettaa lukijan tietävän, vaikuttaa siihen, kuinka implisiittisesti tai eksplisiittisesti kertoja kuvaa ja taustoittaa tapahtumia. Blogien julkisuuden tai yksityisyyden asteissa on siis eroja. Östmanin (2007a [online]: 112) mukaan joillekin bloggaajille suhde julkisuuteen on hyvin ristiriitainen. Toisaalta julkisen foorumin valitseminen on tietoinen ratkaisu, mutta toisaalta osa kirjoittajista kokee julkaisemansa tekstin olevan jossain mielessä yksityistä. He kieltäytyvät asettumasta kritiikin kohteeksi, eivät halua tulla kommentoiduksi tai linkitetyksi ja peräänkuuluttavat kunnioitusta. Tällöin ilmeisesti pelkkä tieto lukijoiden olemassaolosta on riittävä. (Östman 2007a [online]: 36,

112.)

Tyypillinen seuraus julkisuuden ja lukijoiden tiedostamisesta on se, että kirjoittaja kertoo vain asioista, joita voi esittää julkisesti. Joitakin asioita jätetään kertomatta tai niitä poistetaan jälkeensä. Henkilöllisyyden salaaminen on yleisin yksityisyyden suojaamisen keino. Tällöin kirjoittaja kyllä kertoo faktuaalisesti asioista ja tapahtumista mutta poistaa tai muuttaa nimet ja muut tunnistettavat tiedot. (Niemi-Pynttari 2007 [online]: 360.) Yksityisyyttä voi suojata myös salaamalla bloginsa, jolloin sitä voivat lukea ainoastaan ylläpitäjältä salasanan saaneet lukijat. Näin kirjoittaja voi kontrolloida bloginsa julkisuutta hyvinkin tarkasti. Hän voi itse määrittää, kuka hänen kirjoituksiaan saa lukea ja kommentoida. Aineistoni blogeista yksi on tällainen. Tämä blogi on osana suojattuja kotisivuja, ja siten kyseistä blogia on mahdollista lukea ja kommentoida ainoastaan kotisivuille kirjautumalla.

5.3. Tutkimusetiikka

Internet on ollut ja on osin edelleen harmaata aluetta niin tutkimusetiikan kuin lainsäädännön soveltamisenkin näkökulmasta, vaikka henkilötietolaki ei sinänsä ole riippuvainen julkaisuvälineestä. Lähtökohtana kaikelle tutkimukselle on tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä vahingon välttäminen ja tutkittavien yksityisyyden suojaaminen. (Kuula 2006: 169, 192.) Tämän vuoksi minun on arvioitava, missä määrin erityisesti tekijänoikeuslaki ja henkilötietolaki asettavat rajoituksia ja velvoitteita internetin käyttämiselle tutkimuksessa. Tutkimukseni keskeisimmät tutkimuseettiset kysymykset ovatkin tutkittavien informointi tutkimuksesta sekä yksityisyydensuoja. Tutkimustyötä tehdessäni minun on varottava myös sitä, etten analyseilläni loukkaa bloggaajien inhimillisiä kokemuksia, arvoja tai vakaumuksia. Samanaikaisesti minun on pyrittävä muistamaan tiedeyhteisön ihanteet: rehellisyys, avoimuus ja kriittisyys (Kuula 2006: 29, 33).

Internetsivustoja voidaan jaotella niiden organisoituneisuuden mukaan. Esimerkiksi yritysten, virastojen ja erilaisten yhteisöjen sivustot voivat olla hyvin pitkälle organisoituja ja yleensä täysin vapaasti luettavissa. Pitkälle organisoituminen tarkoittaa sitä, että sivustojen julkaiseminen on sekä suunnitelmallista että johdettua ja siitä päätetään kollektiivisesti. Vapaasti luettavissa olevat organisoidut sivustot ovat

tutkittavissa siinä missä ylipäänsä julkiset asiakirjat. (Kuula 2006: 171.) Sen sijaan yksittäisten ihmisten ylläpitämät blogit eivät ole organisoituneita eivätkä mielestäni siten aivan yhtä vapaasti tutkittavissa kuin yritysten tai muiden sellaisten sivustot. Yksi aineistoni blogeista on salasanalla suojattu ja vain ylläpitäjän sukulaisille ja ystäville tarkoitettu sivusto, joten sen tutkimuskäyttö vaati joka tapauksessa paitsi salasanan saamisen ylläpitäjältä myös tutkimusluvan kysymisen. Niinpä päätin kysyä kaikilta bloggaajilta tutkimusluvat paitsi hyvien tapojen myös tasapuolisuuden nimissä.

Blogit voidaan nähdä julkaisuina, jotka useimmiten saavat tekijänoikeudellista suojaa. Tekijänoikeuslain mukaan teos saa suojaa, jos se on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Blogit täyttävät tämän määritelmän. Tekijänoikeuslain mukaan blogeihin siis pitäisi viitata normaalein viitetiedoin. Tarkkojen viitetietojen kirjaamiseen vaikuttaa kuitenkin henkilötietolaki. Henkilötietolain peruseriaatteen mukaan tutkimukseen sisällytetään kaikki tunnistetiedot vain, jos tutkimuksen toteuttaminen ei muuten onnistu. (Kuula 2006: 188–189.) Toisin sanoen poistan tai muutan aineistossani esiintyneet nimet, osoitteet ja puhelinnumerot. Esimerkiksi Tuuli, yksi aineistoni bloggaajista, lupasikin bloginsa tutkimuskäyttöni nimenomaan sillä ehdolla, että hänestä käytetään nimimerkkiä, vaikka hän vastasi tutkimuslupakysymykseeni sähköpostitse omalla nimellään. Anonymisoin kaikki bloggaajat keksimällä heille pseudonyymit. Myös alun perinkin nimimerkillä kirjoittanut Tuuli on keksimäni uusi pseudonyymi. Samoista tutkimuseettisistä syistä en ilmoita tutkimuksessani myöskään aineistonani olevien blogien verkko-osotteita vaan merkitsen muun muassa lähdeluetteluun aineisolähteiksi pelkät pseudonyymit.

5.4. Aineiston esittely

Valitsin aineistokseni blogitekstit siksi, että ne ovat kirjoittajiensa vapaita narraatioita arkielämästään, joten oletan, että heidän mahdolliset asenteensa tulevat näissä teksteissä esille paremmin kuin vaikkapa haastattelussa. Blogitekstien eduksi onkin laskettava erityisesti niiden itseohjautuvuus ja intiimiys. Omista kokemuksistaan kirjoittaminen on täysin vapaaehtoista, joten blogistien ei tarvitse huolehtia haastattelijan tai omien kasvojensa suojelemisesta mahdollisesti arkaluontoisten aihepiirien kohdalla. (Pöysä

1997: 50.) Näin ollen oletan, että blogeihin kirjoitetaan sattuneista tapahtumista tai mieltä kuohuttaneista asioita heti tuoreeltaan ja vähemmällä suodattamisella. Haastattelutilanteessa sen sijaan tapahtumien aiheuttamat tunteet ovat ajan myötä voineet laimentua ja siten myös asenteiden ilmeneminen jää helposti vähemmälle. Lisäksi blogitekstit ovat kiinni kirjoittajiensa jokapäiväisessä arjessa; haastattelu on siitä hiukan irrallaan oleva yksittäinen tilanne.

Oleellinen ero on myös se, että haastattelutilanteessa sekä haastattelija että haastateltava ovat aktiivisia toimijoita. Haastattelija ei siis ole haastattelutilanteessa näkymätön vaan ohjailee informantin puhetta suuntaamalla sitä kommentoivaksi ja kantaa ottavaksi puheeksi. Haastattelija siis vaikuttaa aina jonkin verran haastateltavan puheeseen, vaikkakaan ei määrittele haastateltavan kantaa eri asioihin tämän puolesta. (Ehrling 2007: 152.) Aineistonani oleviin blogiteksteihin minulla ei tutkijana ole ollut suoranaista vaikutusta. Sen sijaan epäsuorasti vastaanottajana tai osana vastaanottajien joukkoa olen ollut vaikuttamassa teksteihin, sillä päivityksethän kirjoitetaan aina jollekin, vastaanottaja huomioiden (Peltonen 1996: 91–102).

Blogien etu on myös se, että niissä näkyy kirjoituspäivämäärä selkeästi. Näiden avulla voin tarvittaessa pohtia sitä, onko asenteiden taustalla mahdollisesti vaikuttamassa jotain yhteiskunnallisia tapahtumia, kuten vaaleja tai vuosittain samaan aikaan toistuvia mellakoita (esimerkiksi toukokuun ensimmäisen päivän mielenosoitukset). Päivämäärien avulla voin myös seurata bloggaajien asenteissa mahdollisia ajan kuluessa tapahtuneita muutoksia. Toisaalta blogit ovat myös erittäin haasteellinen aineisto: Blogeista jää helposti retoriikka sekä argumentaatio ja siten asenteet huomaamatta, sillä konteksti ei ohjaa niiden tarkkailuun toisin kuin esimerkiksi vaikuttamaan pyrkivissä teksteissä. Blogitekstihän on usein päiväkirjamaista tarinointia – paitsi silloin, kun kyseessä on poliittinen tai muuten nimenomaan kantaa ottava blogi, mitä aineistoni blogit eivät ole.

Olin jo ennen tutkimukseni aloittamista seurannut noin vuoden ajan erään Turkissa asuvan suomalaisperheen ylläpitämää blogia. Tähän blogiin tehtyjen merkintöjen ja kommenttien perusteella tiesin Istanbulissa olevan muitakin suomalaisia, jotka kirjoittelevat elämästään internetiin. Näitä blogikommentteja sekä erinäisiä hakukoneita hyödyntäen löysin internetistä kaksitoista Istanbulissa asuvien suomalaisten blogia, joista aktiivisia oli kahdeksan. Näistä rajasin tarkasteltavakseni kolme. Valintakriteereinä olivat blogin henkilökohtaisuus, aktiivinen päivittäminen sekä se, että kirjoittaja on asunut tai aikoo asua Istanbulissa vähintään kaksi vuotta. Näistä viimeisimmällä kriteerillä pyrin varmistamaan sen, ettei blogin kirjoittaja ole Istanbulissa vain turistina tai muutaman

kuukauden työkomennuksella. Turistin tai lyhytaikaisen projektityöntekijän ei tarvitse sopeutua vieraaseen maahan ja kulttuuriin, ja siten hänen asenteensa paikallista kulttuuria kohtaan eivät tutkimukseni kannalta ole niin kiinnostavia. Aineistoni koonnissa pyrin myös monipuolisuuteen ja kattavuuteen siten, että kirjoittajista löytyy sekä miehiä että naisia, perheellisiä ja yksin eläjiä, kotiaitejä ja työssä käyviä.

Valinnat tehtyäni otin blogien kirjoittajiin yhteyttä joko sähköpostitse tai jättämällä viestin heidän blogeihinsa ja pyysin lupaa käyttää heidän tekstejään tutkimuksessani. Tutkimuslupaa kysyessäni jouduin pohtimaan omia sananvalintojani, etten niillä vaikuttaisi tutkimustuloksiin. Pelkäsin, että jos kertoisin tutkimuksestani liian tarkkaan, bloggaajat alkaisivat pian kontrolloida tiukemmin tulevia päivityksiään tiedostaen, että joku jossakin tarkastelee heidän sananvalinnoistaan paljastuvia asenteita oikein suurennuslasin kanssa. Toisaalta olisi ollut eettisesti hiukan arveluttavaa pyytää bloggaajilta tutkimuslupaa kertomatta tutkimuksen todellista aihetta. Näistä syistä johtuen kerroin viestissä varsinaisen tutkimusaiheeni mutta kuitenkin varsin lyhytsanaisesti. Lyhytsanaisuus sopi muutoinkin sähköpostiviestin kaltaiseen kommunikointiin ja erityisesti hyödyntäessäni blogien kommentointilinkkiä. Kun olin saanut luvat blogien käyttämiseen tutkimuksessani, tallensin blogit tietokoneeni kovalevylle siltä varalta, että niiden ylläpitäminen yllättäen loppuisi. Suojattuun blogiin sain luku- ja tutkimusoikeuden todennäköisesti siksi, että nimeni oli ylläpitäjälle entuudestaan tuttu yhteisen ystävämme kautta.

Näistä kolmesta blogista minulle tuli aineistoa kolmisen sataa sivua. Rajasin kuitenkin tutkimukseni ulkopuolelle kaikki ne päivitykset, joissa ei millään tavalla viitattu paikalliseen kulttuuriin tai ihmisiin vaan käsiteltiin esimerkiksi lasten kuulumisia. Rajauksen jälkeen tutkittavakseni jäi aineistoa noin 200 sivua. Aineistoni blogit ovat kaikki suomenkielisiä, joskin päivitysten joukossa on myös lyhyitä englannin-, turkin- ja ruotsinkielisiä katkelmia.

Blogisteista ensimmäinen on Maria, kolmen pienen lapsen äiti, joka kirjoittaa blogissaan perhe-elämänsä arjesta. Hän muutti perheineen Istanbuliin elokuussa vuonna 2006 miehensä kahden vuoden työkomennuksen vuoksi. Itse hän kuvaa blogiaan sen sivupalkissa näin: *”Kotiäidin elämää kolmen lapsen kanssa Istanbulista. Ajatuksia, tapahtumia ja omasta elämästä haaveilua.”*

Blogi on perustettu tammikuussa vuonna 2007, ja sen päivitys loppui toukokuun lopussa vuonna 2008 perheen muutettua takaisin Suomeen, joten Marian blogi on lähes kokonaisuudessaan tutkimukseni aineistona. Maria päivitti blogiaan ensimmäisen vuoden

ajan lähes joka päivä ja toisena vuonna keskimäärin joka toinen päivä. Marian sivusto sai kiertävän blogipalkinnon, jonka luonnehdinta kuvaa mielestäni hyvin Mariaa ja hänen blogiaan. Itse hän tosin epäilee, onko palkintoa ansainnut: *”Olen saanut Kassi-Almalta Bella Enchanted.n aloittaman blogi palkinnon, jota hän luonnehtii seuraavasti: 'This award will be awarded to those that are just nice people, good blog friends and those that inspire good feelings and inspiration! Those that care about others that are there to lend support or those that are just a positive influence in our blogging world! I am naming this award the Nice Matters Blog Award.'* Mietin, olenko moista ansainnut, mutta otan kiitollisuudella vastaan.” (Maria 10.8.2007.)

Toinen blogisti, Tuuli, puolestaan on menevä sinkkunainen. Istanbulin hän kertoo olleen kotikaupunkinsa vuodesta 1998 lähtien. Tosin välillä hän on käynyt opiskelemissa ja työskentelemässä ulkomailla mutta palannut lopulta takaisin Istanbuliin. Hän kirjoittaa elämästään, ystäviensä tapaamisista, makuelämyksistä ja arjen sattumuksista ajoittain railakkaan rempseällä tyylillä. Marian tavoin Tuulikin päivittää blogiaan ahkerasti: joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta joka päivä. Seurasin ja analysoin Tuulin blogia vuoden ajan sen perustamisesta, 3.4.2008, lähtien.

Tuuli esittelee itsensä näin: *”Istanbulissa asuva turkinsuomalainen nainen. Muuttanut Suomesta alle parikymppisenä ulkomaille ja jäänyt sille tielle. Välissä tehnyt pari pidempääkin koukausta muualle Eurooppaan, kunnes päätti palata takaisin Bosporin rannoille, Etelän aurinkoon!”*

Hän on kirjannut bloginsa sivupalkkiin myös määritelmän tekstiensä sisällöstä humoristisesti otsikolla *Disclaimer* (vastuuvapauslauseke): *”Tämä blogi dokumentoi elämää Istanbulissa – ajoittain hyvin arkisestikin. Tässä blogissa ei puida syvällisesti Turkin politiikkaa. Miksi? Siksi koska elämä Turkissa on paljon muutakin kuin politiikkaa: Etelä-Euroopan aurinkoa, matkustelua, ruokakulttuuria, nähtävyyksiä, ostoksia, kuntoilua, sisustusta, joukkoliikenteen ruuhkia, kulttuurielämyksiä, sukulaisten ja tuttavien kanssa puuhailua – lista arkielämän seikkailuista on niin loputon ettei siltä löydy tilaa pidemmälle analyttiselle politikoinnille. Hyvät ystävät, tässä blogissa sananvapauden piiriin kuuluvat vain arkiset ja viihteelliset aiheet! Hoş geldiniz arkadaşlar! [Tervetuloa ystävät!]”* (Suomennos turkin kielestä: ET.)

Syynkin bloginsa perustamiseen Tuuli paljastaa ensimmäisessä päivityksessään: *”Olen päättänyt alkaa kirjoittamaan blogia, koska itse nautin toisten blogien lukemisesta ja haluan itsekin tarjota uusia 'virtuaalikokemuksia' kanssasurffaajille. – – Blogini salasanattomuudella on myös painavampi syy: Suomessa Turkia ymmärretään vähän*

eikä monilla ole kovinkaan kattavaa saatika realistista kuvaa tämän maan arjesta. Postauksillani toivon tarjoavani uudenlaista viihdettä lukijoilleni ja kasvattavan suomalaisten Turkin tuntemusta.” (Tuuli 3.4.2008.)

Toisaalla hän jatkaa bloginsa tarkoituksesta: *”Ymmärrän, että alla oleva purkaukseni saattaa ärsyttää joitakin blogini lukijoita, mutta tämän blogin tarkoituksena ei edes ole olla mukavan leppoisa aiheesta kuin toisesta vaan enemmänkin inspiroida uusia ajatuksia ja herättää keskustelua ihmisten mielikuvista Turkkiin liittyen, mutta myös ulkosuomalaisuudesta”* (Tuuli 27.8.2008).

Aineistoni kolmatta blogia ylläpitää Sami. Hänen bloginsa on osana suojattuja kotisivuja, joille pääsy vaatii ylläpitäjän hyväksymän käyttäjätunnuksen ja salasanan. Sivuilta löytyy blogin lisäksi kunkin kuusihenken perheen jäsenen tarkka esittely, valokuvia, muita kirjoituksia sekä yhteystiedot. Etusivulla lukija toivotetaan tervetulleeksi kotisivuille ja blogiin: *”Tervetuloa tutustumaan meihin Liimataisiin ja työhömmme Etu-Aasiassa. Olemme lähteneet tammikuussa 2007 työhön ja Euroopan laidassa oleva miljoonakaupunki on nyt kotinamme.”*

Liimataisen perheen blogia päivittää perheen isä, Sami, joten hänen kauttaan saan tutkimukseeni Istanbulissa elämisestä ja paikallisen kulttuurin kohtaamisesta arvokasta miesnäkökulmaa. Sami päivittää blogiaan keskimäärin kahdesti viikossa kirjoittaen muun muassa asunnon hankkimisesta, virallisten asioiden hoitamisesta, lomapäivistä sekä lastensa kuulumisista. Hän kirjoittaa siis Marian ja Tuulin tavoin arjestaan Istanbulissa. Samin blogista tutkimukseni kohteena on kirjoitukset aikaväliltä 1.1.2007–31.12.2008

6. METAFORA-ANALYYSI

6.1. Istanbul ja islam

6.1.1. Suunta

Olen kerännyt aineistostani toiseuttavat metaforat ja jakanut ne teemoihin. Kunkin teeman metaforista olen etsinyt ne lähdealueet, joista blogeissa on yhtä useampia esimerkkejä. Analyysissäni en siis ole huomionnut niitä metaforia, joissa käytetyt lähdealueet näyttävät olevan yksittäistapauksia. Analysoimani metaforat olen merkinnyt alleviivaamalla ne esimerkkioitteisiin. Sen sijaan esimerkkioitteissa näkyvät sanojen tummennukset eli lihavoinnit ovat blogistien omia keinoja korostaa jotakin sanaa tai erottaa esimerkiksi otsikko leipätekstistä. Metaforien analysoinnin avulla etsin blogistien teksteissä läsnäolevia toiseuttavia asenteita.

Istanbul ja islam -teeman alla käsitelen ensimmäisenä metaforia, joiden lähdealueena on suunta. Aineistonani olevissa blogeissa on paljon Istanbuliin ja islamiin viittaavia, pääasiassa myönteistä asennetta ilmentäviä, metaforia. Erityisesti ”paratiisiin” viittaaminen on yleistä varsinkin Marian ja Tuulin blogeissa. Näiden ilmausten käyttäminen osoittaa, että kirjoittajien mukaan Istanbul on ihanteellinen olinpaikka, josta ei puutu mitään ja missä kaikki on täydellistä. Rinnastetaanhan se ”paratiisiin” eli Eedeniin, ensimmäisten ihmisten täydelliseen olinpaikkaan, tai autuaiden kuoleman jälkeiseen olinpaikkaan, taivaaseen (KTS s.v. *paratiisi*).

”Päivä paratiisissa on ohi.” (Tuuli 17.1.2008)

”Viime viikolla kirjoitin mielenosoituksista, tässä tekstiin liittyvä erittäin lyhyt video mielenosoituksesta Istiklal Caddesilla. Tunnelma 'käsinkosketeltava' muttei suinkaan sellainen, jonka takia aurinkomatka paratiisiin kannattaisi perua. ;)” (Tuuli 11.1.2009)

Paratiisia käytetään yleensä synonyymina taivaalle, ja se sijaitseekin mentaalisisä hahmotustavassamme ylhäällä. Tällöin ISTANBUL ON PARATIISI -metafora on nähtävissä yleisempänä suuntametaforana YLHÄÄLLÄ ON HYVÄÄ. Jopa samassa

kappaleessa, jossa Tuuli puhuu Istanbulin merkittävimmällä kävelykadulla olleista mielenosoituksista, hän kutsuu kaupunkia “paratiisiksi”. Istanbulissa on joka vuosi toukokuun ensimmäisenä päivänä mellakoita, joissa väestö osoittaa mieltään työväen oikeuksien puolesta. Tuolloin katukivien heittäminen päin seinä, autojen, liiketilojen ikkunoiden ja muiden paikkojen särkeminen, väkivaltaisuudet sekä mellakoitsijoiden ja poliisien yhteenotot ovat yleisiä. Mielenosoitukset myös tukkivat liikenteen erityisesti Bosporin ylittävillä silloilla ja monet ihmiset myöhästyvät tunteja työpaikoiltaan. Kuitenkaan nämä mielenosoituksetkaan eivät murra blogistin käsitystä Istanbulin ihanteellisuudesta.

Yleensä suomalaisessa kulttuurissa hyvän ajatellaan olevan edessä ja huonon takana. Erilaisiakin hahmotustapoja on. Esimerkiksi joissakin kulttuureissa tulevaisuuden ajatellaan olevan takana, siinä missä meillä se on edessä (Lakoff – Johnson 1980: 14). Toisaalta nostalginen ajattelutapa kultaa nimenomaan menneisyyden ja näkee pelkästään sen hyvänä tai ainakin parempana kuin nykyisyyden ja tulevaisuuden. Tuulin viimeisessä esimerkissä ei kuitenkaan ole kyse nostalgiasta, vaan Tuuli on tarkoittanut “*takapajulalla*” negatiivista paikkaa, minkä kontekstikin todistaa.

”Mutta olen nyt vakaasti sitä mieltä, että täällä asuvien kanssakansalaisten pitää ottaa tässä asiassa aktiivisempi rooli. Kutsua kylään enemmän vieraita Suomesta, jotta he näkevät, kuinka elämme varsinaisessa paratiisissa ennakkoluulojen takapajulan sijasta.” (Tuuli 25.4.2008)

Hän esittää Istanbulin olevan “ennakkoluulojen takapajulan” vastakohta. Näin Tuuli tuo esille joidenkin muiden kielteisen asenteen ja kiistää sen tiukasti.

6.1.2. Luonnonilmiö

Positiivista suhtautumista osoitetaan myös luonnontieteestä poimituilla käsitteillä, jotka ovat tiivistettävissä rakennemetaforaan ISTANBUL ON LUONNONILMIÖ. Iltahämärän aikainen kaupunkimaisema on rinnastettu muun muassa ”valomereen” ja Istanbulia edustava rakennelma, Bosporin silta, ”sateenkaareen”.

”Alkuillan ravintolan sisustuksen ihailusta ilta päättyi Istanbulin valomeren ihailuun.” (Maria 12.6.2007)

”Parvekkeeltamme voi ihaillla myös kauniisti valaistua Euroopan ja Aasian yhdistävää siltaa, jonka värit vaihtuvat hitaasti sateenkaaren eri väreihin.” (Maria 8.6.2007)

Niin ”valomeri” kuin ”sateenkaaren eri väritkin” ovat hyvin yleisesti käytettyjä ja jopa kuluneita kielikuvia, kuolleita metaforia, eivätkä siis kirjoittajan omia innovatiivisia ilmauksia. Siitäkin huolimatta niiden käyttö osoittaa ihailua. Itse asiassa kyseiset metaforat ovat konventionaalistuneet ja kiinnittyneet nimenomaan ihailevaan yhteyteen.

Seuraavissa esimerkeissä on käytetty avaruuden tematiikkaa. Sami hämmästelee ”sekasortoisia maailmoja” ja Maria on liittänyt bloginsa päivitykseen yökuvan valoja täynnä olevasta Istanbulista ja alle seuraavan tekstin:

”Mikrokosmos – Las Vegas. Aivan oma maailmansa.” (Maria 24.4.2007)

”En voi kuin ihmetellä sitä hämmentyneisyyttä ja sekasortoisia pieniä maailmoja, josta tämä suurkaupunki koostuu.” (Sami 17.5.2007)

Marian ja Samin kuvauksissa Istanbul on maailmankaikkeuden kaltainen oma kokonaisuutensa, joka koostuu useimmista pienemmistä maailmoista. ISTANBUL ON siis UNIVERSUMI. (KTS s.v. *kosmos*.) Tällaisten kuvausten perusteella voisi päätellä, että he pitävät Istanbulia kunnioitettavan suurena ja moniulotteisena kaupunkina, jonka äärellä he tuntevat itsensä pieniksi. Tosin nuo ”maailmat”, joista Istanbul koostuu, eivät välttämättä aina ole pelkästään miellyttäviä: Samin saa hämmentymään ja ihmettelemään ”sekasortoisia pieniä maailmoja” se, että toisaalla hän näkee aikuiselokuvideattereita, hämääriä vedonlyöntitoimistoja ja kadulla kuljeskelemassa juoppoja sekä prostituoituja naisia; toisaalla on useita moskeijoita lähkekin ja kadulla kulkee muslimimaailman ulkonaisia käyttäytymis- ja pukeutumissääntöjä noudattavia ihmisiä.

Istanbulin kuvaukset ja luontometaforien käyttö eivät muutenkaan rajoitu pelkästään myönteisiin merkityksiin. Esimerkiksi seuraavat metaforat, ”betoniviidakko” ja ”sementtimeri”, kuvaavat samaa asiaa: kerros- ja pientalojen, toimisto-, liike- ja muiden rakennusten valtavaa määrää ja yksitoikkoisuutta.

”Perjantaina kävimme Silessä uimassa Mustameren rannalla ja se oli todella virkistävää, sillä ilma oli puhdasta ja pääsi hetkeksi pois betoniviidakosta.” (Sami 2.8.2007)

”Tuijotin kylmästi ikkunasta ulos moskeijoiden ja kerrostalojen sementtimereen.” (Tuuli 11.6.2008)

”Bussissa usein kuuntelemme ipodista musiikkia, luemme lehtiä (minä tuttujen toimittamia Me Naiset ja 7 Päivää -lehtiä :)), juoruamme tai vain tuijotamme ulos katse tyhjänä valtavaan sementtimereen, silmäkantamattomiin jatkuvaan kaupunkiin.” (Tuuli 7.4.2008)

Nämä metaforat ovat kyllä kuvaavia, onhan viidakko tiheikkö eli laaja alue, jossa puut ja muu kasvillisuus kasvavat tiiviisti toisiinsa kietoutuneina, ja meri puolestaan iso yhtenäinen vesialue. Yhtä kaikki ne ilmentävät silti negatiivista asennetta Istanbulia kohtaan. Kaupunkikuvastahan olisi voinut poimia katseensa kohteeksi betonin ja sementin sijaan esimerkiksi rakennusten välissä kulkevat ihmiset tai siellä kasvavat istutukset. Nyt näiden kuvausten perusteella Istanbulin kaupunkikuva on loputtoman harmaa ja kylmä, epämiellyttävä. Tässä kohden on kuitenkin huomautettava, että tämä on minun subjektiivinen tulkintani. Jollekin, joka on esimerkiksi asunut koko ikänsä suuressa kaupungissa toisin kuin minä, edellä mainittu kuvaus ”sementtimerestä” saattaa olla jopa romanttinen, kaupunkimaisemaa ihaileva. Kuitenkin se, ettei blogisti tarkastele maisemaa kiinnostuneena vaan ”tuijottaa” sitä ”katse tyhjänä”, puoltaa mielestäni tulkintaani siitä, että kaupunkikuva esitetään tässä otteessa epämiellyttävänä.

6.1.3. Elollinen olento

Personifikaatio eli elottoman elollistaminen on tehokas keino korostaa Istanbulin erityisyyttä. Näissä esimerkeissä Istanbul saa hyvinkin inhimillisiä piirteitä ”kasvoineen” ja ”yllätystaitoineen”. Istanbul on kaupunki, jolla on siihen elinvoimaa pumppaava ”sydän”, joka ”ei nuku” mutta sen sijaan ”täyttää vuosia” ja ”koristautuu” juhlija varten. **ISTANBUL ON INHIMILLINEN OLENTO.**

”Tällä kaupungilla on niin monet kasvot, enkä ole nähnyt vielä kuin osan niistä.” (Maria 8.3.2007)

”Vaikka alku täällä tuntui tahmaiselta, on Istanbul yllättänyt minut positiivisesti.” (Maria 25.1.2007)

”Kävelin pimeään olohuoneeseen ennen kuutta aamulla ja katselimme Aasian puoleisia valoja. Ajattelin, että tämä kaupunki ei kyllä nuku koskaan.” (Maria 12.2.2007)

”Tänään on ollut vapaa-päivä. Turkin demokraattinen tasavalta täyttää 84 vuotta. Kaupunki on koristautunut taas jättiläismäisiin Turkin lippuihin ja illalla on luvassa”

ilotulitus.” (Maria 29.10.2007)

”Istiklal on Istanbulin tärkein kävelykatu. Se sijaitsee Euroopan puolella, Beyogluun kaupunginosassa. N. 1.5 kilometrin pituinen Istiklal on Istanbulin sydän. Sen varrella on lukuisia kahviloita, yökerhoja, baareja, elokuvateattereita, kauppoja, markkinakujia, mahtipontisia konsulateja, lukuisia kirkkoja ja pari moskeijaa.” (Tuuli 5.4.2008)

”Alla kuitenkin tämän illan tunnelmia Istiklalilta, jossa olin seikkailemassa kuutisen tuntia tänään 85-vuotiaan Tasavallan syntymäpäivää juhlimassa lounaan, ostosten, kahvittelemisen ja oluttuopillisen merkeissä.” (Tuuli 30.10.2008)

Lisäksi Istanbulilla on ”kasvukipuja” kuin kasvavalla nuorella ihmisellä. Tuuli kertoo bloginsa päivityksessä otsikolla ”Kaupungin kasvukipuja” slummikorttelista, jonka läpi hänen työmatkansa usein kulkee. Eräänä päivänä hän huomasi, että kyseinen slummialue oli purettu, jotta tilalle voitaisi rakentaa uusia kerrostaloja. Kyseinen slummi on vain yksi monista purkutuomion saaneista asuinalueista. Tuuli mainitsee, että joidenkin arvioiden mukaan 60 prosenttia Istanbulin asutokannasta on laitonta tai asuinkelvotonta eli ei esimerkiksi kestä maanjäristyksiä.

”Heille [slummien asukkaille] useimmiten ilmoitetaan purkutuomiosta reilusti etukäteen ja tarjotaan vaihtoehtoisia asumusta. Mutta koska uudesta asumuksesta pitäisi maksaa vuokraa johon slummilaiset eivät ole tottuneet tai johon heillä ei ole varaa, jotkut heistä sinnittelevät moukarien saapumiseen asti ja sitten kahakoivat. Ikäviä tilanteita, tosin ei niin yleisiä.

Kaupungin uudelleen rakentamisen parissa työskentelevät ihmiset ovat maininneet ihan avoimesti saaneensa uhkauksia johtamiensa uudelleenrakennusprojektien vuoksi. Psykologinen painostus on rankkaa. Tilanne on hankala, sillä ihmisten elintaso on pakko kohentaa, ei 60 % kaupungista voi enää nykyaikana olla asuinkelvotonta. Tähän maahan tarvitaan seuraavana vuonna n. 400 000 uutta asuntoa siitä hyvin yksinkertaisesta syystä, että yli puolet 70.5 miljoonaisesta väestöstä on alle 28.3-vuotiaita ja koska asutokantaa on pakko uudistaa. Jostakin sitä on vaan pakko aloittaa. Kasvukipuja.” (Tuuli 3.9.2008)

Myös itä ja länsi, Aasia ja Eurooppa, ovat kuin inhimillisiä olentoja, jotka kohtaavat toisensa Istanbulin poikki kulkevalla Bosporin salmella. Tämä ”itä ja lännen kohtaaminen” on erittäin tyypillinen metafora myös Istanbulia käsittelevissä matkailumainoksissa. (Ks. esim. Kaleva Travelin ja Finnairin mainokset vuodelta 2009 [online].) Tämä voikin siis olla opittu, alun perin matkailuyrittäjien käyttöön ottama, metafora. Olivatpa seuraavien esimerkkien metaforat opittuja tai blogistien omia, ne ovat silti Istanbulia ihaileva. Istanbul on erityinen kohtaamispaikka, niin salaperäinen ja

mystinen, että peräti itä ja länsi sekä Aasia ja Eurooppa ikään kuin saapuvat sinne kohtaamaan toisiaan.

”Tämä on paikka jossa on sopivassa määrin metropolia, kulttuuria, uutta ja vanhaa ja jossa itä ja länsi kohtaavat. Kaipa siihen oli joku syynsä, että muinaiset Bysanttilaisetkin jäivät tänne. Meistäkin täällä on ihan mukava asua!” (Maria 25.1.2007)

”Tältä murto-osa Istanbulia ja Euroopan ja Aasian mantereiden kohtaaminen Bosporin salmella näyttää ilmasta.” (Tuuli 12.1.2008)

Istanbulin ohella myös islamia, tai siihen liittyviä asioita, on personifioitu. Esimerkiksi ramadan, muslimien paastokuukausi, esitetään kuin ystävänä, joka ”lähestyy”.

”Ramadan lähestyy.” (Tuuli 27.8.2008)

Lähestymisen voisi nähdä myös uhkaavana lähestymisenä, jolloin ramadan olisikin negatiivinen asia. Kuitenkin myönteiseksi kyseisen ilmauksen paljastaa tekstin alla oleva moskeijan kuva, jossa on teksti ”Hoş geldin ya şehri ramazan”, joka tarkoittaa ”tervetuloa kaupunkiin ramadan” (suomennos turkin kielestä: ET).

Ramadan siis itsessään on tervetullut mutta paastoon liittyvä ilmapiiri ei. Ramadan-kuukauden aikana muslimin on pidättäydyttävä auringon noususta sen laskuun saakka ruoasta, juomasta, nautintoaineista sekä seksuaalisesta kanssakäymisestä, mikä aiheuttaa paastoajissa ärtyneisyyttä. Blogissa ramadanin aikainen vihainen ilmapiiri personifoidaan niin, että se ”tempaa mukaansa” suomalaisenkin. Lisäksi paaston vuoksi ihmisiltä ”palavat hihat ja pinna” sekä ”repeytyvät pelihousut”. Näitä konventionaalisia metaforia käytetään yleensä tyypillisesti halventavassa merkityksessä.

”Hihat palaa ja pelihousut repeytyy

Olen myös varmaan saanut vaikutteita naapurustossa ja yleisillä paikoilla todistamistani riidoista, jotka johtunevat laajalti siitä, että paaston takia nälkäisillä ihmisillä palaa pinna. [- -] Vihaisen ilmapiirin mukaansa tempaamana (vaikka en harrastakaan mitään uskontoja tai paastoja) päädyin tänään itsekin haistattelemaan eräälle taksikuskille joka ensin halusi minut kyytiinsä vaikka tämä kollega oli jonossa ensimmäisenä ja sitten kun sanoin että tyypin on parasta antaa mulle kuitti ei sitä sitten ollutkaan.” (Tuuli 17.9.2008)

Monet edellisten kaltaisista metaforista, kuten paratiisiin viittaavat suuntametaforat, osa

luonnonilmiöihin viittaavista rakennemetaforista sekä monet personifikaatiot ilmentävät voimakkaan myönteistä asennetta, jota voidaan nimittää *orientalismiksi*. Orientalismi on yksi toiseuttamisen keino, jolle on tyypillistä *orientin*, eli idän, ja islamin ihannoiti ja jopa mystifiointi (Said 2003: 2–3; Clifford 1988: 257).

Alkujaan idällä ja itämailla on tarkoitettu Etu-Aasiaa – johon Turkkikin kuuluu – ja Egyptiä, Rooman jaon (395 jKr.) jälkeen koko Bysanttia ja keskiajalla islamin kulttuuripiiriä (Männistö 1999: 38). Olemme usein taipuvaisia sisällyttämään Kaukoidän (Kiina mukaan lukien) sanaan itä, mutta orientilla viitataan etupäässä islaminuskoisten ihmisten asuttamaan alueeseen (Hall 1999a: 106). Orientilla onkin vain vähän tekemistä maantieteen kanssa, sillä se on lähinnä länsimaisessa tieteessä ja taiteessa luotu ajatusrakennelma, fantasia (Löytty 2005c: 168). Kokonainen aikakausi, romantiikka, ilmaisi ”tympääntyneisyytensä teollistuvaan, materialistiseen ja porvarillistuneeseen Eurooppaan luomalla idästä *Idän*, unelmien ja eroottisen eskapismin eksoottisen maailman” (Männistö 1999: 70). Esimerkiksi orientalistiselle taiteelle on tyypillistä esittää yleviä, tyyliteltyjä ja runsaan värikkäitä näkymiä mielikuvituksellisista maisemista tai sitten keskittyä vain joidenkin piirteiden, kuten haaremien ylikorostamiseen. Sen sijaan tavanomaisuus, köyhyys ja arki puuttuvat useimmista orientalistisista piirroksista ja maalauksista. (Männistö 1999: 72.) Romantiikka on taakse jäänyt aikakausi, mutta orientalisismi on jäänyt elämään yhtenä toiseuden muotona.

6.1.4. Mystiikka ja aistimus

Orientalistista asennetta korostaa entisestään metaforat, joissa lähdealueena on nimenomaan orientalismille tyypillinen ”mystiikka”. Kielitoimiston sanakirjan (KTS s.v. *mystiikka*) mukaan mystiikka on elämänmuoto, jossa pyritään saavuttamaan välitön yhteys jumaluuteen. Näin ollen seuraavien esimerkkien mukaan Istanbul on bloggaajien mielestä jollain tavalla jumalallinen tai jumaluutta tavoitteleva kaupunki. ISTANBUL ON MYSTIIKKAA -rakennemetafora kertoo, että Istanbulin (tai sen jonkin rakennuksen) nähdään olevan kiehtovalla tavalla salaperäinen sekä sanoin selittämätön ja kuvaamaton paikka. Asenne ei siis ole pelkästään myönteinen vaan myös vahvasti ihailevaa kosmopoliittisuutta osoittava.

”Takaisin minut tänne toi ystävät ja perheenjäsenet, ja ennen kaikkea mystinen Istanbul.” (Tuuli 3.4.2008)

”Aina ennen konserttia käymme Sultanahmetissa lihapullilla tai teellä Aya Sofian ja Sinisen moskeijan edessä ja tulemme taas kerran aivan varmasti molemmat siihen johtopäätökseen, ettei maailmassa ole muuta yhtä mystistä ja upeata kaupunkia kuin Istanbul. Byzantion, Konstantinopoli, Konstantiniyye, Dersaadet, i Polis, Istanbul – koko itäisen Välimeren tärkein kaupunki sitten vuoden 330. :)” (Tuuli 23.6.2008)

”Rakennus [vanha koulu] on valtava, siintää tänä päivänä Fatihin kaupunginosan slummien taustalla suorastaan mystisen suurena.” (Tuuli 2.5.2008)

Mystiikan skeemaan kuuluvat myös ”ihmeet” ja ”salat”, joihin aineistossani onkin viitattu. Ihmeellä tarkoitetaan yliluonnollista tai selittämätöntä asiaa tai jumalallista tunnustekoa (KTS s.v. *ihme, ihmeellinen*). Salat puolestaan ovat selvittämättömiä ja selittämättömiä asioita, arvoituksia, mysteerejä (KTS s.v. *sala, salaisuus*). Näihin viittaaminen osoittaakin samaa edellä mainittua kutkuttavaa jännitystä sisältävää ihailevaa asennetta Istanbulia kohtaan.

”Eilen keväisellä päiväkävelylläni heräsin kukon kiekaisun kuullessani pohtimaan, että kyllä tämä on ihmeellinen kaupunki. Niin vastakohtia täynnä, ihan lähdeittäessä kotoa kävelyllä rantaan tai kaupungille. Kukko kiekuu täällä naapurustossamme, villit vattupensaat rehottavat tien poskessa ja koirat ja kissat maleksivat kaduilla, on rauhallista ja hiljaista. Meiltä alas, merelle päin lähdeittäessä kävellään vanhannäköisten kylien läpi, jossa mummit istuvat ikkunoissaan mustat huivit päässä tai valkoinen tukka nutturalla. Jossa jokainen pieni talo on eri värinen ja jonka kiemurtelevalla serpentiinitalle olisi helppo kuvitella aasi kantamuksineen. Nykyisin ahtailla teillä kurvailevat kuitenkin nykyaikaiset hienot autot. [- -] Rantabulevardilla on sadoittain kalastajia, jotka kalastavat itselleen pikkukalaa ruokapöytänsä. Vedessä kelluu kaikenlaisia veneitä huvipursista soutuveneisiin, kalastusaluksista illallisristeilijöihin. Rantakatujen talot ovat pieniä puisia pastellinsävyisiä 'pitsihuviloita'. Rantatie on aina tukossa, kaikki ihailevat ohi virtaavaa salmea ja halajavat rannan hienoihin ravintoloihin.” (Maria 8.3.2007)

”Viikonloppuna kävin kreikkalaisen tyttökaverin kanssa vanhan kaupungin laidalla olevissa slummeissa seikkailemassa ja harrastamassa Bysantin historiaa. Jäljitimme paria Konstantinopolin aikaista ihmettä vanhan kartan avulla ja onnistuimmekin löytämään ne.” (Tuuli 9.12.2008)

”Vieraat ovat lähteneet tutkimaan Istanbulin saloja ja testaamaan julkista liikennettä.” (Maria 9.5.2007)

Metaforinen käsitteistys perustuu ruumiillisuuteemme ja aisteihimme, eli siihen, miten koemme maailman suhteessa itseemme (Lakoff – Johnson 1980: 117; Benincasa 2004:

44). Tästä syystä jonkin asian vertaaminen ruokaan on paitsi luonnollinen ja yleinen myös oivallinen tapa kertoa, onko jokin asia kertojan mielestä jollakin tapaa hyvää vai huonoa. Ruokahan on makuaisteillamme, ruumiillamme, havaittava asia. (Mäntynen 2003: 143.) Seuraavassa esimerkissä on nähtävissä rakennemetafora ISTANBUL ON RUOKAA, ja ymmärtäisin ”ruoan” olevan tässä tapauksessa hyvää:

”Nyt meidän perhe on nähnyt ja kokenut niin paljon, että sen sulattelemiseen menee varmasti pitkään. Pääasiassa meillä on ollut hirmu mukavaa - -” (Maria 11.5.2007)

Myös huume aistitaan ruumiin kautta, joten näkisin seuraavassa esimerkissä ilmenevän ISTANBUL ON HUUMETTA -rakennemetaforan olevan hyvin edellisen kaltainen metafora. Jälleen konteksti osoittaa kielikuvan kertovan myönteisestä asenteesta:

”Taksissa paluumatkalla olimme molemmat ihan 'vietyjä'. Löysimme jotain, mistä suurin osa tästä kaupungista ei edes tiedä mitään. 'Historiallinen' filis. Historiasta huumaantuneena jatkoimme matkaa vielä meikäläisen kulmille, jossa on lukuisia 1700-1800-luvulla rakennettuja kirkkoja.” (Tuuli 9.12.2008)

6.1.5. Taide

Antti Karisto (2008) on kirjoittanut Espanjassa asuvista ulkosuomalaisista teoksen nimellä *Satunmaa: suomalaiseläkeläiset Espanjan aurinkorannikolla*. Kariston teoksensa nimeen tiivistämä ajatus asuinmaan satumaisuudesta on näkyvillä myös aineistoni blogeissa: Esimerkiksi Maria kuvaa lumisateen jälkeistä maisemaa, joka näyttää hänen mukaansa ”satumaiselta”. Samoin kaupungin suurin moskeija, Sininen moskeija, kuvataan ”satumaisena”, ja muslimien rukouskutsut ovat ”satumaista” kuultavaa. ISTANBUL ja ISLAM OVAT SATUA -rakennemetafora kuvaa kaupungin ja uskonnon tarunomaisena, ihmeellisenä ja todellisen elämän rajat ylittävänä mielikuvituksellisena paikkana/ asiana (KTS s.v. *satunmaa*; *satumainen*).

”Istanbulissa on satanut tänään koko päivän lunta! Aamulla ihan vähän, kuin pölyhiukkasia, keskipäivällä oikein tupruttaen ja illalla taas ohutta silppua katulamppujen valossa hiljaa leijaillen! Maisema näyttää satumaiselta. Oma olo on kuin alppikyläläisellä.” (Maria 3.1.2008)

”Sininen Moskeija on ulospäinkin jo todella kauniin ja vaikuttavan näköinen, jopa satumainen.” (Maria 29.4.2007)

”Parvekkeella iltaa istuessa on melkeinpä satumaista kuunnella vähän eri aikaa aloittavien minareettien rukouskutsuja.” (Maria 8.6.2007)

”Istanbulin 900 moskeijaa näkyvät ja kuuluvat kaupungissa. Minareetit ja kupolit kohoilevat kaupungin siluetissa ja usein auringonlaskun aikaan tulee olo, että kyllä, tämä on tuhannen ja yhden yön tarinan kaupunki.” (Maria 8.6.2007)

Viimeisen esimerkin viittaus kuuluisaan *Tuhannen ja yhden yön tarinaan* on suora osoitus orientalismista: Istanbul rinnastetaan arabialaisen satukokoelman kaupunkeihin, joissa matkustetaan lentävillä matoilla ja toiveet toteutuvat taikalamppua hieromalla. Islamia ja orienttia tutkinut Anssi Männistö (1999: 70) huomauttaa, että itse asiassa juuri aikansa suurmenestys Antoine Gallandin toimittama satukokoelma *Tuhat ja yksi yötä* myötävaikutti *Arabian yöt* -teoksen ohella siihen, että orientti alettiin nähdä mystisenä ja yleinen kiinnostus sitä kohtaan heräsi. Näiden teosten ilmestymisen jälkeen muslimimaailma ei enää esiintynyt antikristuksen provinssina vaan eksoottisena ja maalauksellisena maailmana, jossa asusti mielikuvituksellisia henkiolentoja (Männistö 1999: 70). Satuteeman lisäksi viimeisimmässä esimerkissä on myös orientalismille tyypillistä kuvataiteen tematiikkaa ja sanastoa. Aivan kuin näkymä Istanbulista olisi piirros, jonka ”siluetissa” moskeijoiden minareetit ja kupolit tulevat kauniisti esille. ISTANBUL ON TAIDETEOS -rakennemetaforan voi melkeinpä sanoa olevan ihailevan kosmopolitismien perusmetafora. (Ks. luku 3.4.)

Kirjallisuuden ja kuvataiteen lisäksi aineistossani on vielä kolmas taiteenmuoto, johon metaforissa on viitattu: musiikki. Koska Istanbulissa on satoja moskeijoita, saattaa kaupunginosasta riippuen esimerkiksi omalle parvekkeelle kuulua rukouskutsut monesta eri moskeijasta. Tällöin ne kuuluvat osittain yhtä aikaa, toiset lähempää ja toiset kauempaa kaiuten. Kirjoittajan mukaan rukoukset kuuluvat ”kaanonissa”, millä viitataan musiikkitermiin: moniääniseen sävellysmuotoon, jossa sama teema alkaa uudessa äänessä ennen kuin se on päättynyt toisessa (KTS s.v. *kaanon*). Tässä esimerkissä minareeteista kuuluvat rukouskutsut esitetään miellyttävänä ja rentouttavana kuultavana, suorastaan musiikkina korville. RUKOUSKUTSU ON MUSIIKKIA. Tämän esimerkin kohdalla on mietittävä, onko kyseessä metafora vai ehkäpä sittenkin kategorisointi: Rukouskutsuhan *lauletaan* minareetista, joten sen voidaan nähdä *olevan* musiikkia. Rukouskutsun tarkoituksena on kuitenkin *informoida* rukousajasta ja kehottaa uskonnolliset muslimit rukoukseen. Se ei ole *ajanvietettä* tai *viihdettä* – *musiikkia*, jota voisi kuunnella milloin ja missä vain. Se on sidottu aikaan ja paikkaan. Toisaalta on huomattava, että musiikkikappaleellakin voi olla vaikuttamispyrkimyksensä tai uskonnollinen/ poliittinen

sanomansa. Kyseinen ilmaus on siis kategorisaatio–metafora-jatkumon harmaalla alueella, jossa on vaikea sanoa, kumpaa se oikeastaan onkaan. Joka tapauksessa kyseinen ilmaus osoittaa ihailevaa asennetta.

”Tältä perjantai-illalta en odota vähempää. Rauhoittavia, kaanonissa kuuluvia rukouksia ja päälle ilotulitukset.” (Maria 8.6.2007)

Minareeteista kuuluviin rukouskutsuihin voi suhtautua toisinkin, kuten seuraava esimerkki osoittaa. Rukouskutsut rinnastetaan auton torven tööttäyksiin, ja niitä kutsutaan ”meluhaitaksi”. Tässä ei ole orientalistisesta asenteesta mitään tietoa: RUKOUSKUTSUT OVAT MELUSAASTETTA.

”Asunto oli sijainniltaan kuitenkin yhden tosi vilkkaan kadun varrella sekä lisäksi siinä 50 metrin päässä on minareetti, joka omalla tavallaan tuo torven tööttäysten sekaan tiettyinä aikoina jonkinlaisia meluhaittoja.” (Sami 16.1.2007)

6.2. Luonto ja ilmasto sekä liikkuminen ja liikenne

Turkin luontoa on aineistossani kuvattu hyvin samantyyllisillä metaforilla kuin mitä edellä jo on tullut esille. Muun muassa ruoka sekä taide (kuvataide ja kirjallisuus) ovat suosittuja lähdekäsitteitä luonnon kuvauksessa. Seuraavien esimerkkien taustalla ovat rakennemetaforat TURKIN LUONTO ON RUOKAA ja TURKIN LUONTO ON TAIDETTA:

”Lempeässä auringonpaisteessa kävelin hyvinhoidettuja kävelyteitä ja ahmin silmilläni tulppaanien ja muiden kukkien väriloistoa.” (Maria 2.4.2007)

”Menimme uima-allas-treffeille kuvan kauniille Emirganin kukkulalle.” (Maria 9.8.2007)

”Viime viikon sunnuntaina (aurinkoinen sekin) ajoimme 20 kilometriä Istanbulin keskustan ulkopuolelle Belgrad Forestiin kävelemään suuren suojellun metsän keskelle. Satumaista syysmaisemaa silmäkantamattomiin! Tänne meidän perhe tulee varmasti vielä useasti patikoimaan.” (Maria 2.12.2007)

”Vietin viikonlopun 'maalla' Keski-Turkissa, Kappadokian ihmemaassa. Olen edelleen sanaton alueen kummallisesta luonnosta, laavataloista ja designluolahotellista, jossa yövyin.” (Tuuli 20.4.2008.)

Keski-Turkin ylängöllä sijaitseva Kappadokian alue on muotoutunut siten, että kahden tulivuoren laava ja tuhka ovat peittäneet laajan alueen. Vuosien saatossa tuulet, sateet ja tulvat ovat muokanneet maisemaan erikoisen näköisiä kivimuodostelmia ja luolia. Näihin Kappadokian maisemiin muun muassa kristityt pakenivat laajoja vainoja 200- ja 600-luvuilla ja koversivat kallioihin mutkikkaita, jopa 10-kerroksisia, maanalaisia labyrinttikaupunkeja, joista tuli piilo ja koti kymmenilletuhansille kristityille. (Kinnunen 2006: 124–126.) Alueen luonnon nähtyäni en ollenkaan ihmettele, miksi Tuuli rinnastaa sen ”ihmemaahan”, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa ”satujen ihmemaata” (KTS s.v. *ihmema*).

Myös ”paratiisiin” viittaavaa YLHÄÄLLÄ ON HYVÄÄ -suuntametaforaa on Istanbulin ohella käytetty luonnon kuvauksessa:

”Ihastuimme paikkaan, ja rupesimme jo miehen kanssa pohtimaan miten olisi mahdollista järjestää kahden keskeinen hyppy 'paratiisiin', näille kukkuloille patikoimaan ja istumaan tähtitaivaan alle katselemaan taas linnunrataa.” (Maria 19.8.2007)

Mielestäni suomalaisille säästä puhuminen on varsin tyypillistä. Yleensä ulkomailta Suomeen palanneelta lomalaiselta kysytään ensimmäiseksi: ”Millaiset kelit siellä olivat?” Tästä syystä odotin aineistostani löytyvän runsaasti metaforia, joilla kuvattaisiin Istanbulin säättä. Odotukseni eivät kuitenkaan täyttyneet. Blogissa kyllä puhutaan auringonpaisteesta, kura- ja jääsateista, ripsuttamisesta sekä romanttisista lumisateista, mutta varsinaisia kielikuvia löysin vähän, vain kaksi ontologista metaforaa:

”Palatessani Istanbuliin minua tervehti lentokentällä aivan ensimmäisenä märkä rätti. Tällä tarkoitan todella kostean kuumaa keliä, joka on kyllä aika harvinainen Istanbulissa. Märkä rätti iskeytyy ihmisen kasvoille, kääriytyy nopeasti koko kropan ympärille ja hiostuttaa kuin viimeistä päivää. Olin yllättynyt, että keli oli poissaollessani muuttunut näinkin hikiseksi.” (Tuuli 24.8.2008)

”Ulkona on niin kuumaa ja kostea, että ulkoilut rajoittuvat edelleen uima-altaalla oleiluun ja silloin tällöin hikiseen kävelyyn läheiseen ostoskeskukseen lounaalle - -. Myöskään viime viikolla hehkuttamaani ilmastointilaitetta ei ole vielä asennettu ja asuntomme on iltapäivällä kuin esilämmitetty sauna...” (Maria 22.8.2007)

ISTANBULIN ILMASTO ON MÄRKÄ RÄTTI -ontologinen metafora on mielestäni oivaltavalla tavalla hyvin kuvaava. ”Märkä rätti” on jotain todella epämiellyttävää. Siitä tulee mieleen nihkeä ja haiseva riepu, jonka tekee mieli heittää roskakoriin. Edellä

mainitun metaforan pejoratiivisuutta vähentää kuitenkin Tuulin ikään kuin puolustuksenomainen huomautus, että näin kostean kuuma keli on kuitenkin Istanbulissa harvinaista.

ISTANBULIN ILMASTO ON SAUNA -ontologinen metafora on hyvä muistutus siitä, että monet metaforat ovat kulttuurisidonnaisia. Ilman vertaaminen saunan kuumuuteen ja kosteuteen on tyypillinen suomalainen tapa ilmaista ilman olevan liian kuuma ja liian kostea. Sauna sinänsä on useimpien suomalaisten mielestä myönteinen asia, ja siellä *kuuluu* olla kuumaa ja kosteaa. Näiden ominaisuuksien toivotaan kuitenkin jäävän saunan seinien sisäpuolelle. Ulkoilman, tai varsinkaan huoneilman, ei ole toivottavaa olla saunailman kaltainen.

Niin Maria, Tuuli kuin Samikin ”seikkailevat” Istanbulissa. Seikkailu on liikkumista tai toimimista vaihtelevia, jännittäviä tai vaarallisia tapahtumia tavoitellen tai kohdaten. Seikkailulla tarkoitetaan myös uhkarohkeaa toimintaa. (KTS s.v. *seikkailu*.) Seikkailun skeemaan kuuluvat muun muassa seuraavat käsitteet: vaara, jännitys ja haaste. Kaikki bloggaajien ”seikkailut” eivät todennäköisesti ole kovinkaan vaarallisia tai jännittäviä, sillä esimerkiksi Tuuli kertoo ”seikkailleensa” muun muassa Istiklalilla [kävelykadulla] (24.1.2009) ja antiikkikaupoissa (24.1.2009) ja Marian lapsi ”seikkailee” lapsenhoitajansa kanssa puistossa (17.10.2007). Rakennemetaforalla ISTANBULISSA LIIKKUMINEN ON SEIKKAILUA siis painotettaneen Istanbulissa kulkemisen vaihtelevuutta ja mielenkiintoisuutta, mikä kertoo varsin myönteisestä suhtautumisesta kaupunkia kohtaan. Sama myönteisyys jatkuu Samin päivityksessä, jossa hän kirjoittaa omalla autolla liikenteessä kulkemisesta:

”Autokauppa saatiin vietyä päätökseen ja minä maksoin auton hinnan myyjälle ja sitten joimme vielä kahvit kaupan kunniaksi ja lähdimme seikkailemaan kotiin päin.”
(Sami 2.3.2007)

Jokin aika sitten, ollessani Istanbulissa käymässä, pelkällä reilun tunnin ajomatalla lentokentältä asuinpaikkaani näin neljä auto-onnettomuutta. Eivätkä näkymät olleet mitenkään poikkeuksellisia. Koko maan liikenneonnettomuuksista 1/3 tapahtuu Istanbulissa. Esimerkiksi vuonna 2007 siellä oli noin 244 700 liikenneonnettomuutta. (Hürriyet 2009 [online].) Suomen vastaava luku oli noin 34 300 (Liikenneturva 2007 [online]: 18). Erityisesti ulkomaalaisella, joka ei ole vielä oppinut paikallista liikennekulttuuria, on suuri vaara saada vähintäänkin peltivaurioita autoonsa. Nämä seikat Istanbulin liikenteestä huomioon ottaen suhtautuminen siihen ”seikkailuna”, eli niin

sanotusti jännittävänä haasteena, ilmentää mielestäni varsin positiivista asennetta. Tosin tämä Samin blogista lainattu ilmaus taitaa asettua kategorisaatio–metafora-jatkumolla lähemmäksi kategorisaatiota kuin metaforaa, sillä kategorisaation kriteereinä ovat rinnastettavien asioiden samantyylinen toiminta ja riittävän samanlainen rakenteellinen piirre siinä, missä metaforan kriteereinä ovat erilainen toiminta ja osittain samanlainen rakenne. (Ks. luku 4.2.) Istanbulissa autolla ajaminen *on eräänlaista* seikkailua.

6.3. Turkkilaiset

6.3.1. Eläin

Tähän asti olen analysoinut Istanbulia, islamia, luontoa, ilmastoa ja liikkumista koskevia metaforia. Seuraavaksi analysoin niitä metaforia, joissa kirjoitetaan paikallisista ihmisistä. Aineistoni metaforat ovat pääasiassa tilannekuvauksia yksittäisistä tapahtumista ja kommentteja yksittäisistä ihmisistä. Siitä huolimatta yleistän ne metaforamuotoon TURKKILAINEN ON... Käsittelen tässä tutkimuksessani turkkilaisia ryhmänä, jota yksittäiset henkilöt edustavat. Näin tulkitsen blogistien yhteen turkkilaiseen kohdistamat asenteet koskemaan koko ryhmää, paikallisia ihmisiä. Jos jokin metafora ilmentää esimerkiksi halventavaa asennetta jotakin yksittäistä turkkilaista kohtaan, on hyvin paljon mahdollista, että alitajuinen suhtautumistapa on samanlainen myös muita turkkilaisia kohtaan.

Niin Maria, Tuuli kuin Samikin käyttävät blogeissaan eläinmetaforia turkkilaisista kirjoittaessaan. Mielestäni tällainen eläimiin viittaaminen osoittaa turkkilaisten aliarvioimista tai jopa halveksuntaa varsinkin, kun lähdealueena on käytetty ”hyeenan”, ”käärmeen” tai ”suden” kaltaisia eläimiä. TURKKILAINEN ON ELÄIN - rakennemetafora näkyy muun muassa seuraavissa blogilainoissa:

”Toissa päivänä pari kolme naapuria huusivat toisillensa kuin hyeenat, koska yksi heistä oli parkinnut kadulla väärään paikkaan.” (Tuuli 17.9.2007)

”Vähän kävi myös mielessä että toivottavasti työpaikan juorukäärmeet eivät ole

hänelle ilkeitä, täällä tätä juoruilua riittää, pitää olla itse kärppänä ja 'hallita tilanne'.” (Tuuli 12.5.2008)

Myöskään ”tuhoeläimeen” viittaaminen ei kuulosta kovin mairittelevalta. Sami kertoo blogissaan kylpyhuonefirman työmiehestä, joka tulee asentamaan heidän kylpyhuoneeseensa uuden peilin. Vanha peili on seinässä silikonilla niin tiukasti kiinni, ettei työmies saa sitä irti muuten kuin palasiksi hakkaamalla.

”Lopputuloksena oli kylppäri täynnä lasinsiruja, mutta uusi peili oli kiinnitetty paikoilleen ja tällä kertaa ruuvien varaan. Sen jälkeen maksoin kylppärihommista sovitus ja mies lähti pois tyytyväisenä suorittamaansa hommaan. Vain yksi iso haava sormessa lasinsirusta ja peili asennettuna siten, että yläkulma oli 3 senttiä enemmän vasemmalla kuin alakulma. Mitäpä siihen enää itsekään voi sanoa. Parempi maksaa ja päästää tuholainen ulos kylppäristä kuin pyytää häntä tekemään uudestaan tuhojaan.” (Sami 8.3.2007)

Seuraavassa – niin ikään eläimeen viittaavassa – esimerkissä on nähtävissä eurosentristä asennetta:

”Talomme muissa asunnoissa asuu kolme turkkilaista perhettä ja yksi eronnut ranskalaismies sekä talonmies omassa kopperossaan.” (Maria 28.1.2007)

Samassa kappaleessa kirjoittaja on edellä kuvaillut heidän omaa uutta hienoa ja isoa kotiaan, jossa on upeat näkymät sekä kaunis puutarha hedelmäpuineen ja uima-altainen. Tästä syntyy vaikutelma, että rikkaana länsimaalaisena kirjoittaja perheineen voi elää leveästi ja hienosti siinä, missä talonmies asuu ”omassa kopperossaan” kärjistäen sanottuna aivan kuin *koira* pihan perällä. Arvoasetelma on selvä.

Tuuli puolestaan kertoo blogissaan Istanbulin aktiivisesta seuranhakukäytännöstä, jossa tutut suosittelevat toisilleen kumppaniehdokkaita. Tuulin mukaan suositelussa on kuitenkin yksi sääntö:

”Susia tai yhden illan törttöilijöitä ei saa suositella.” (Tuuli 10.3.2009)

Kari Nahkola huomauttaa, että eläinmetaforilla on tunnetusti taipumus olla sävyltään kielteisiä. Hänen mukaansa vain jokunen eläinmetaforista voidaan katsoa jollain tapaa myönteisiksi. Koska eläinmetaforat ovat lähes aina sävyltään kielteisiä, voidaan päätellä, että niihin eläimiin, jotka esiintyvät metaforissa usein, liittyy jollain tapaa negatiivisempia arvoja kuin eläimiin, jotka ovat harvoin vertaajina. (Nahkola 1992: 244.)

Suden ohella aineistoni eläinmetaforista hyeena ja käärme ovat sellaisia eläimiä, joiden olen havainnut olevan metaforien lähdealueina ennenkin, muissakin teksteissä kuin vain omassa tutkimusaineistossani – ja yleensä aina pejoratiivisessa eli avoimen negatiivisessa sävyssä. Ne edustavat jotain arveluttavaa, pelottavaa ja ehkäpä iljettävää. Esimerkiksi susi on vaarallinen petoeläin. ”Sutta” käytetään hyvin monissa metaforisissa sanonnoissa, kuten ”ihminen on ihmiselle susi”, ”susi lammasten vaatteissa”, ”joutua suden suuhun” tai ”ulvoa sutena susien joukossa”, jolloin sudella tarkoitetaan aina jotain negatiivista asiaa, kuten 'pahaa', 'ystävälliseksi tekeytyvää salakavalaa ihmistä', 'traagista kuolemaa' tai 'muiden mukana vastoin omaa vakaumustaan tapahtuvaa toimintaa'. Lisäksi susi-sanaa käytetään pilalle menneestä, epäonnistuneesta tai viallisesta tuotteesta. Toisaalta metafora ”suden nälkä” merkityksessä 'kova nälkä' ei mielestäni ole asenteellinen lainkaan ja puhuttaessa ”yksinäisestä sudesta” tarkoittaen 'muista erilleen vetäytyvää ja omillaan toimeen tulevaa ihmistä' voidaan häneen suhtautua myönteisestikin. (KTS s.v. *susi*.)

Käyttäessään ”sutta” lähdealueena Tuuli on todennäköisesti tarkoittanut siirtää siitä kohdealueeseen, mieheen, ajatuksen epämiellyttävyydestä ja ehkäpä myös vaarallisuudesta. Toisaalta hänellä on voinut olla mielessään myös konventionaalistunut metafora ESINE ON SUSI, jolloin hän on esineellistänyt miehen ja nimittänyt tätä pilalle menneeksi, epäonnistuneeksi ja vialliseksi. Voi myös olla, että Tuuli on tällä metaforalla tarkoittanut vain, että 'epäsopivia' miehiä ei saa suositella. Kuitenkin miehen rinnastaminen ”suteen” paljastaa mielestäni negatiivisemmän suhtautumistavan, kuin jos kirjoittaja olisi käyttänyt suoraa ilmausta ”epäsopivat miehet”. Kuitenkaan tässä tapauksessa tätä asennetta ei voida laajentaa koskemaan kaikkia turkkilaisia miehiä vaan vain osaa heistä, sillä konteksti osoittaa nimenomaan vain osan paikallisista miehistä olevan susia. Joukossa on myös potentiaalisia kumppaniehdokkaita. Lisäksi on huomattava, että Istanbulissa asuu myös muun maalaisia kuin turkkilaisia: niin ”sudet” kuin potentiaaliset kumppaniehdokkaat voivat siis olla muitakin kuin paikallisia miehiä.

Kaikki aineistoni eläinmetaforat eivät kuitenkaan ole selvästi pejoratiivisia. Maria vertaa kampaamon henkilökuntaa ”muurahaisiin”, minkä voi ymmärtää niin negatiivista kuin myönteistäkin asennetta ilmaisevana metaforana.

”Maestrot liitävät asiakkaiden välillä ja valkoiset hännystelijät kiemurtelevat salissa kuin muurahaiset. Minun kampaajani saapuu pikaisesti ja ihastelee väriä suurisanaisesti. Toisetkin kampaajat tulevat kehuaan uutta kuontaloani. Itsekin olen tyytyväinen (ja helpottunut).” (Maria 9.3.2007)

Muurahaiset ovat pieniä ja vähäpätöisiä, mutta silti ne voivat olla joissain tilanteissa äärimmäisen kiusallisia. Vaikkakin kampaajan apulaisten tapa kulkea salissa ”kiemurrellen” (todennäköisesti kampaamotuolien välissä) lienee se, mikä tuo Marialle mieleen muurahaiset, voi vertaus paljastaa myös syvempää alentavaa asennetta. Ihminen rinnastetaan mitättömään hyönteiseen, jonka voi milloin vain tallata kengän kärjellään. Toisaalta Suomessa on vakiintunut ajatus muurahaisista ahkerina hyönteisinä. Ne kipittävät vauhdilla päivästä toiseen rakentaen pesäänsä ja kantaen sinne ruokaa. Myös Vanhan Testamentin Sananlaskuissa muurahaisille annetaan arvoa ja niistä jopa kehoitetaan ottamaan mallia: ”mene, laiskuri, muurahaisen luo, katso sen aherrusta ja ota opiksesi” (Sananl. 6: 6). Päädyn analyysissäni tähän jälkimmäiseen tulkintaan: turkkilaisten rinnastaminen muurahaisiin osoittaa positiivista asennetta. Onhan päivitys, jossa Maria kertoo kampaamokäynnistään, muutoinkin sävyllään hyvin myönteinen. Päivityksensä lopuksi hän muun muassa suosittelee Istanbulin kampaamoita kaupunkiin poikkeaville turisteille.

6.3.2. Perhe

Perhemetaforien käyttö, eli perheen skeemaan kuuluvien sanojen siirtäminen toiseen yhteyteen, on hyvin yleistä arkipuheessamme (Benincasa 2004: 44). Perhemetaforan, tai tässä tapauksessa lapsi- ja kasvatusmetaforien, käyttö on omiaan osoittamaan paikallisten ihmisten aliarvioimista. TURKKILAINEN ON LAPSI -rakennemetafora näkyy muun muassa seuraavista lainoista:

”Turkissa naiset keskittyy niin paljon ruoanlaittoon ja leipomoita on niin paljon ja tarjonta halpaa, että leivontataidot on lapsenkengissä.” (Tuuli 5.1.2008)

”On väärä käsitys, että täällä olisi ulkomaalaisen naisen vaikea löytää töitä. Ulkomaalainen simpsakka kielitaitoinen 'gelin' (siis miniä) on suosittu kandidaatti työmarkkinoilla. Tällä on useimmiten Schengen-maan passi ja mahdollisuus käydä työmatkoilla ilman viisumihässäkää. Tämä useimmiten osaa monia muitakin kieliä, ja risteillä yritysmaailman kansainvälisissä koukeroissa sulavammin kuin paikallisen yliopiston kasvatti. Tämä lisäksi tekee yleensä työt, eikä vain ratsasta suhteilla ja viilaa kynsiä, joka on yritysmaailmassa suuri ongelma. Isin kontakteilla töihin palkatut tytöt ja pojat kun ovat perhetaustansa takia ”koskemattomia” – heille ei uskalleta antaa potkuja tai edes vaatia parempaa työpanosta, koska yrityksen hallituksen Mehmet tai Ahmet on heidän isänsä yliopisto/golf/bisneskaveri.” (Tuuli

1.12.2008)

Tuulin mielestä turkkilaisnaisten leivontataidoissa ei ole kehumista, päinvastoin ne ovat varsin alkeelliset ja ainoastaan yksinkertaisten ohjeiden mukaan toimiminen onnistuu. Toisaalta samassa päivityksessä Tuuli ylistää monisanaisesti turkkilaisnaisten ruoanlaittotaitoja, mikä lieventää huomattavasti tätä edellä mainittua aliarvioivaa kommenttia heidän leivontataidoistaan.

Periaatteessa ”paikallisen yliopiston kasvatti” voi olla myönteinenkin ilmaus, mutta tässä kontekstissa se on nähtävä halveksivaa, etnosentristä, asennetta osoittavana sananvalintana. Vertaahan kirjoittaja tätä paikallisen yliopiston kasvattia kielitaitoiseen, kansainväliseen ja ahkeraan ulkomaalaisnaiseen, joka vie vertailussa selvän voiton. Lisäksi näistä samoista ”kasvateista” käytetään varsin alentavaa nimitystä ”tytöt ja pojat”, tarkemmin ”isin tytöt ja pojat”, jolla kirjoittaja korostaa näiden yritysmaailman työntekijöiden lapsellisuutta ja sitä, ettei heidän tarvitse ahkeroida töiden eteen vaan he voivat turvautua valmiiksi järjestettyihin suhteisiin.

”Pojaksi” nimeäminen jatkuu myös Tuulin tammikuun 14. päivän päivityksessä, jossa hän kertoo Istanbulin laajenemisesta. Niin ikään myös Maria käyttää lapsimetaforaa kutsuessaan kampaajaa ”pojaksi” siitä huolimatta, että turkkilaiset hiusmuotoilijat ovat aikuisia miehiä. Alaikäiset pojat nimittäin kelpuutetaan kampaamoissa enintään hiusten lakaisijoiksi tai saksien ja kampojen ojentelijoiksi.

”Kahden eri muurin väliin jäävä alue osoittaa hyvin ”urbanisoitumisen” etenemisen ja kaupungin kasvun 330-luvun jälkeen. Kun uudet muurit rakennettiin, ne rakennettiin taas reilusti (1.5km) pidemmälle vanhoista että kaupunkiin sisällytettiin uusia alueita. Istanbul on siis kautta aikojen ollut omanlaisensa muuttomagneetti. Itä-Turkin poikien työpestit täällä eivät liene mikään uusi ilmiö!” (Tuuli 14.1.2009)

”Leikkauksen jälkeen pirteä lontoossa kasvanut hiusmuotoilija, vai sanotaanko - taiteilija sanoi tekevänsä minulle elämäni kampuksen... Yritin selitellä, että tällainen kolmen lapsen kotiäiti ei näin perjantainakaan tarvitse mitään kovin kummoista, mutta poika ei uskonut.” (Maria 19.10.2007)

Turkkilaisten miesten rinnastaminen poikiin voidaan nähdä myös pelkkänä nimeämisenä. Kuitenkin esimerkiksi myös Lari Kotilainen ja Pasi Partanen (1998: 15–16) kutsuvat tällaista ”poikiin” viittaamista metaforaksi tutkimuksessaan, jossa he tarkastelevat Andy McCoysta käytettyjä metaforia.

Norman Fairclough näkee suuria vaaroja sananvalinnoissa, joissa kerrotaan

kohteena olevia henkilöitä kuvataan lapsiksi. Hänen mukaansa tällainen valinta ilmentää vääjäämättä osapuolten, kuvaajan ja kuvattavan, välisessä suhteessa vaikuttavaa imperialismia ja jopa rasistista ideologiaa. Faircloughin varoitus pohjautunee kolonialismin aikaiseen historiaan, jolloin valkoinen orjanomistaja harjoitti usein mustaan miesorjaan kohdistuvaa valtaansa kohtelemalla häntä kuin lasta ja siten riistämällä häneltä kaikki vastuulliset ominaisuudet, kuten isälle ja perheelliselle kuuluvan auktoriteetin. Vaikka tiettyjen metaforien valinnoilla ei ole mitenkään automaattisesti ideologisia seuraamuksia, ideologiaan liittyvät kysymykset on kuitenkin aina syytä pitää mielessä. (Fairclough 1997: 134–135; Hall 1999b: 197.) Henkilön kuvaaminen lapseksi ilmentää jo itsessään ajatuksen etnosentrismistä. Sisältäähän ilmaus implisiittisesti ajatuksen siitä, että joku muu on aikuinen. Yleensä tämä vertailun kohteena oleva aikuinen on kirjoittaja itse tai hänen edustama ryhmänsä, ”me”. Yrityksmaailmaa koskevassa esimerkissä Tuuli alleviivaa vertailun kohteena olevaa aikuista: hän puhuu turkkilaisten tyttöjen ja poikien rinnalla ulkomaalaisesta naisesta – jollainen hän itsekkin on. Itseen nähden erilaisen ”lapsellistaminen” onkin yleinen etnosentrismiin liittyvä strategia (Hall 1999b: 197). Aikuiset ja lapset eivät ole tasa-arvoisia keskenään. Aikuisilla on lupa käyttää valtaa lapsiin nähden.

Tuuli kertoo blogissaan myös postikäynnistään, jossa hän kuuli virkailijan kohtelevan vammaista kollegaansa työkeästi. Tuuli päätti asettua heikomman puolelle ja ”näpäyttää” kiroilijaa:

”Tivasin kiroilun (’nussi sinä mutsias helvetti!’) kuultuani että ’kertokaas nyt minullekin, toimittaja ja veronmaksaja kun kerta olen, että millaisia kirosanoja täällä käytetään valtionvirkailijoiden kesken, toistapas mitä sanoit!’. Kiroilu loppui - kas kummaa - kuin seinään. Kolmen minuutin päästä itse törkein kiroilija olikin jo täysin alakynnessä kun joku ulkomaalainen naisturisti tuli pyytämään häneltä isoa pahvilaatikkoa ja hän täysin kielitaidottomana joutui turvaantumaan minun apuuni. Tulkkasi ystävällisesti vaikka aluksi halusinkin olla takaisin ärsyttävä ja sanoa, että ’en muuten auta sinua vaikka voisinkin koska olit niin ilkeä vammaiselle kollegallesi’. Mutta tilanne puhui itsensä puolesta, työpaikkakiusaaja oli nöyryytetty koska ei osannut kommunikoida edes yhtä sanaa ulkomaalaisen kanssa. Neljä tuntia sen jälkeen, kun olimme lähteneet postitoimistoon, vuokralaisen ADSL-yhteys oli hoidettu, olimme päässeet näpäyttämään työpaikkakiusaajaa ja tehneet kaupungilla myös todellisia löytöjä.” (Tuuli 11.7.2008)

En väitä, etteikö heikomman puolelle asettuminen olisi ollut oikein tai että virkailijan kiroiluun ei olisi saanut puuttua. Kuitenkin se, millä sanoin Tuuli tätä toimintaansa kuvaa, paljastaa hänen asenteensa virkailijaa kohtaan. Tuulin käyttämä ”näpäyttää”-verbi kuuluu kasvatuksen skeemaan. Tälle skeemalle on tyypillistä niin sanottu aikuinen–lapsi-

asetelma, jossa aikuisen roolin ottavalla on lupa ja valta puuttua lapsen rooliin asetetun käytökseen. Metafora siis kertoo siitä, että kirjoittaja katsoo itsensä arvolliseksi ojentamaan, kasvattamaan, virkailijaa. Toisin sanoen hän asettaa itsensä paikallisen virkailijan yläpuolelle.

Sami kuitenkin käyttää kasvatuksen skeemaa poikkeuksellisesti niin, että hän itse onkin se niin sanottu kasvatettava ja turkkilainen saa kasvattajan, tai tässä tapauksessa opettajan roolin, jolta Sami ottaa nöyrästi vastaan ”oppitunnin”:

”Tässä sai taas oppitunnin siitä, että täällä asiat toimivat kyllä nopeasti, mutta sovitut päivät eivät aina noudata suomalaista ajantajua eikä se ole täällä mikään häpeä vaan käytäntö. Tämä oli minulle hyvä oppitunti, että ei huomiseksi luvattu tavara tulekaan just niinkuin luvataan vaan tulevina päivinä, joka on itseasiassa se lupauksen sisältö, vaikka sen halutessaan voi ymmärtää suomalaisittainkin. Jatkossa täytyy olla hieman kärsivällisempi ja antaa aikaa paikallisten hoitaa asiat omalla tavallaan.” (Sami 16.2.2007)

Aineistossani on lapsi- ja kasvatuseksojen lisäksi kolmaskin niin sanottujen perhemetaforien joukkoon kuuluva metafora: TURKKILAINEN ON SUKULAINEN.

”Mahalle baskisi [korttelikuri, sosiaalinen paine (suomennos turkin kielestä: ET)] ei haittaa minua, koska elän ihan kunnollista elämää. En yleensä juo kaljaa partsilla, hengaa siellä puolialasti tai raahaa kotiin miehiä yöksi. Mutta en silti halua motivoida mitään juoruja koska kulman sedät tuntevat minut kunnan kansalaisena ja ovat aina auttamassa ja pitämässä huolen, ettei kukaan häiritse minua millään lailla. En halua kyseenalaistaa hyvää mainettani.” (Tuuli 4.9.2008)

”Yhdellä tasolla tässä maassa on todella tiukka sosiaalinen kuri, sedät saattaa pistää känniläisen ulos bussista niskaperseotteella jos tämä vaikkapa tunkee seisomaan 'liian lähelle' naismatkustajia (siis yrittää lähennellä). Mutta toisaalta kun mies hakkaa tuntemansa naista siihen ei monet halua puuttua lainkaan. Kaksinaismoraalia.” (Tuuli 17.12.2008)

”Päivä jatkuu paikallisen äitihahmoni luona. Istumme ja päivittelemme maailman menoa. Se-ja-se ystävätär on viidenkymmen kriisissä, kolmas taas menemässä uudelleen naimisiin. Käymme läpi myös oman henkilökohtaisen tilanteeni. Vihreä tee maistuu ja tilittäminen jättää keveän mielen.” (Tuuli 17.1.2009)

Perheeseen joko kuulutaan tai ei kuuluta. Perhemetaforalla on siis vahva tunnelataus. Sillä luodaan sisä- ja ulkoryhmiä. Erityisesti perhemetaforan käyttö on tehokas keino luoda yksimielisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. (Tekin 2008: 751–753.) Näillä sukulaisiin viittaavilla metaforilla Tuuli rakentaa ryhmää, johon kuuluu paitsi hän itse myös

turkkilaiset. Kliseisesti sanottuna he ovat yhtä suurta perhettä tai sukua. Toisaalta Suomessa on joskus tapana kutsua vieraita miehiä ”sediksi” ja naisia ”tädeiksi” varsinkin silloin, kun heistä puhutaan lapselle tai jos halutaan korostaa ikäeroa. Puhe ”äitihahmosta” ei kuitenkaan ole selitettävissä suomalaisella tavalla, vaan se osoittaa halua yhteenkuuluvuuteen ja läheisyyteen. Myös ”mahalle baskisista” eli sosiaalisesta kurista puhuminen viittaa samaan ajatukseen: Tuuli näkee kuuluvansa paikallisten ryhmään, jossa toisten tekemisiä valvotaan.

Edellä on ollut useita metaforia, kuten eläin- ja perhemetaphoria, joissa on nähtävissä ksenofobian piirteitä. Ksenofobia on äärimmäistä etnosentrismiä. Se on torjuntaa ja vieraanpelkoa (Bauman 1997: 62). Ksenofobisesta näkökulmasta emme voi ymmärtää ketään itseemme nähden erilaista ihmistä. Erot ovat kaikki, yhteinen ihmisyyttä ei mitään. (M. Lehtonen 2004b: 264.)

Edellä olevista perhemetaphorista kaikki eivät kuitenkaan ole ksenofobiaa ilmentäviä, päin vastoin sukulaisiin viittaavilla metaforilla korostetaan yhteneväisyyttä. Kyseessä on ksenofobian vastakohta *ksenofilia* (M. Lehtonen – Löytty 2003: 13). Siinä, missä ksenofobiset esitystavat korostavat suomalaisten ja turkkilaisten välistä eroa, ksenofilia korostaa idealisoitua samuutta. Eroilla ei ole väliä, vaan merkitystä on pelkästään samuudella. Ksenofilisessä näkökulmassa oletetaan, että kaikkia toisia voi ymmärtää. (Löytty 2006: 199, 285.) Ksenofilinen asenne näkee vieraan kulttuurin samanlaisena kuin oman kulttuurinsa. Aineistossani onkin edellä mainittujen sukulaismetaforien lisäksi paljon ”aivan kuin Suomessa” -kommentteja (esim. Sami 17.1.2007, Maria 6.2.2007 ja Tuuli 20.5.2008) – niin hyvässä kuin pahassakin.

6.3.3. Esine

Maria ja Tuuli käyttävät blogeissaan ylemmyudentuntoa osoittavia TURKKILAINEN ON ESINE -rakennemetaphoria. Lähdealueena olevan esineen skeemaan kuuluu muun muassa ajatus tavaroiden hankkimisesta ja vaihtamisesta. Tämä ominaisuus on siirretty turkkilaiseen kielenopettajaan: hän ”menee vaihtoon”.

”Olen vähän uumoillut, että opettaja menee näkemyselajiemme takia vaihtoon kesälomien jälkeen, mutta tällaisten oharejen jälkeen saa vaihtua vähän

nopeamminkin.” (Maria 22.5.2007)

Myös ”maskotti” on nähtävä esineenä. Kielitoimiston sanakirjan mukaan maskotti on yleensä mukana pidettävä, usein eläinhahmoinen, esine, jonka uskotaan tuottavan onnea. Maskotti voi olla myös esineen sijasta elävä eläin. (KTS s.v. *maskotti*.) Seuraavassa esimerkissä kadulla istuva mies siis rinnastetaan paitsi esineeseen niin toisaalta myös eläimeen. Myös ”symboliksi” kutsuminen on eräänlaista esineellistämistä. Sehän on tunnusmerkki tai -kuva (KTS s.v. *symboli*). Maskotti ja symboli sinänsä ovat yleensä myönteisiä asioita; ihmisen esineellistäminen ei sitä kuitenkaan ole.

”Sarjassa outoja tyyppejä: Istiklalin maskotti. Mies, joka istuu kadun puolella välissä erään postikorttikaupan edessä vuodesta toiseen samassa puvussa. Useimmiten hänellä on kädessään valtava rukousnauha ja puvun takissaan lukemattomia pinssejä. Kukaan ei oikeastaan tiedä (vai tietääkö?) mikä kyseisen henkilön tausta on ja miksi hän päivystää Istiklalilla vuodesta toiseen, mutta tyyppi on ikäänkuin pääkadun symboli, kaikkien tuntema maskotti, joka pitää kovasti siitä, että häntä kuvataan. :)” (Tuuli 25.7.2008)

Lisäksi Tuuli esineellistää paikallisen poliitikon kutsumalla häntä ”barbikeniksi” kahdessa eri päivytyksessä. Tuulin mukaan Mustafa Sarigul näyttää miesbarbilta, Keniltä. Tämä on sinänsä erikoinen väite, sillä käsittääkseni markkinoilla on Ken-nimisiä miesbarbeja varsin monennäköisiä, niin tumma- kuin vaaleatukkaisia, niin sini- kuin ruskeasilmäisiäkin. Yhteistä näille erilaisille miesbarbeille lienee kuitenkin se, että niillä voidaan sanoa olevan hyvä ulkonäkö. Tuuli siis kehuu Sarigulia komeaksi mieheksi – mikä on sinänsä positiivinen suhtautumistapa, mutta toisaalta lasten leluun vertaaminen osoittaa mielestäni aliarvioivaa tai alistavaa asennetta häntä kohtaan. Ainakaan poliittista vakuuttavuutta se ei lisää.

”Barbikenin vaalijulisteet

*Viime viikolla kotikatua koristi DSP-puolueen julisteet ja ah-niin-komean Mustafa Sarigulin kuva. Sarigul on suht liberaalin, maallisen, ja omalla tavallaan sosiaalidemokraattisen DSP:n ehdokas, sukulaisen tuttava, ja todellakin aivan **barbikenin** näköinen. Ilmeisesti hiljattain sinkkukin.” (Tuuli 25.3.2009)*

”Barbikenin voitto

*Vaalit ovat vihdoinkin ohi - **Barbiken voitti!** Hän sai kotikorttelin 185000:stä äänestä 54.65%. Kakkosena tuli islamistinen AKP (18.7%, ero huomattava), opposition sosiaalidemokraatit CHP 18.45%, nationalistit MHP 2.46% ja kurdien DTP 1.97%.” (Tuuli 30.3.2009)*

Ihmisen esineellistämiseen liittyy usein se, että ihmistä on jotenkin rakennettu tai tehty, muunneltu jotakin tiettyä tarkoitusta varten. ”Kielenopettajatavaran” voi vaihtaa parempaan, kadulla istuva mies on onnea tuottava maskotti, katseen ja valokuvauksen kohde, nähtävyys, kävelykadun symboli ilman inhimillistä henkilökohtaista elämää ja Sariguli on nätti lelu, jota voi katsella ja ihailla. Anna-Mari Raunio (2007: 107) mukaan äärimmillään rakennettu ja tuotteistettu ihminen lakkaa olemasta subjekti. Hänestä tulee objekti, jota myös tarkastellaan kuin esinettä, tuotannon tuloksena: materiaalisena, itsenäiseen toimintaan kykenemättömänä kohteena. Esineellistetty ihminen on jotakin selvästi vähemmän kuin inhimillinen ihminen. (A-M. Raunio 2007: 107.)

6.3.4. Muita lähdealueita

Aineistossani on lisäksi joukko paikallisia ihmisiä kuvaavia yksittäisiä metaforia, joissa on omanlaiset lähdealueensa. Myönteisesti turkkilaisia on kuvattu muun muassa TURKKILAISET OVAT RAUTAA -rakennemetaforalla sekä seuraavalla suuntametaforalla:

”Viikonloppuun mahtui myös kohokohtia sählyn muodossa sekä tutustumista taloyhtiömme asukkaisiin.” (Sami 20.4.2007)

”Yksi täyspuinen lipasto painoi aivan törkeän paljon. Toinen muuttomiehistä kuitenkin köytti sen liinalla selkäänsä kiinni ja kantoi rappusia pitkin sen neljänteen kerrokseen. Aika rautasia kavereita muuttomiehet ovatkin, kun he nostelevat mitä tahansa selällään.” (Sami 21.2.2007)

Koholla oleva kohta, kohokohta, on konventionaalistunut tarkoittamaan kokemuksellista huipentumaa (KTS s.v. *kohokohta*). Ilmaus siis pohjautuu suuntametaforaan YLHÄÄLLÄ ON HYVÄÄ. Tämä hyvä on tällä kertaa taloyhtiön turkkilaisiin asukkaisiin tutustuminen. Ilmaus kertoo Samin olevan todella motivoitunut tutustumaan paikallisiin ja jopa nauttivan siitä. Samin viikonloppu piti sisällään myös muun muassa perheensä kanssa Mustameren rannalla käynnin ja sen kauniisiin maisemiin tutustumisen. Siitä huolimatta hän kutsuu nimenomaan taloyhtiön paikallisiin asukkaisiin tutustumista viikonloppun ”kohokohdaksi”. Toisessa esimerkissä turkkilaisiin on siirretty raudan skeemasta kestävyysominaisuus. Tällä metaforalla Sami ihailee turkkilaiden muuttomiesten vahvuutta.

Parissa päivityksessään Maria viittaa intialaisen hengellisen opettajan arvonimeen käyttäessään metaforaa TURKKILAINEN ON GURU. Tosin ”guru” on vakiintunut tarkoittamaan myös jonkin alan arvostettua vaikuttajaa tai asiantuntijaa, mitä Mariakin tarkoittanee ”shakkiguru”-ilmauksellaan. (KTS s.v. *guru*.) Joka tapauksessa asenne turkkilaisia kohtaan on tämän metaforan perusteella selvästikin kunnioittavan myönteinen, minkä vahvistaa myös se, että hiukan myöhemmin samassa päivityksessä Maria kehuu kyseistä kerhoa mahtavaksi asiaksi.

”Emil on koulun shakkitunnin lisäksi aloittanut lauantaisin shakkikerhon, jota vetää joku turkkilainen shakkiguru.” (Maria 11.3.2007)

Niin ikään seuraavassa esimerkissä Maria kutsuu turkkilaista ”guruksi”. Tällä kertaa sävy on kuitenkin vain näennäisen myönteinen eli ironinen, jopa katkeran ironinen. Metaforan paljastaa ironiseksi se, että päivityksen alussa Maria kirjoittaa ”kampaajasta” ja jopa ”mukavasta kampaajasta”, kunnes tämä erehtyy leikkaamaan Marian pulisongin pois, jolloin Maria alkaa kutsua häntä ”taiteilijaksi” ja ”guruksi”.

*”Väsytys kaikkosi yhdessä sekunnissa. Sakset olivat lähellä korvaani, ja ennekuin tajusinkaan, kampaaja oli leikannut poikki hiusmallin minulle erityisen tärkeän osan: korvan eteen tulevan pulisongin. Sen mielestäni niin sensuellin ja naisellisen osan kampaustani, jonka voi taivuttaa viehkeästi pienelle kaarelle tai muotoilla suoraksi. Sen osan, joka tekee kampauksestani minunlaiseni. [- -] Järkyttyneenä seurasin peilistä loppu leikkuuta ja ihmettelin salongin ihmispaljoutta. Leikkauksen jälkeen pirteä lontoossa kasvanut hiusmuotoilija, vai sanotaanko -taiteilija sanoi tekevänsä minulle elämäni kampauksen... Yritin selitellä, että tällainen kolmen lapsen kotiäiti ei näin perjantainakaan tarvitse mitään kovin kummoista, mutta poika ei uskonut. Silmiäni painoi väsy, pulisongit olivat menneet ja ylipirteä hiusguru alkoi föönata tukkaani pystyyn. Lopputulos oli mielestäni **vähän** liian raju, naamani kampaukseen valju ja päällä olevat vaatteetkin tukan kanssa ihan eri paria.”* (Maria 19.10.2007)

Seuraavassa esimerkissä turkkilaisiin naisiin ei suhtauduta mitenkään kovin kunnioittavasti tai ihailevasti. TURKKILAINEN NAINEN ON KUULANTYÖNTÄJÄ - rakennemetaforalla on tarkoitettu kiinnittää huomio kylvettäjänaisen ulkonäköön – kuulantyyöntäjäthän ovat tunnetusti huomattavan isokokoisia ja usein fyysiseltä olemukseltaan epänaiseellisia. Kielikuva on kylläkin lainattu eikä siis ole kirjoittajan oma. En silti jätä kyseistä metaforaa tutkimuksessani huomioimatta, sillä ilmaus on kuitenkin aineistossani olevassa blogissa ja sen alun perin sanonut, Marian aviomies, on itsekin

Istanbulin suomalainen ja siten osa tutkimukseni kohderyhmää.

”- - menimme kylpylään vuoronperään lastenvahtiongelman takia (olisi siis voinut mennä samaan aikaankin), ja kävi niin, että minä sain mieskylvettäjän ja mieheni naisen, jota hän kuvaili aikamoiseksi kuulantyohtäjäksi.” (Maria 27.4.2007)

Seuraava lainaus on otettu päivityksestä, jossa Maria kertoo Elimaksesta, talonmiehen rouvasta, joka käy siivoamassa Marian kotona kerran viikossa sekä vahtimassa lapsia. Toisaalta Maria kehuu Elimasta hyväksi ja luotettavaksi ihmiseksi, mutta toisaalta hän rinnastaa rouvan implisiittisesti ”orjaan”, vaikka hän nimenomaan kertookin, että *ei* kohtelee Elimasta kuin orjaa.

”Uskon, että myös Elimas on huomannut positiivisen suhtautumiseni häneen. Luulen, että se ei välttämättä ole kovin tavallista täällä. Toisaalta ei ole minun tyyliäni edes olla orjapiiskuri ja ns. paikan näyttäjä.” (Maria 26.2.2007)

Tällaisessa altruistisessa eli hyvää tarkoittavassa suopeudessa on myös kääntöpuolensa: jos suopeuden kohde on tietoinen siihen mahdollisesti sisältyvästä armeliaisuudesta, se rakentaa mentaalisen ja sosiaalisen kuilun suopeuden osoittajan ja suopeuden kohteen välille. Myös ystävälliseksi tarkoitettu ele voi olla ylemmyydentuntoinen. (Löytty 2005c: 181.) Asiasta mainitseminen osoittaa sen, ettei ystävällinen ja tasaveroinen käytös ole itsestään selvää, vaan kirjoittaja on ikään kuin hyvää hyvyttään ystävällinen eikä niin sanottu ”orjapiiskuri”.

Myös seuraavissa esimerkeissä on turkkilaisista kerrottu jotain implisiittisellä tavalla. Nämä ovat ikään kuin *meidän* kuvausta *muiden* kuvauksena. *Meidän/ itsen* ja *toisen* välillä vallitsi dialektiikka, jossa itsen ja meihin liitetyt luonteenpiirteet ja merkitykset heijastavat toisen vastakkaisia merkityksiä – ja päinvastoin (Löytty 2005a: 9).

Maria esimerkiksi kertoo taloyhtiönsä tyhjistä uima-altaasta ja talonmiehestä, jonka hän toivoisi täyttävän altaan. Marian kertomus hänen omasta toiminnastaan tai aikeestaan kertoo hänen asenteestaan talonmiestä kohtaan:

”No nyt kyllä pomppas. Harmittaa. Melkein vihastuttaa... Luin juuri hesarin verkkojulkaisusta, että Helsingin uimastadion avattiin aamulla. Teillä siellä Suomessahan on kylmä! Meitä täällä hellittelee hellealto ja ulkona on yhtä lämmin kuin sisällä, sellaiset 25 astetta, ja meidän uima-allas on TYHJÄ! [- -] Nyt on ruvettava kovistelemaan talonmiestä, että mekin päästään polskuttelemaan!” (Maria 7.5.2007)

Mikäli tähän ”kovisteluun” liittyy fyysistä ravistelua, on kyseessä metaforan sijaan kategorisaatio. Oletan kuitenkin ”kovistelun” olevan vain vertauskuvallista. Joka tapauksessa ilmaus paljastaa ylemmydentuntoisen asenteen. Kirjoittaja kuvaa itsensä kovistelijaksi ja paikallisen talonmiehen tuon kovistelun kohteeksi. Hän katsoo itsellään olevan sellainen asema, että voi kovin sanoin vaatia talonmiestä täyttämään uima-altaan. Sävy olisi hyvin erilainen, jos Maria olisi kirjoittanut: ”Nyt on pyydetävä talonmieheltä”. Käytännössä Maria mahdollisesti hoitikin asian ystävällisesti pyytämällä talonmiestä täyttämään allas. Metafora kuitenkin paljastaa hänen alitajuisen ylemmydentuntoisen asenteensa.

Sami puolestaan kertoo paikallisesta liikennekäyttäytymisestä liikenneympyrässä:

”Mersukuski kiihdytti vauhtiaan ensin, jotta sai nokkansa pikkuisen edelle minun autooni nähden ja kääntyi ilman vilkkuja suoraan eteeni. Minä ehdin polkea jarrupolkimeni pohjaan ja samoin mersukuski, joten automme pysähtyivät juuri ennen kontaktia todella lähelle. Myönnän, että minulla keitti heti ja vielä kun mersukuski rupesi hosumaan minulle käsillään, niin se pisti pisteen itsehillinnälle. Aloitin samantien viittomaan mersukuskille käsimerkein osoittaakseni hänen olevansa idiootti, jos luulee syyn olevan meikäläisen. Loppujen lopuksi pistin hätävilkut päälle ja peruutin hieman, jotta mersukuski pääsi koukkaamaan edestäni pikkaisen liikenteen vastavirtaan uiden haluamalleen tielleen pois liikenneympyrästä. Sen jälkeen hän jostain syystä nousi ulos autostaan ja alkoi viittoa edelleen minun suuntaani ja selitti kovasti kaikennäköistä ja minä vastailin viittomalla hänelle edelleen hänen idioottimaista liikennekäyttäytymisestä, jonka jälkeen mersukuski meni takaisin autoonsa ja ajoimme molemmat omille reiteillemme.” (Sami 13.4.2007)

Oman kokemuksen mukaan Istanbulissa on tyypillistä niin sanotusti luovia liikenteessä. Tilaa saa työntämällä oman autonkeulan toisen auton eteen. Etuajo-oikeuksista ja ajolinjoista neuvotellaan auton äänimerkein sekä käsin viittomalla. Sami kuitenkin arvioi tätä liikennekäyttäytymistä suomalaisesta näkökulmasta, josta se näyttääkin kaoottiselta. Kuvauksessa käytetty ilmaus ”keitti” viittaa koneeseen, johon Sami itsensä metaforisesti rinnastaa: SAMI ON KONE, jonka turkkilainen saa ”ylikuumenemaan” ja ”kiehumaan” eli hermostumaan.

Samalla Sami kutsuu kyseistä ”mersukuskia” ”idiootiksi”. Autoilija tuskin oli vaikeasti 'kehitysvammainen', jota ”idiootti” tosi asiassa merkitsee (KTS s.v. *idiootti*). Tosin ”idiootti” on konventionaalistunut tarkoittamaan myös 'typerää'. Kyseessä on kyllä kuollut metafora, mutta se ei silti ole menettänyt arvottavaa luonnettaan: ilmaus on voimakkaan halveksiva.

6.4. Ruoka ja ravintolat sekä palvelu ja byrokratia

Odotusteni vastaisesti aineistossani ei ole kuvattu metaforin kovinkaan paljon paikallista ruokaa. Kuitenkin se vähä, mitä siitä on kirjoitettu, on pääasiassa ehdottoman positiivista. Ruokaan on viitattu muun muassa tutulla suuntametaforalla, jonka lähdealueena on ”taivas”, sekä rakennemetaforalla, jonka lähdealueena on ”huume”.

”Ruoka oli aivan taivaallista.” (Maria 19.4.2007)

”Unissa lämmitettäessä kebabeista (pitkulaisen jauhelihapihvin muotoisia) lähti herkullinen tuoksu. Valkosipulia, yrttejä ja muita huumaavia tuoksujia.” (Maria 6.2.2007)

Paikalliset einekset tosin saavat kovan tuomion, kun Maria (6.2.2007) kutsuu niitä ”epäilyttäväksi” ja ”oudon punaisiksi”: *”Pyrin välttämään eineksiä. Suurin syy on, että haluan tarjota perheelleni 'kunnan ruokaa'. Toinen syy on se, että varsinkin ulkomaiset einekset näyttävät minusta epäilyttäviltä: nakit on oudon punaisia, pakkauksen sisällöstä ei saa selvää tai muuten vaan ällöttää.”* Kyseiset sananvalinnat ovat kuitenkin pelkkiä kuvailevien adjektiivien käyttöä ilman metaforisuutta. Siksi en tätä lainausta sen enempää analysoikaan. Totean vain, että sanat ”varsinkin ulkomaiset einekset” korostavat kommentin etnosentristä, tai tarkemmin ksenofobista, suhtautumistapaa.

Myös turkkilaiset ruokapaikat, ravintolat, saavat kiitosta osakseen:

”- - suuntasimme ensimmäiseen mukavan näköiseen turkkilaiseen ravintolaan. Ilma oli aurinkoinen ja lämmin, ja löysimme mukavan keitaan jossa ruoka tarjoiltiin ulos.” (Maria 29.4.2007)

”Hotellin sisäpihalla oli satumainen puutarha joka katetun terassin kanssa toimi ravintolasalina. Pienen hotellin muutamat vieraat istuivat rauhallisessa ympäristössä, hotellin korkeiden kivimuurien sisällä tummeneva taivas kattoaan. Kynttilät ja lyhdyt valaisivat puutarhaa ja taustalla soi hiljainen musiikki. Kukista ja yrteistä lähti vieno tuoksu. Valosaasteen ulottumattomissa taivaan tähdet loistivat kirkkaina ja tunnelma oli käsin kosketeltava.” (Maria 19.8.2007)

Kun jokin asia rinnastetaan ”keitaaseen”, on selvää, että asenne tätä rinnastettavaa asiaa kohtaan on myönteinen. Onhan keidas ravitseva ja virkistävä paikka kuivan erämaan keskellä, välttämätön pysähdyspaikka aavikolla kulkevalle.

Ravintolasalina toimiva puutarha on ”satumainen”, jonka olenkin jo todennut orientalimia ilmentäväksi sananvalinnaksi. Myös ”taivas kattoaan” -kielikuva kertoo

ihailusta. Konventionaalistunutta ”taivas kattanaan” -metaforaa käytetään yleensä romantisoivassa sävyssä – niin kuin tässäkin päivityksessä. Koko muukin kappale on romantisoivaa idyllistä kuvausta. Beyza Çağatay Tekin (2008: 751) kutsuu tällaista ilmausta, jossa viitataan metaforisesti kattoon, laatikkometäforaksi. Laatikkometäforille on tyypillistä, että jotakin rajataan niin sanotusti sisäpuolelle ja loppu jää ulkopuolelle. Tässä esimerkissä sisäpuolelle rajataan romantiikka ja epäromanttisuus on ulkopuolella. Laatikkometäforat ovat siltä osin samantyyliisiä kuin sukulaismetäforat, että laatikko (samoin kuin suku) on suljettu kokonaisuus, jonka sisällä joko ollaan tai ei olla. (Tekin 2008: 751.) Lainaamassani päivityksessä on vielä ontologinen metafora RAVINTOLAN TUNNELMA ON KONKREETTINEN ESINE/ OLIO, eli abstrakti asia on konkretisoitu. Konkretisointi osoittaa ihailevaa asennetta: tunnelma on niin erityinen, että sitä voi ”käsin koskettaa”. Se on ikään kuin tiivistynyt konkreettiseen muotoon.

Ontologisilla metaforilla, erityisesti personifikaatiolla, voi osoittaa paitsi ihailua myös halveksuntaa. Konteksti ja se, miten eloton elollistetaan, ratkaisevat. Toisin sanoen se, mikä osa tai piirre lähdealueesta kohdealueeseen siirretään määrittää suhtautumisen laadun. Edellä olen näyttänyt esimerkkejä, joissa elolliselta oliolta on elottomaan kohteeseen, kuten kaupunkiin, siirretty kasvot ja sydän ja siten saatu Istanbul näyttämään inhimilliseltä, miellyttävältä ja erityiseltä. Sen sijaan ”hampailla” on vahvasti toisenlainen konnotaatio. ”Byrokratian hampaat” on selkeästi negatiivinen konstruktio ja herättää ainakin seuraavassa esimerkissä mielikuvan petoeläimen raateluhampaista, ei suinkaan pikkulapsen heiluvista maitohampaista. Tässä ksenofobiaa osoittavassa esimerkissä TURKKILAINEN BYROKRATIA ON PETO:

”Huomenna on työntekijöillä vuosikokous ja sen jälkeen olen suunnitellut hakevani pari pakettia pääpostista, joten katsotaan olisiko huomenna jotain kerrottavaa byrokratian hampaista...” (Sami 6.3.2007)

Maria puolestaan kritisoi Suomesta tuodun auton rekisteröinnin vaikeutta sekä kampaamossa saamaansa palvelua:

”Yritimme viime syksynä rekisteröidä Suomesta tuomaamme autoa tänne, mutta kaiken mahdollisen paperisodan ja mielettömän takuusumman välttämiseksi mies ajoi auton takaisin Suomeen.” (Maria 27.8.2007)

”Kampaustani ihmetellen maksoin, enkä edes tajunnut jättää tippiä. (Toisaalta mietin

usein pitääkö tippiä jättää kaikille kimpussani työskenneille vai vain leikkaajalle tai värjääjälle.)” (Maria 19.10.2007.)

Marian käyttämä kielikuva ”paperisota” on hyvin tyypillinen, kun puhutaan byrokratiasta ja paljosta asiapapereiden käsittelystä, jota virallisten asioiden hoito usein vaatii. Metafora ASIOIDEN HOITO ON SODANKÄYNTIÄ kertoo sen, että virastojen henkilökunnan jäsenet ovat vihollisia, joita vastaan pitää kaikin voimin taistella, jos haluaa viedä asiansa päätökseen. Tämän metaforan perusteella voi päätellä Marian suhtautuvan turkkilaiseen byrokraatiaan ja palveluun voimakkaan kielteisesti, jopa ksenofobisen etnosentrisesti. Mikäli hän kuitenkin suhtautuu negatiivisesti myös suomalaisten virastojen runsaaseen asiakirjojen käyttöön – mikä on hyvin paljon mahdollista – ei silloin voida puhua ksenofobiasta tai etnosentrismistä. Lopullista vastausta tähän asiaan ei aineistoni anna.

Tipin jättämistä koskevan päivityksen mukaan puolestaan KAMPAAMON PALVELU ON TAISTELUA, sillä ”kimpussa työskentely” on nähtävissä ”kimppuun käymiseksi” eli osaksi taistelun tai sodan skeemaa. Päivityksen sävy ja siitä paljastuva asenne olisi hyvin toisenlainen, jos Maria olisi miettinyt tipin jättämistä ”kaikille minua palvelleille”.

Pituudestaan huolimatta lainaan aineistostani seuraavan tekstin lähes kokonaisuudessaan. Pitkä esimerkkiote blogista on tässä tapauksessa välttämätön paitsi kuvauksen yksityiskohtaisen luonteen vuoksi myös esittämäni tulkinnan ymmärtämiseksi.

”Elämäkokemuksena kaiken huippu oli autoveron maksaminen, josta kerronkin seikkaperäisesti enemmän. [- -] Tiistaina oli määrä lähteä Markun kanssa maksamaan lähimpään verotoimistoon autoveroa, kun molemmilla meillä oli väärät verosummat autoissamme. Markulla oli liian pieni vero ja minulla taas 10-kertainen oikeaan veroon verrattuna. Joten asian hoitoon varasimme yhden päivän aikaa ja samalla päätimme suunnitella vähän salibandyasioita. Tästä seikkailusta on pakko kirjoittaa vähän tarkempi osio seuraavasta kappaleesta alkaen.

Lähdimme aamulla 10:00 Markulta minun autollani kohti Ümraniyen verotoimistoa. Olimme perillä 10:20 ja menimme ensin autoverotiskille, jossa virkailija totesi, ettei autotietomme ole oikein kummankaan osalta heidän järjestelmässään. Tämän maan tapojen mukaan asiakas joutui korjaamaan heidän virhettään, joten meidät lähetettiin alakertaan, jossa oli tiski näiden asioiden hoitoa varten.

Alakerran tiskillä hetken jonotettuamme meille kerrottiin, että tiedot eivät ole oikein heidän järjestelmässään, koska poliisi on jättänyt toimittamatta rekisterinumeron uuden haltijan tiedot verotoimistoon. Markun kanssa kysyttiin, että minkä takia meidän pitää heidän virhettään korjata, johon saatiin vastaus tyyliin 'mitä se mulle kuuluu'. Joten meidät ohjattiinkin lähtemään Euroopan puolelle tiettyyn

poliisilaitokseen, jossa ulkomaalaisten autoasioita hoidetaan. Mukaamme annettiin lappu, johon piti ensin tietysti hakea yksi leima osaston johtajalta allekirjoituksen kera.

Kun haimme allekirjoitusta ja leimaa osaston johtajalta saimme kuulla hänen olevan tunnin mittaisessa kokouksessa, mutta onneksi sihteeriltä putosi yksi lappu lattialle, jonka Markku ystävällisesti ojensi sihteerille takaisin, niin ettei hänen tarvinnut nousta tuolistaan. Kiitoksellisena kyseisestä eleestä hän kävi hakemassa kokouksesta leimat ja allekirjoitukset meille, joten pääsimme lähtemään Euroopan puolelle. Bosporin sillalla jumiuduttiin auto-onnettomuuden vuoksi syntyneeseen ruuhkaan ja pääsimme vasta 11:40 perille.

Menimme poliisiasemalle pitkän parkkiruutuetsinnän jälkeen ja he ryhtyivät heti etsimään autojemme tietoja ottaakseen niistä kopiot verotoimistoa varten. Niinpä sitten meitä pyydettiin odottamaan ja 13:30 saimme tarvitsemamme kaavakkeet ja pääsimme lähtemään takaisin Aasian puolelle. Kävimme Ümraniyen Carrefourilla syömässä ennen verotoimistolle menoa, sillä virastoissa on aina lounastauko 12:30-13:30.

Menimme verotoimistoon takaisin 13:40 ja menimme sovitusti jonottamaan tiskille, josta meidät Euroopan puolelle Gayrettepeen lähetettiin. Jonotettuaamme saimme 14:00 asiat hoidettua siten, että tiedot oli korjattu. Seuraavaksi meidän piti mennä takaisin ensimmäiselle tiskille, jonne aamulla ensimmäiseksi suuntasimme. Siellä meille sanottiin verojen suuruus ja ohjattiin alakertaan maksamaan. Maksukassa oli sen tutun alakerran tiskin vieressä, joten taas jonotettiin.

Markku jonotti vielä toiseen jonoon, jossa käsiteltiin jo maksettuja veroja ja niiden palautuksia. Markku kun oli ehtinyt maksaa kaksi liian alhaista verosummaa ja hän halusi ne hyvittääväksi uuden veron maksamisessa. Tämäkin operaatio vaati sen verran leimoja, että Markkun kehoitettiin palaavan seuraavana päivänä asiaan. Itse sain maksuni maksettua suoraan ja kun loppujen lopuksi pääsin kotiin, oli kello jo 16:00. Eli täysi työpäivä seikkailuineen veron maksamisessa.” (Sami 13.7.2007)

Kun muistamme ”seikkailun” tarkoittavan muun muassa vaihtelevaa, jännittävää ja vaarallista toimintaa, VERON MAKSAMINEN ON SEIKKAILU -rakennemetaforan perusteella Sami näyttää suhtautuvan virastosta virastoon ja tiskiltä tiskille kulkemiseen sekä jonottamiseen ja odottamiseen varsin myönteisesti. Lisäksi Samin selostus autoveron maksamisesta alkaa sanalla ”elämänkokemus”, jonka voidaan tulkita viittaavan ”elämäkouluun” (KTS s.v. *elämänkokemus*). Tällöin elämä on opettaja ja Sami nöyrä, oppia vastaanottava oppilas. Asenne näyttää edelleenkin myönteiseltä. Onhan elämänkokemus iän ja kokemuksen mukanaan tuomaa viisautta, joka on ehdottomasti positiivinen asia. Toisaalta selostuksen voi tulkita olevan myös ironiasävytteinen, näennäisesti myönteinen mutta miellesisällöltään kielteinen, pilkkaava. Ironiselle metaforalle on nähdäkseni tyypillistä, että sen lähdealue on yleisesti ottaen myönteinen asia, kuten tässä esimerkissä ”seikkailu”, mutta kontekstissaan se on ymmärrettävissä

osoitukseksi turhautumisesta sekä kielteisestä suhtautumistavasta. (Sen sijaan luvun 6.2. seikkailuun viittaavissa esimerkeissä konteksti osoitti asenteen olevan aidon myönteinen.) Lisäksi on huomattava, että oppeja ja kokemuksia ”elämäkoulussa” on monenlaisia – myös huonoja.

Seuraavassa esimerkissä, Samin kermakakkumetaforassa, ei ole yhtä suurta mahdollisuutta kaksitulkintaisuuteen kuin edellisessä. Tällä kertaa ironia on selvää. Kermakakkuhan on sinänsä erittäin myönteinen asia, juhlien päätarjottava, mutta tässä yhteydessä se saa negatiivisen merkityksen: ”Kakku” koostuu siitä, että autonasentajat eivät saa peruutustutkaa toimimaan ilman tarpeellista varaosaa. Markun, Samin ystävän, peruutustutkan toimimattomuus on vielä lisä edellisen ongelman päälle, ”kerma kakun päälle”.

”Tänään torstaina kävin vihdoinkin asennuttamassa peruutustutkan autooni. Markku tuli myös käymään samaa hommaa hoidattamassa omaan autoonsa. - - parin tunnin päästä hain auton korjaamolta. Lopputuloksena oli se, että peruutustutka ei toiminutkaan vaan siihen tarvitaan joku uusi varaosa, joka tulee lauantaina. Kermaksi kakun päälle sain kuulla, että Markun peruutustutka lakkasi myös toimimasta. Eli homma senkuin jatkuu...” (Sami 2.8.2007)

”Kermaksi kakun päälle” on käänös englannin kielen ilmauksesta (”*cream of the crop*”), joten suomenkielisen kielikuvan asenteellisuutta ei voi suoraan päätellä pelkästään lähdealueen, kermakakun, perusteella. Käännösten yhteydessä asenteen laadun tulkinta on tehtävä ensisijaisesti ilmauksen konventionaalisen merkityksen ja kontekstin perusteella. Suomen kielessä metaforisen sanonnan ”kermaksi kakun päälle” merkitys on kahtalainen: 1. jotakin hyvää tulee entisen hyvän lisäksi tai 2. jotakin huonoa tulee entisen huonon lisäksi. Konteksti määrittää sen, kumman merkityksen sanonta saa. Tässä tapauksessa konteksti osoittaa Samin olevan turhautunut ja ärsyyntynyt. Asenne osoittautuu negatiiviseksi myös kontekstin perusteella.

Ulkosuomalaisilla ilmenee asenteita paikallista asiakaspalvelua ja byrokratiaa kohtaan myös muualla kuin Turkissa. Muun muassa Antti Kariston tutkimuksen (2008: 400–401) mukaan Espanjan suomalaiset kritisoivat espanjalaista palvelua kovin sanoin.

6.5. Erilaisia käytänteitä

Seuraavat suuntametaforat osoittavat, että niin perinteiset basaarit kuin mitättömän näköiset outlet-myyvälätkin saavat blogeissa ulkosuomalaisilta kiitosta osakseen. Ne rinnastetaan jo tutuksi tulleella tavalla ”taivaaseen”. Varsin monet blogistien käyttämistä metaforista ovatkin idiolektisia eli tietyn kirjoittajan toistuvia sanontoja. Lisäksi halvat hinnat ja hyvä tarjonta ”nostattavat” mieltä. Ne saavat mielen kohoamaan eli mielialan muuttumaan iloiseksi. Toisin sanoen YLHÄÄLLÄ ON HYVÄÄ ja basaari- ja ostoskulttuuri on tuolla ”ylhällä”.

”Eri puolilla Istanbulia on tiistaina markkinapäivä, jolloin joku tietty pitkä katu muuttuu pitkäksi toriksi. Kirjavien katoskankaiden alla myydään kaikkea maan ja taivaan väliltä – vaatteita, laukkuja, keittiötavaraa, hedelmiä, vihanneksia, pähkinöitä, juustoja, mausteita, kalaa... [- -] Ihmismuurien peittämistä kojuista voi päätellä missä myydään jotain todella laadukasta ja edullista. Turkissa valmistettuja huippu muotitalojen vaatteita saa täältä 5.stä liirasta ylöspäin (5 liiraa = 2,5 €). Pöydiltä löytyy amerikkaan meneviä farkkuja, ranskalaisia lastenvaatteita ja ihan niitä suomalaisillekin tuttuja Benettonin, H&M:n, Lindexin, Espritin vaatteita ja vaikka mitä muuta! Kunhan vain jaksaa penkoa, niin markkinat on shoppailijan taivas!” (Maria 13.2.2007)

”Vieraiden kanssa viikko on lähtenyt käyntiin lähitieneen ostospaikkoja kierrelle. Maanantaina kolumme minun lähimmän ”ostostaivaan”, pienen mitäänsanomattoman näköisen outletin, josta jokainen lähti kassit vaatteita täynnä.” (Maria 28.3.2007)

”Halvat hinnat ja hyvä tarjonta nostattavat mieltä.” (Maria 13.2.2007)

SUNNUNTAISHOPPAILU ON IHMISOIKEUS -metaforalla Tuuli näyttää pyrkivän osoittamaan, että (tässä suhteessa) asiat ovat Turkissa paremmin kuin Suomessa ja monessa muussa maassa. Turkissa on mahdollisuus tehdä ostoksia myös pyhinä, minkä pitäisi olla mahdollista kaikkialla. Ihmisoikeudethan perustuvat ihmisarvoon ja kuuluvat kaikille. On kuitenkin huomattava, että metafora on kirjoitettu leikkillisessä sävyssä. Siitä kertoo metaforaa edeltävä itseironia: ”minä, parantumaton materialisti, hävytön kuluttaja ja silmitön shoppailija”.

*”Nyt asiaan: kulkaas hyvät ystävät: tässä maassa on mahdollisuus tehdä ostoksia **myös pyhinä**. Minä, parantumaton materialisti, hävytön kuluttaja ja silmitön shoppailija, kutsun tätä mahdollisuutta ihmisoikeudeksi shoppailla milloin ihminen itse kokee parhaaksi.” (Tuuli 30.10.2008)*

Jalkapallo on Turkissa erittäin suosittu urheilulaji ja sitä seurataan tiiviisti. Istanbulissa on jopa kolme arvostetulla Euroopan Mestaruusliiga-tasolla pelannutta joukkuetta ja jokaisella suuret ja vannoutuneet kannattajajoukot. Olisi siis ollut erikoista, jos tästä aiheesta ei olisi blogeissa kirjoitettu mitään. Sami kirjoittaa turkkilaisesta jalkapallokulttuurista kriittiseen sävyyn käyttäen personifikaatiota:

”Harmiksemme lippuja oli enää jäljellä vain fanaattisten Besiktas-fanien keskeltä, joten tuumasiimme, ettei jalkapallo ole sitä varten, että katsomossa täytyy pelätä henkensä puolesta. Englantilainen ja turkkilainen fanikulttuuri on jättänyt jälkeensä turhan monta surullista tarinaa siitä, kun elämä on jäänyt jalkapallosta nousevien mielipiteitten jalkoihin tai veitsen terään.” (Sami 29.10.2007)

Turkkilaisten jalkapallofanien mielipiteet ovat niin vahvoja, että ne saavat elollisen olennon hahmon ja jalat, joilla voi tallata toisen ihmisen kuoliaaksi. TURKKILAINEN FANIKULTTUURI ON VAARALLINEN OLENTO -personifikaatiossa tiivistyy Samin negatiivinen asenne. ”Veitsen terä” voi tässä yhteydessä olla niin konkreettinen teräase kuin kielikuvakin, ”mielipiteiden veitsen terä”. Toki on oikeutettua suhtautua kielteisesti jalkapallofanien ajoittain väkivaltaiseen käytökseen. Itse fanikulttuurin voi kuitenkin nähdä myönteisestikin kertomalla esimerkiksi fanien merkityksestä pelaajille ja seuroille sekä heidän luomastaan iloisesta tunnelmasta oman suosikkijoukkueen voittaessa. Kyse on vain siitä, mitä puolta asiasta metaforan avulla korostetaan.

Tuuli kertoo blogissaan joissakin piireissä vallitsevasta aktiivisesta tavasta auttaa ystäviä löytämään kumppani. Tätä käytäntöä hän kutsuu ”jokseenkin arabeskiksi tavaksi”.

”Keskustelua herätti jokseenkin 'arabeskit' tavat, joilla ystäväpiiri tässä maassa saattaa auttaa toistensa parinhakua. Ystäväni nimittäin on viimeisen parin vuoden aikana saattanut avioliiton pyhään satamaan kokonaiset neljä paria – hän on omissa piireissään erittäin menestynyt 'matchmaker' vaikkakin vasta 33-vuotias. :) Istanbulin sinkkuelämässä aktiivinen seuranhaku kavereitten kautta lähtee siitä, että sinkkuhminen ilmoittaa kavereillensä olevansa 'vapaana'. Sen jälkeen kaverit kyselevät millaista seuraa tämä etsii, ihan kunnon suhdettako, avioliittoa vaiko vain satunnaisia treffejä. Samalla otetaan myös selvälle toivekumppanin siviilistatus (voiko olla eronnut / lapsia tms.), koulutus ja poliittiset mielipiteet ja tietenkin myös ulkonäkö. Sen jälkeen alkaa ripeä 'skannaus', jossa hakua tekevä ystävä käy läpi esim. miespuolisista kavereistaan ne sinkut ja ne, joilla on oikeasti potentiaalia. [- -] Kaverit ovat useimmiten vilpittömän innostuneita löytämään uutta seuraa sinkkuystävälle eikä moinen pyyntö 'etsiä toiselle seuraa' ole mitenkään outo tai naurettava vaikka kyseessä olisi minkä tahansa ikäinen ihminen.” (Tuuli 10.3.2009)

Käsite ”arabeski” voi viitata kolmeen eri asiaan: kuvataiteeseen, musiikkiin tai balettiin.

Kuvataiteessa arabeskilla tarkoitetaan tähti- tai kasviaiheista kiemuraista viivaornamenttia. Musiikissa puolestaan kyseistä käsitettä käytetään eräistä lyhyehköistä sävellyksistä, joissa on mielikuvituksellinen melodia. Balettiterminä arabeski viittaa asentoon, jossa jalka nostetaan taakse. (KTS s.v. *arabeski*.) Kontekstin perusteella on vaikea sanoa, mihin näistä kolmesta kirjoittaja kyseisellä käsitteellä viittaa. Asenteen tarkastelun kannalta lopputulos on kuitenkin sama: se on myönteinen. Joka tapauksessa päivityksen takana on ontologinen metafora PARINHAKU ON TAIDETTA. Ilmeisesti paikallinen parinhaku on huomattavan kekseliästä ja se herättää kirjoittajan mielessä ihailua. Selvästikin myös mutkaton tapa auttaa ystäviään on positiivista.

Toisaalta edellä mainittu metafora on niin innovatiivinen, että herää kysymys, onko kirjoittaja tarkoittanut arabeskin sijaan jotain muuta sanaa, kuten ”groteskia”. Tällöin parinhakutapa esitettäisiinkin eriskummallisena, luonnottomasti liioiteltuna tai irvokkaana tapana (KTS s.v. *groteski*). Luonnottomuuteen viittaisivat myös päivityksen muut kielikuvat, joissa parinetsintä rinnastetaan tietokoneen hakuohjelmaan ja kumppaniehdokkaat digitaalisiin skannattuihin tiedostoihin.

Päädyn kuitenkin tulkinnassani siihen, että kirjoittaja pitää paikallista parinhakutapaa myönteisenä ja on siten tarkoituksella käyttänyt taiteeseen viittaavaa käsitettä, arabeski. Tätä tulkintaa tukee kirjoittajan kolme päivää myöhemmin (13.3.2009) lisäämä kommentti: ”- - *musta tällaisessa kulttuurissa on se hyvä puoli, ettei 'seuran aktiivisessa etsimisessä' kavereitten kautta ole yhteiskunnan silmissä mitään noloa, ja että molemmilla sukupuolilla on niitä, jotka ovat aidosti kiinnostuneita löytämään seuraa. Peli on sinällään hyvin selkeä, ja jos naimisiin haluaa, sekin voidaan järjestää kuukauden parin päähän. ;)*” Lisäksi hän kertoo itsekin samalla tavoin etsivänsä ystävilleen kumppaneita.

Toinen metaforan sisältämä päivitys sosiaalisesta elämästä käsittelee työilmapiiriä. Tuulin mukaan se on ”täynnä ikävää selkään puukotusta”. TYÖNTEKO/ KOLLEGOIDEN KANSSA TOIMIMINEN ON siis TAISTELUA. Kirjoittaja näkee uran kotiäitinä parempana vaihtoehtona.

”Työilmapiiri on täällä paikoittain NIIN huono ja täynnä ikävää selkäänpuukotusta, että vaikka kotona oleminen ajoittain kyllästyttäisikin ja olisi älyllisesti paatunutta, ei työelämään palaaminen kannata. Tästä realiteetista on turha väitellä mikäli ei itse ole kokenut millaista täällä on olla töissä ihan tavallisena pulliaisena tavallisella paikallisella työpaikalla...” (Tuuli 1.12.2008)

Maria kirjoittaa blogissaan turkkilaisessa hamamissa käynnistään. Hamam on perinteinen kylpylä tai sauna, jossa on laaja kupolikattoinen kylpyhuone. Sen laidoilla ja nurkissa on pieniä levähdysalueita ja syvennyksiä, joissa vettä solisee yhtenään hanoista altaisiin ja niistä lattioille. Kupolikaton pienistä ikkunoista huoneeseen tulee hiukan valoa. Huoneen keskellä on iso pyöreä ja lämmin marmorinen taso, jonka päällä kylpijät makaavat. Lämpöä huoneessa on noin 40–50 astetta ja ilma on erittäin kostea ja höyryinen. Hamamissa on kylvettäjiä, jotka pesevät ja hierovat kylpijät.

”Bodrumin lomasta on yksi tähtihetki kertomatta... [- -] Hamamiin mentiin kylvettäjän kanssa uima-asussa ja mukaan annettiin puuvillaista pöytäliinaa muistuttava kangasliina. Ovesta sisään astuttaessa vastassa oli lämmin, ehkä 50 asteinen, kostea ilma. Seinillä olevat hanat valuttivat kuumaa vettä solkenaan altaisiin, joista se valui lattialle. Puuvillainen liina aseteltiin patjalle keskellä olevan pyöreän tason päälle. Marmoriset tasot hohkasivat lämpöä ja lattian valuva vesi melkein poltti jalkapohjia. Kylvettäjä pyysi asettumaan mukavasti patjalle ja siveli iholle ensin lämmintä vettä. Sitten koko keho kuorittiin molemmiin puolin luultavasti kuorintahanskalla ja jollain kuorinta-aineella(?) mukavin pyörivin liikkein ja liikaa painamatta. Seuraavaksi kylvettäjä vaahdotti pesusieneensä hyvin vaahdotuvaa saippuaa jossa oli täsmälleen sama tuoksu kuin mummolan saippuassa joskus aikoinaan ja pesi ja hieroi sillä päästä jalkoihin. Päälle hän kaatoi runsaasti vettä. Huuhtelu jatkui seisten, kunnes kylvettäjä kietoi kuivan kankaisen liinan ympärilleni ja ohjasi hamamin ulkopuolelle mukavasti lepotuolille lepäilemään ja siemailemaan omenateetä. Kehon tasauduttua lämmöstä siirryttiin tavalliseen hierontahuoneeseen jossa samainen kylvettäjä hieroi koko kehon erikoisöljyllä. Kuumalla marmoripaadella makoilu jo sinänsä oli rentouttavaa ja mukava kokemus, joka olisi voinut olla kestoiltaan vielä pidempi. Eksoottiseksi kokemuksen teki lattialle soliseva vesi ja kaunis ympäristö. Myös vesien tarkka sekoittelu, huuhtelurituuaalit ja jopa pyyhkeen kietaisu tuntuivat ammattimaisilta ja tarkoin harjoitelluilta.” (Maria 27.4.2007)

Päivitys alkaa kielikuvalla ”tähtihetki”. Tähdet ovat kolmiulotteisessa maailmassamme ylhäällä aivan samoin kuin taivaskin, mistä syystä nimeän kyseisen kielikuvan suuntametaforaksi. Kielitoimiston sanakirjassa (s.v. *tähtihetki*) ”tähtihetkeä” on selitetty muilla suuntametaforilla: kohokohta ja huippuhetki. ”Tähtihetki” on konventionaalistunut tarkoittamaan jotakin erittäin merkittävää ja myönteisellä tavalla mieleenpainuvaa tapahtumaa.

Tätä hamam-kertomusta leimaa vahva eksotisoiva sävy. Kaikki suomalaiselle epätavallinen kiinnittää huomion ja on outoudessaan viehättävää. Maria kuvaakin kylpyläkokemusta nimenomaan ”eksoottiseksi”. Niin sanottu eksotisoiva sävy näkyy myös monissa muissa aineistoni teksteissä esimerkiksi vuolaana ja idyllisenä kuvailuna. Tulkitseen tämän eksotiikan osaksi orientalistista asennetta.

7. POHDINTAA ASEENTEISTA

7.1. Millaisia metaforia aineistossa on?

Kulttuurirajan ylittäminen on aina laajassa mielessä käänösprosessi – riippumatta siitä, liittykö siihen siirtyminen kielestä toiseen vai ei. Toisen kulttuurin piirteitä voidaan ymmärtää vain uudelleenkoodaamalla ne oman kulttuurin välineillä. (Koskinen 1994: 81.) Tässä uudelleenkoodauksessa metaforat ovat korvaamaton apuväline. Aineistonani olevissa blogeissa, joissa Istanbulissa asuvat suomalaiset kirjoittavat elämästään Turkissa, käytetäänkin melko paljon erilaisia metaforia. Mielenkiintoista on huomata, että vaikka keräsin näitä metaforia kolmesta eri blogista, niissä on paljon yhteneväisyyksiä. Esimerkiksi useiden metaforien lähdealueina ovat luonto ja taide. Luontoon liittyen viitataan paitsi eläimiin, kuten hyeenaan, käärmeeseen, suteen, muurahaiseen ja koiraan, myös luonnonilmiöihin, kuten taivaaseen, mereen, sateenkaareen, avaruuteen ja viidakkoon. Eläimillä viitataan poikkeuksetta paikallisiin ihmisiin ja muilla luontoon liittyvillä käsitteillä pääasiassa Istanbuliin kaupunkina. Taiteesta rinnastuskohteita ovat kirjallisuus, kuva- ja maalaustaide sekä musiikki. Näitä käytetään erityisesti silloin, kun kuvaillaan paikallista luontoa tai kerrotaan joistakin islamiin liittyvistä asioista, kuten moskeijoista ja rukouskutsuista. Muita metaforien lähdealueita ovat muun muassa mystiikka, ruoka, taistelu, perhe, esineet sekä elollinen olento personifikaatioissa.

John Flowerdew ja Solomon Leong (2007: 291) selittävät tätä samankaltaisten metaforien käyttöä sillä, että saman kulttuurin piiristä lähteneet tekevät uusia asioita tunnetuksi tutujen, samassa kulttuurissa opittujen, käsitteiden avulla. Samankaltaisten metaforien käyttö aineistossani selittyy siis suomalaisuudella. Suomalaisille ovat tuttuja suurin piirtein samat asiat ja ne mielletään suurin piirtein samoin. Esimerkiksi luonnolla on suuri merkitys useimmille suomalaisille, niin maaseudulla kuin kaupungissakin asuville. Tämä voi selittyä sillä, että Suomi on harvaan asuttu maa, jossa luonnolla on aina ollut vahva sijansa. Näin ollen ei ole ihme, että monissa Istanbulin suomalaisten käyttämissä metaforissa lähdealueena on tavalla tai toisella luonto. Vastaavasti esimerkiksi kiinalaisissa teksteissä käytetään paljon metaforia, joiden lähdekäsitteinä ovat perhe, ruumis, sota ja maanpetturuus, sillä perhe, perheen velvollisuudet ja ruumis liittyvät tiiviisti kiinalaiseen traditioon ja sodan sekä maanpetturin käsitteillä on intertekstuaalinen

yhteys maan historiaan ja kollektiiviseen muistiin (Flowerdew – Leong 2007: 291).

Metaforien samankaltaisuutta selittää myös se, että jotkut niistä ovat tyypillisiä juuri silloin, kun kuvataan *muuta*. Muun muassa matkakirjallisuutta tutkinut Yrjö Varpio (2005: 35) toteaa, että *muut* samastetaan usein metaforilla lapsiin ja luontoon. Myös Olli Löytty on tutkimuksissaan todennut tämän saman (mm. Löytty 2005b: 91). Ilmeisesti paikallisten näkeminen lapsena on helppoa kohdattaessa ihmisiä, jotka ovat tavoiltaan ja kulttuuriltaan erilaisia kuin sivistyneiksi itsensä kokevat ulkosuomalaiset (Varpio 2005: 35–36).

Stuart Hall (1999a: 113) huomauttaa, että myös ”maanpäällinen paratiisi” on yksi keskeisimmistä kielikuvista *meitä* ja *muuta* koskevissa puhetoivoissa, mikä näkyy aineistossanikin. ”Taivaaseen” ja ”paratiisiin” viitataan blogiteksteissä paljon – jopa niin, että niiden käyttö vaikuttaa idiomeiden käytöltä. Ulrika Wolf-Knuts (2000: 54) tarkentaa, että paratiisimetafora on erityisen tyypillinen ulkosuomalaisten kertoessa asuinmaastaan. Wolf-Knuts (2000) onkin kirjoittanut ulkosuomalaisista osuvasti nimellä ”Ett bättre liv” (Parempi elämä). Usein ulkomaille lähdetään paremman elämän toivossa, elämää kotimaan ulkopuolella kuvataan hyväksi ja asuinympäristöä paratiisiksi. Paratiisiin viittaamalla uusi asuinmaa romantisoidaan (Mai 2007: 135–137).

Aineistossani on paljon myös kuolleita metaforia, ja osa niistä on esillä esimerkkiotteissanikin. Olen analysoinut niitä tavallisten metaforien tavoin. On kuitenkin huomattava, että konventionalistuessaan metaforat menettävät usein arvottavan luonteensa tai se lievenee – joskin poikkeuksiakin on. Kirjoittajat ovat käyttäneet kuolleita metaforia joissakin niille ominaisissa tai vakiintuneissa merkityksissä, eivätkä ne siten välttämättä ilmennä kirjoittajien omia asenteita. Toisaalta kuolleen metaforan käyttökin on eräänlainen valinta; tilallahan olisi voinut käyttää jotain neutraalimpaa ilmausta. Esimerkiksi ”turkkilaisesta shakkigurusta” kirjoittaessaan bloggaaja olisi sen sijaan voinut kertoa ”turkkilaisesta shakkiopettajasta”. Molemmat ilmaukset ovat myönteisiä, mutta jälkimmäisestä puuttuu se ihaileva sävy, joka ensimmäisessä on läsnä.

7.2. Millaisia asenteita aineistossa on?

7.2.1. Asenteita sisältävät teemat

Analyysiluvun luokittelu paljastaa pitkälti blogistien käyttämien metaforien kohdealueet eli sen, missä teemoissa Istanbulin suomalaisilla ilmenee blogiteksteissä asenteita paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan. Eniten asenteellisia metaforia käytetään turkkilaisten kuvaamisessa ja toiseksi eniten puhuttaessa Istanbulista sekä islamista. Näiden lisäksi ulkosuomalaisilla on asenteita erityisesti paikallista liikennettä, luontoa ja ilmastoa, ruokaa sekä palvelua ja byrokratiaa kohtaan. Huomattavaa on, että esimerkiksi naisten asemaa, vähemmistöjen oikeuksia tai kidutuksen käyttöä poliisikuulusteluissa ei metaforilla ole sivuttu. Toisin sanoen asenteita ilmenee vain niissä asioissa, jotka todella koskettavat suomalaisia ja ovat osa heidän arkeaan.

Taulukossa 1 näkyvät ne teemat eli kohdealueet, joissa Istanbulin suomalaisilla näyttäisi aineistoni perusteella olevan asenteita, sekä lähdealueet, joiden skeemoista on ominaisuuksia teemoihin siirretty. Taulukossa ovat näkyvillä myös niin sanotut asenteiden laadut sen mukaan, olenko tulkinnut ne myönteisiksi vai kielteisiksi. Kun olen merkinnyt plussan tai miinuksen sulkeiden sisään, tarkoittaa se sitä, että asenteen laatu on epäselvä.

Toiseuttavat metaforat		
Teema/ kohdealue	Lähdealue	Asenteen laatu
Istanbul	suunta	+
	luonnonilmiö	+/-
	elollinen olento	+
	mystiikka	+
	aistimus	+
	taide	+
Islam	taide	+
	elollinen olento	+/-
	muu	-
Luonto	ruoka	+
	taide	+
	suunta	+
Ilmasto	muut	-
Liikkuminen ja liikenne	seikkailu	+
Turkkilaiset	eläin	-
	lapsi	-
	kasvatus	-/+
	sukulainen	+
	esine	(-)
	muut	-/+
Ruoka ja ravintolat	elollinen olento	+
	muut	+
Palvelu ja byrokratia	elollinen olento	-
	sota	-
	muut	-/(+)
Erilaisia käytänteitä		
Ostokset	suunta	+
	muut	+
Fanikulttuuri	elollinen olento	-
Sos. elämä	taide	+
	taistelu	-
Hamam	suunta	+

Taulukko 1: *Toiseuttavat metaforat aineistossa.*

Tutkimukseni mukaan suomalaisten asenteet Istanbulia kohtaan ovat erittäin kosmopoliittisia, osittain jopa orientalistisia. Istanbul nähdään kauniina, kiehtovana ja erityisenä kaupunkina, jossa kaikki on täydellistä ja jossa on miellyttävä asua. Kaupunkia on mystifioitu orientalistisesti muun muassa taiteen ja mystiikan käsittein sekä esittämällä se elollisena ja inhimillisenä olentona. Ainoastaan yksitoikkoisten rakennusten paljous on saanut kritiikkiä osakseen.

Kvantitatiivisten asennetutkimusten mukaan suomalaiset suhtautuvat eri uskontokunnista kielteisimmin islamiin (Pyy 2007: 83). Myös Edward W. Said (2003: 136) arvioi, että kielteiset asenteet ovat paljon yleisempiä kuvattaessa islamia kuin muita lännen kannalta vieraita sivilisaatioita. Kuitenkin omassa aineistossani asenteet islamia kohtaan ovat kahta kommenttia lukuun ottamatta myönteisiä ja uskontoa tarkastellaan pääasiassa orientalismin sävytteisesti. Tosin suomalaisten huomio on kiinnittynyt ainoastaan islamin ulkoisiin ja helposti havaittaviin asioihin, kuten moskeijoihin, rukouskutsuihin ja ramadaniin, muslimien paastonaikaan. Islamin syvällisemmästä sisällöstä ei blogeissa kirjoiteta mitään. Lisäksi myönteisen asenteen painottumista voi edesauttaa se, että blogisteista enemmistö on naisia ja kaikki kirjoittajat ovat alle 40-vuotiaita. Nimittäin Mari Pyy (2007: 83) mukaan naiset suhtautuvat islamiin keskimääräistä myönteisemmin kuin miehet ja samoin nuoret verrattuna iäkkäämpiin.

Selvästikin suomalaiset osaavat arvostaa luonnon kauneutta, ja sitä kehutaankin blogeissa ruoan ja taiteen skeemojen sekä suuntametaforien avulla. Niin kävelyteiden laitettut istutukset kuin luonnon tilassa oleva metsäkin miellyttävät suomalaista silmää. Paikalliseen ilmastoon tai säähän ulkosuomalaiset kuitenkin metaforien perusteella suhtautuvat negatiivisesti: se on liian kuuma ja kostea. Se, että Suomessa on vain harvoin kuuma ja kostea keli, selittää asennetta mutta ei varsinaisesti oikeuta sitä.

Istanbulissa liikkuminen nähdään aineistoni mukaan mielenkiintoisena ja jännittävänä. Suhtautumistapa on siis erittäin kosmopoliittinen siitä huolimatta, että välimatkat ovat pitkiä, kulkemiseen menee paljon aikaa ja omalla autolla liikkuesssa on suuri vaara ajaa kolari. Istanbulin halkovalla Bosporin salmella on varmasti osuutensa siinä, miksi liikkuminen koetaan miellyttävänä ja mielenkiintoisena: vesistön ylittäminen ja kaupungin katselu lautalta käsin tuo mukavaa vaihtelua bussilla kulkemiselle. Myös ihmisten paljous ja kaupungin monimuotoisuus mahdollistavat sen, että aina liikkueensa voi nähdä jotain uutta.

Magdalena Jaakkola on tutkinut suomalaisten asenteita eri kansallisuusryhmiä kohtaan. Norjalaiset ovat taulukon kärkipäässä ja somalit viimeisenä esimerkiksi siinä,

keitä suomalaiset mieluiten päästäisivät Suomeen. Jaakkolan taulukossa on 24 kansallisuutta, joista turkkilaiset ovat 20. sijalla. (Jaakkola 1999: 83.) Sijoitus ei siis ole kovin korkea. Toisaalta samaisten kvantitatiivisten asennetutkimusten, joihin jo edellä viittasin, mukaan suomalaiset suhtautuvat negatiivisimmin niihin ihmisiin, jotka erottuvat suomalaisista fyysisten piirteiden mukaan kaikkein eniten (Pyy 2007: 82). Siispä sillä, että turkkilaiset eivät fyysisiltä ominaisuuksiltaan eroa suomalaisista niin paljoa kuin vaikkapa somalit, voi olla myönteinen vaikutus Istanbulin suomalaisten asenteisiin paikallisia ihmisiä kohtaan – ja silti ne asenteet ovat aineistoni blogissa varsin kielteisiä. Aineistossani on muun muassa useita eläimiin viittaavia ksenofobista asennetta osoittavia metaforia. Myös perhemetaforilla on osoitettu ylemmydentuntoista asennetta, joskin osasta niistä paljastuu myös ksenofilinen suhtautumistapa. Jos suomalaisten asenteet ovat näin negatiivisia fyysisiltä ominaisuuksiltaan vain vähän suomalaisista erottuvia turkkilaisia kohtaan, voi Pyy:n kvantitatiivisiin tutkimuksiin pohjautuen olettaa, että ne ovat varsin voimakkaasti ksenofobisia esimerkiksi niissä Afrikan maissa, joissa paikallinen väestö eroaa suomalaisista paljon fyysisiltä ominaisuuksiltaan.

Turkkilaisten esineellistämisen yhteydessä olen taulukkoon merkinnyt asenteen laadun sulkeisiin siksi, että esineet, joihin paikallisia on rinnastettu, ovat sinänsä positiivisia (maskotti, symboli ja barbi-nukke). Toisaalta kuitenkin ihmisen esineellistäminen on nähtävä alentavana tekona. Esineeseen rinnastamiseen liittyy usein ajatus, että esineellistetty ihminen on ikään kuin ”tehty minua varten”. Istanbulin suomalaiset ovat subjekteja, jotka tekevät paikallisista ihmisistä objekteja, katseen ja käytön kohteita. Objekteista pyritään hyötymään esimerkiksi esteettisinä elämyksinä. Esineellistetty on potentiaalinen kohde vallankäytölle ja alistamiselle, siis epäinhimilliselle kohtelulle (A-M. Raunio 2007: 107). Myös altruistisuus, jota esimerkiksi itsensä ”orjapiiskuriksi” kieltäminen ilmentää, noudattaa hyvin samanlaista ideaa kuin esineellistäminenkin: kielikuva näyttää osoittavan myönteistä asennetta mutta ei sitä todellisuudessa osoita – päinvastoin.

Eläin- ja perhemetaforien tai esineellistämisen kertomat asenteet eivät kuitenkaan ole koko totuus Istanbulin suomalaisten suhtautumistavoista. Paikallisiin ihmisiin suhtaudutaan aineistoni mukaan myös myönteisesti, esimerkiksi rinnastamalla heidät vahvaan ja lujaan rautaan tai kutsumalla ”guruksi”. Nämä esimerkit ovat kuitenkin selvästi vähemmistössä.

Turkkilainen ruoka ja ruokapaikat saavat blogien metaforissa pelkkää kiitosta. Tulos ei ole mielestäni yllättävä, sillä turkkilainen ruoka ei eroa suomalaisesta

huomattavasti. Se ei ole esimerkiksi meksikolaiseen tapaan voimakkaan mausteista eikä intialaiseen tapaan erikoisia ruoka-aineita sisältävää. Siinä missä paikalliseen ruokakulttuuriin suhtaudutaan kosmopoliittisesti, paikalliseen palveluun ja byrokratiaan suhtaudutaan pääasiassa etnosentrisesti. Turkki on palveluyhteiskunta, ja Istanbulin suomalaiset todennäköisesti pitävätkin siitä, että roskat haetaan kotiovelta, kodinkoneet asennetaan paikoilleen ja nettitilaukset wc-paperista lähtien toimitetaan kotiin. Virallisten asioiden hoitaminen ja niissä saatu palvelu eivät kuitenkaan herätä heidän keskuudessaan myönteisiä tunteita. Muun muassa metaforat TURKKILAINEN BYROKRATIA ON PETO, ASIOIDEN HOITO ON SODANKÄYNTIÄ ja PALVELU ON TAISTELUA kertovat suomalaisten etnosentristä asenteista. Muun muassa paperiasioiden hoitamisen pitäisi heidän mukaansa sujua nopeammin ja yksinkertaisemmin – niin kuin Suomessa. Evaluatiivinen komponentti eli arvottaminen on vahvasti esillä: suomalaisiin käytänteisiin vertaaminen ja niiden parempaan pitäminen on teksteissä implisiittisesti läsnä. Toisaalta esimerkiksi suomalaisetkaan autoasentajat eivät todennäköisesti saisi auton peruutustutkaa toimimaan ilman tarvittavia osia. Kuitenkin turkkilaisten asentajien ollessa kyseessä tämä peruutustutkan toimimattomuus näyttää närkästyttävän.

Blogeissa on vielä lisäksi käytetty metaforia kerrottaessa erilaisista käytänteistä tai niin sanotuista kulttuurin osista, kuten basaari- ja ostoskulttuurista, fanikulttuurista, sosiaalisesta elämästä sekä hamamista. Istanbulin suomalaisilla on blogeissa olleiden metaforien mukaan hyvin myönteinen asenne paikallista basaari- ja ostoskulttuuria kohtaan. Tätä selittää varmasti osaltaan se, että Turkissa monet tuotteet, kuten vaatteet ja elintarvikkeet, ovat halpoja Suomen hintoihin verrattuna. Analysoimissani otteissa on viitattu tavallisiin tiistaibasaareihin, ei kuuluisan Kapalı Çarşın eli turisteja houkuttelevan Katetun basaarin kaltaisiin suurmarkkinoihin, jossa tarjolla on erityisesti koriste-esineitä ja mausteita. Oletan nimittäin, että monien Istanbulissa vakituisesti asuvien suomalaisten asenne Kapalı Çarşılla ilmenevää ostoskulttuuria kohtaan ei ole yhtä myönteinen kuin pikkubasaareiden käytänteitä kohtaan, sillä siellä myyntityyli on suomalaiselle vieraan tyrkyttävää, ihmisiä on valtavasti ja erityisesti ulkomaalaisilta pyydetään helposti moninkertainen hinta tuotteesta. Tiistaibasaarit sen sijaan ovat joka puolella Istanbulia aina tiistaisin järjestettäviä markkinoita. Jotkut tietyt kadut katetaan kankain, joiden alle pystytetään myyntipöydät. Myytävänä on peruselintarvikkeita, käyttöesineitä, ruokaa ja vaatteita. Tiistaibasaarilla ostosten tekeminen on hyvin samanlaista kuin suomalaisella torilla kulkeminen. Tässä tuleekin hyvin esille etnosentrisesti toiseuttavan asenteen perusluonne: Mitä erilaisempaa jokin tapa on omaan totuttuun tapaan verrattuna, sitä

kielteisemmin siihen suhtaudutaan. Myönteisesti suhtaudutaan niihin asioihin, jotka muistuttavat jollain tavalla kotimaista versiotaan.

Jalkapallofanikulttuuriin sekä joihinkin sosiaalisen elämän käytänteisiin, kuten työpaikan ilmapiiriin, suhtaudutaan blogeissa voimakkaan ksenofobisesti. Toisaalta paikallinen, joissakin piireissä vallitseva, kumppanin aktiivinen etsintä- ja suositteletapa herättää ihailua ainakin yhden blogistin mielessä. Myös hamam, turkkilainen kylpylä, saa osakseen myönteisen, jopa orientalistisen suhtautumisen.

Anssi Männistö on tutkinut länsimaisia kuvaustapoja idästä ja islamista. Hänen tutkimustensa mukaan orientti kuvataan usein takapajuisena, typeränä ja vanhanaikaisena mutta toisaalta eksoottisena ja satumaisena. Orientin ihmisiä puolestaan luonnehtii toisaalta ystävällisyys, toisaalta aggressiivisuus, väkivaltaisuus, nautinnonhaluisuus, avoin seksuaalisuus, kiihkoilu ja tunteisuus. (Männistö 1999: 210–228.) Omassa tutkimusaineistossani kuvaustavat ovat hiukan erilaisia, joskin yhteneväisyyttäkin löytyy. Blogeissa nimenomaan korostetaan, että Istanbul ei ole takapajuinen tai vanhanaikainen. Toisaalta kielikuvaa ”satumainen” käytetään useaan otteeseen niin kaupungin kuin uskonnonkin kuvauksessa. Samoin eksoottisuus korostuu, minkä näen olevan osoitus orientalistisesta asenteesta. Vaikka tutkimukseni mukaan blogistien asenteet paikallisia ihmisiä kohtaan ovat pääasiassa kielteisiä, he eivät kuitenkaan luonnehdi turkkilaisia Männistön listaamilla stereotyyppisillä piirteillä: aggressiivisuudella, väkivaltaisuudella, nautinnonhaluisuudella, avoimella seksuaalisuudella, kiihkoilulla tai tunteikkoudella – tosin eivät myöskään ystävällisyydellä. Eriksenin (2001: 264) mukaan erityisesti etnisiin stereotypioihin liittyy usein moralisointia, moraalista tuomitsemista. Tällaistaakaan piirrettä en aineistossani havainnut. Poikkeuksena voi ehkä nähdä fanikulttuurin fanaattisuudesta puhumisen, jonka voi tulkita viittaukseksi turkkilaisten kiihkoiluun. Oletan, että esimerkiksi paikallisten ihmisten aggressiivisuus ei tule esille omassa aineistossani siksi, että tutkimukseni ulkосуomalaiset ovat vapaaehtoisesti muuttaneet Istanbuliin, osa jopa lasten kanssa. Tätä he tuskin olisivat tehneet, jos olisivat pitäneet turkkilaisia erityisen väkivaltaisina ihmisinä.

7.2.2. Orientalismi ja ambivalenssi

Aineistossani on paljon personifioivia ilmauksia, joissa ”itä ja länsi kohtaavat”. Kyseiset

ilmaukset herättävät pohtimaan, mitä oikeastaan ovat itä ja länsi? Näillä käsitteillä näyttäisi olevan vain vähän tekemistä maantieteen kanssa. Kun joku katselee Los Angelesissa Tyynenmeren rannalla länteen, hän ei ”näe” siellä *länttä*. Eikä hän myöskään ”näe” itään katsoessaan *itää*, itämaita, vaan sen sijaan länsimaat, Euroopan. Tosin sekään ei ole kokonaan *länttä*. Esimerkiksi Puola, Slovakia, Slovenia ja Kroatia eivät kuulu siihen. Toisaalta kuitenkin Yhdysvallat, joka ei ole Euroopassa, on ehdottomasti länsimaa. Silti Yhdysvaltojen kanssa samalla läntisellä pallonpuoliskolla oleva latinalainen Amerikka ei ole osa länsimaita missään tapauksessa. Stuart Hall (1999a: 78) toteaaakin, että *länsi* on enemmän historiallinen kuin maantieteellinen rakennelma. Se on idea. *Läntisellä* tarkoitamme sellaista yhteiskuntaa, joka on kehittynyt, teollistunut, kaupungistunut, kapitalistinen, maallinen ja moderni. *Länsi* tarjoaa arviointiperusteet, joita vasten muita yhteiskuntia asetetaan järjestykseen. Se toimii ideologian tavoin: se tuottaa tietynlaista ”tietoa” muista maista ja niihin kohdistuvia asenteita. Usein länsimaalaisen mielessä länsi on yhtä kuin kehittynyt, hyvä, toivottava ja itä alikehittynyt, huono ja ei-toivottava. (Hall 1999a: 78–80.) Lännen konseptin nähdään olevan sivilisaation mittari, sen korkein muoto (Zentai 1999: 69). Tällaisia etno- ja eurosentrisiä asenteita aineistossani on nähtävissä. Aineistossani on kuitenkin runsaasti myös päinvastaisia asenteita: itää – orienttia – ihaillaan.

Idän ja lännen rajaa koskevien kommenttien kohdalla on huomattava se, että samoin Suomikin on ”idän ja lännen rajalla”. Ilmeisesti kuitenkin tämä raja-asema on jotenkin eksoottisempaa Istanbulissa kuin esimerkiksi Vaalimaalla tai Nuijamaalla – Suomen ja Venäjän rajalla. Tietysti tämä eksotisoiminen voi perustua myös siihen, että Istanbul on kahden mantereiden rajalla, vaikkakin aineistossa korostetaan erityisesti *idän* ja *lännen* rajalla olemista. Lisäksi orienttia – Istanbulia ja islamia – ylistetään suuntametaforilla, personifikaatioilla sekä taiteen, luonnon ja mystiikan skeemoilla. Erityisesti rinnastukset taiteeseen ja mystiikkaan ovat suoria osoituksia orientalismista. Vaikka orientti on vastakohta eurooppalaisuudelle, sillä on positiivista arvoa. Ehkä juuri muslimikulttuurin erilaisuus saa sen näyttämään kiehtovan eksoottiselta.

Kuitenkin Edward W. Said näkee orientalistisen asenteen negatiivisena. Tästä hän kirjoittaa kuuluisaksi tulleessa ja paljon keskustelua herättäneessä teoksessaan *Orientalism*, joka julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1978. Hänen mukaansa orientalismin ytimenä on peruuttamaton erottelu lännen ylemmyyden ja orientin alemmuuden välillä (Said 2003: 42). Orientalismi siis näyttäytyikin eurosentrisenä asenteena. Orientalismi on Saidin (2003: 2) mukaan lännen ylivaltaa orienttiin ja sen

mentaalista uudelleen järjestämistä. Myös James Clifford yhtyy Saidin kritiikkiin. Hänen mukaansa orientalismi eristää ja rajaa orientin stereotyyppioihin: ikuinen ja muuttumattoman itä, seksuaalisesti kyltymätön arabi, feminiininen eksotiikka, ylenpalttiset ja kuhisevat markkinat, korruptoitunut hirmuvalta sekä mystinen uskonnollisuus (Clifford 1988: 258).

Itse en näkisi orientalisimia näin negatiivisena asiana. Omassa tutkimusaineistossani orientalismi näyttäytyy mielestäni vilpittömänä ihailuna, joka auttaa näkemään tarkastelun kohteesta hyviä puolia. Toisaalta Saidin kritiikin kärki kohdistuuakin ennen kaikkea siihen, että orientin asukkaisiin, ihmisiin, suhtaudutaan orientalistisesti. Kritisoitavaa on se, että orientalistisilla ajatuksilla selitetään orientin asukkaiden käytöstä ja heidät varustetaan tietyllä mentaliteetilla, sukupuulla ja atmosfäärillä, ja mikä tärkeintä, eurooppalaiset saattavat niiden avulla kohdella orientin asukkaita ikään kuin ilmiöinä, joilla on tiettyjä säännönmukaisia piirteitä – ja jopa nähdä nämä tällaisiksi ilmiöiksi (Said 2003: 42). Tällöin paikallisista ihmisistä tehdään näyttelyesineen kaltaisia katseen kohteita.

Aineistossani on kyllä esineellistetty turkkilaisia mutta ei mielestäni orientalistisella tavalla, jolle tyypillistä ovat esimerkiksi aistillisuuden, alastomuuden, seksuaalisuuden ja aggressiivisuuden sekä naisten kauneuden korostaminen (Said 2003: 168–169). Tyypillinen orientalistinen kuvaustapa romantisoi kohteensa viemällä sen ajassa taaksepäin, jolloin esimerkiksi turkkilaisia voitaisiin kutsua sulttaaneiksi tai poimia Ottomaanien valtakunnan ajalle ominaisia piirteitä ja siirtää niitä nykyturkkilaisiin. Aineistossani ei kuitenkaan ole nähtävissä orientalisimia silloin, kun kerrotaan jotain paikallisista ihmisistä. Ainoastaan kaupungin ja uskonnon ihailussa on orientalistisia piirteitä – mitä en näe mitenkään vaarallisena asiana. Tietysti tässä Istanbulista ja islamista on tehty jollain tavalla objekteja pidättämällä itsellä vahva subjektin asema. Lisäksi orientalistinen katse näkee lähinnä vain länsimaisissa tieteissä ja taiteissa luotuja ja niistä ammennettuja mielikuvia, näköharhoja, ei sitä, millaisia Istanbul ja islam todellisuudessa ovat. Nähdäkseni tässä tapauksessa tästä ei ole kuitenkaan mitään käytännön haittaa ulkosuomalaisten sosiaalisessa elämässä.

En siis näe orientalisimia automaattisesti negatiivisena asiana, kuten Said ja Clifford, mutta allekirjoitan silti orientalismikritiikin perusväitteen: orientti ei ole sellainen, joksi orientalismi sen kuvaa (mm. Said 2003: 168). Siksi pidän orientalisimia vain yhtenä näkökulmana muiden joukossa, yhtenä vaihtoehtoisena asennoitumistapana – joka ei välttämättä ole kuitenkaan se paras tapa. *Idässä* elävien orientalismiin taipuvaisten ulkosuomalaisten onkin hyvä tiedostaa, että orientalismi ei ole ainoa ja oikea puhe- ja

suhtautumistapana, vaan heidän tulisi nähdä se vain yhdeksi tavaksi muiden (neutraalien tai positiivisten) tapojen joukossa. Etnosentriset ja ksenofobiset asenteet ovat sitten asia erikseen: ne ovat negatiivisia asenteita ja siten haitallisia eivätkä siten ole rinnastettavissa orientalismiin ja ajateltavissa ”vain yhdeksi vaihtoehtoiseksi puhe- ja suhtautumistavaksi”. Lisäksi niiden, jotka eivät katsele Turkkiä orientalististen silmälasien läpi vaan suhtautuvat maahan ennemminkin realistisen kosmopoliittisesti, voi olla vaikea sulattaa näin yltiömyönteistä asennetta. Siksi heidänkin kannaltaan on hyvä tuoda esiin se seikka, ettei tällainen ihaileva puhetapa ole ainut oikea puhetapa. Kosmopoliittinen, myönteinen, asenne voi olla hillitympääkin.

Erään tutkimukseni ulkopuolella olevan Istanbulin suomalaisen kommentti, ”mukava maa ja hieno kaupunki mutta vähän liikaa noita turkkilaisia”, kuvaa hyvin aineistonani olevissa blogeissa paljastuvia asenteita: Istanbulin suomalaiset kehuvat ihailevin metaforin asuinkaupunkiaan ja -maataan sekä sen luontoa mutta suhtautuvat paikallisiin ihmisiin etnosentrisesti, jopa ksenofobisesti. Tosin paikoitellen he suhtautuvat paikallisiin ihmisiin myös ksenofilisen myönteisesti.

Toisaalta ksenofilia ei Mikko Lehtosen mukaan olekaan pelkästään myönteinen asia. Itse asiassa sillä on yhteneväisyyttä ksenofobian kanssa siten, että kummassakaan ei tunnisteta vierasta tämän erityisyydessä. (M. Lehtonen 2004b: 264–265.) Erilainen on niille molemmille vierasta. Ksenofobisessa näkökulmassa *toisen* erilaisuus nähdään etnosentrisesti vääränä tai huonona; ksenofilisessä näkökulmassa tätä erilaisuutta ei nähdä lainkaan vaan korostetaan pelkkää yhteneväisyyttä ja *meidän* ja *muiden* uskotaan olevan perimmältään samanlaisia (Löytty 2006: 199). Löytty kirjoittaa Ambomaalla olleiden suomalaisten lähetystyöntekijöiden ksenofilisista asenteista näin: ”Suomalaiset lähetystyöntekijät halusivat, että ambolaiset olisivat samanlaisia kuin he itse, kristittyjä. Tarkemmin katsottuna ambolaisten ihannoiminen sisältää siis varsin narsistisen toiveen – ovathan ambolaisista mainitut positiiviset piirteet, utteruus, opinhaluisuus, kunnollisuus ja luotettavuus, kaikki suomalaisessa kulttuurissa erinomaisen arvostettuja asioita.” Myös suvaitsevaisuudessa, tuossa normin kaltaisessa käsitteessä, on osittain kyse ksenofiliasta: toisen toivotaan olevan samanlainen kuin itse on. (Löytty 2005c: 180.)

Niin ksenofobiassa kuin -filiassakin *toinen* nähdään ikään kuin tyhjänä tilana, johon voi projisoida pelkonsa tai samuuden toiveensa (M. Lehtonen 2004b: 265). Istanbulin suomalaiset projisoivat blogeissaan turkkilaisiin paitsi halveksuntaansa ja pelkojaan, rinnastamalla heidät muun muassa eläimiin, myös toiveitaan yhteenkuuluvuudesta kutsumalla heitä sukulaisikseen. Kaiken lisäksi sama henkilö saattaa

käyttää näitä molempia ilmaisutapoja: toisaalla turkkilaisia kutsutaan sediksi ja äitihahmoiksi, toisaalla sama henkilö rinnastaa heidät susiin ja käärmeisiin.

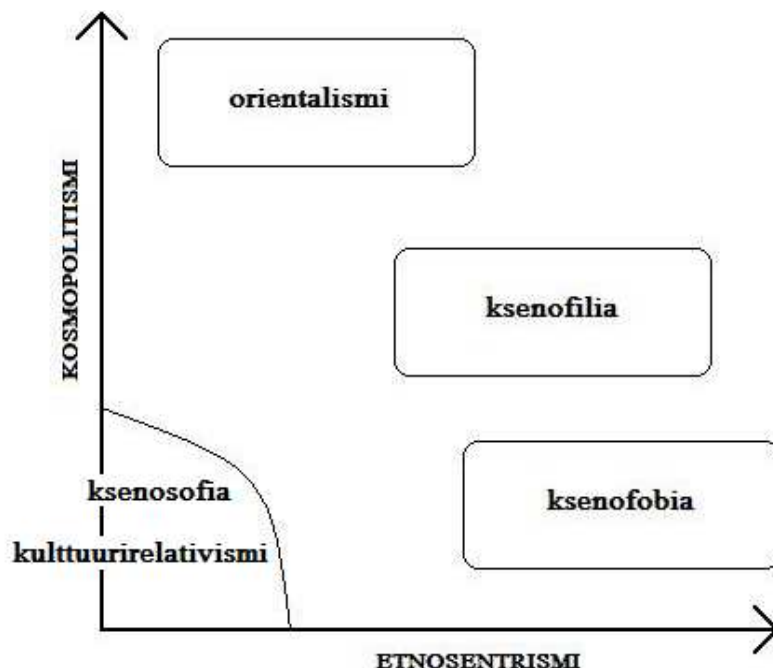
Tutkimukseni osoittaa, että Istanbulin suomalaisilla on paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan vahvoja kielteisiä asenteita ja vähintään yhtä vahvoja myönteisiä asenteita. Jopa saman teeman, kuten ”Istanbul ja islam”, sisällä on nähtävissä niin ksenofobiaa kuin orientalismiakin. Istanbulin suomalaisten asenteita näyttääkin leimaavan vahva *ambivalenssi*. Ambivalenssin käsite pohjautuu latinan sanaan ”ambo”, joka merkitsee 'molempia' (Löytty 2006: 279). Käsite viittaa siihen, että jokin asia herättää yhtä aikaa vastakkaisia tunteita ja asenteita. Samaan aikaan torjutaan ja ihailaan. Ambivalenssisuus voi olla ulkosuomalaiselle itselleen hyvin ristiriitaista ja aiheuttaa mielikuvan tunteiden heiluvaisuudesta. Toisaalta hän näkee ja haluaisi nähdä paikallisessa kulttuurissa ja paikallisissa ihmisissä hyvää, mutta toisaalta monet asiat herättävät voimakkaan negatiivisia tunteita. Tämä voi aiheuttaa syyllisyyden tunnetta: halu olisi myönteiseen suhtautumistapaan, mutta totuus omista tunteista ja asenteista ei aina vastaa toiveita.

7.3. Mitä merkityksiä asenteilla on?

7.3.1. Ksenosofia

Aineistossani esille tulleilla etnosentrisillä ja kosmopoliittisilla asenteilla on merkityksensä ja vaikutuksensa ulkosuomalaisen sosiaalisessa elämässä. Kuuluuhan asenteisiin oleellisena osana konatiivinen komponentti eli toimintavalmius, suhtautumistavan siirtyminen käyttäytymiseen. (Ks. s. 19 konatiivinen komponentti.)

Olen sijoittanut tutkimuksessani esille tulleet toiseuttavat asenteet toiseus-kuvioon (kuvio 1), jonka esittelin luvussa 3.4.

Kuvio 3: Toiseuttavat asenteet.

Orientalismi on äärimmäistä kosmopolitismia ja ksenofobia äärimmäistä etnosentrismää, ksenofilia on jotain siltä väliltä. Ksenofilia johtaa helposti siihen, että eroja ei huomata, ja näin toimitaan kuin toinen olisi samanlainen kuin itse on. Sellaisetkin reaaliset ongelmat, joita erilaisuuden kanssa elämään oppimiseen väkisinkin liittyy, saatetaan sivuuttaa. Ksenofobia puolestaan johtaa erilaisuuden torjumiseen – tai yritykseen torjua sitä.

Näille asenteille on mahdollista etsiä vaihtoehtoja, vaihtoehtoisia ilmaisutapoja, sillä asenteita ja mielipiteitä tuotetaan vain silloin, kun on olemassa mahdollisia vastakkaisia ja kilpailevia asenteita ja mielipiteitä (Pälli 1999: 127). Niin vierasta kohtaan tunnettua halua kuin torjuntaakin tai ylenmääräistä orientalistista ihailua hedelmällisempää olisi ymmärtäminen, valmius ja halukkuus elää erojen kanssa. Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (2003: 13) kutsuvat tätä *ksenosofiaksi*, vierasta koskevaksi viisaudeksi. Käytännössä tämä on ennen kaikkea sellaisten arkisten käytäntöjen löytämistä, joissa erilainen ei näyttäydy vieraana vaan erilaisuudesta ja sen sietämisestä alkaa tulla osa normaalina pidettyä elämää. (M. Lehtonen – Löytty 2003: 13.) Siinä, missä ksenofobia ja -filia sekä orientalismi ovat usein helposti havaittavia asenteita, ksenosofialle on puolestaan ominaista, että se ei pidä meteliä itsestään. Ehkä se on luonteeltaan niin arkista ja huomaamatonta, että se jää helposti toiseuttavien asenteiden

alle. (Löytty 2006: 285.) Niinpä kuvion 3 kulmaan merkitty ”neutraali alue” on se, johon olisi hyvä pyrkiä. Siellä sijaitsee ksenosofia, ymmärtävä asenne.

Ksenosofiaan pyrkimisessä oleellista on asenteen kognitiivisen komponentin huomioiminen. (Ks. s. 18 kognitiivinen komponentti.) Tällöin pyritään hankkimaan totuudenmukaista tietoa paikallisista ihmisistä ja heidän kulttuuristaan. Käytännössä ksenosofian tavoittelussa auttaa esimerkiksi yhteinen tekeminen paikallisten ihmisten kanssa. Tämä murtaa stereotyyppisiä käsityksiä ja vähentää ennakkoluuloja sekä kielteisiä asenteita. Myös maahanmuuton alkuvaiheessa, kun kielitaito on vielä heikkoa, konkreettinen tekeminen on usein helpompaa kuin paikoillaan istuminen ja keskustelu. Lisäksi tekemisen ohella oppii luontevasti kieltä. Paikallisten ihmisten kanssa voi esimerkiksi urheilla, lähteä retkelle tai ostoksille, touhuta lasten kanssa puistossa tai laittaa yhdessä paikallisia ruokia.

Paikallisten ihmisten kanssa voi tietystikin laittaa myös suomalaista ruokaa. Ylipäättäänkään omia kulttuurisia lähtökohtia ei voi eikä pidä unohtaa vieraan kulttuurin keskellä eläessä ja työskenneltäessä. Tällä itsetietoisuudella en tarkoita etnosentrismin mukanaan tuomaa luontaista reaktiota, jolloin konfliktitilanteessa mieluummin pitää vierasta epäluotettavana kuin asettaa omaa käsitystään kyseenalaiseksi. Tietoisuuden tulisi olla analyttisempää, itsetutkistelun tuloksena pitäisi huomata oman kulttuurin ote meissä jokaisessa, huomata ne kulttuuriset silmälasit, joiden takaa maailmaa katselemme. Toisaalta usein onkin niin, että suomalainen huomaa olevansa suomalainen vasta, kun hän ”joutuu” vieraan kulttuurin keskelle. Tällöin suomalaisuus, oma kansallinen identiteetti sekä itselle tutujen asioiden merkitys korostuvat.

Oman kulttuurin ymmärtäminen tekee uuden kulttuurin kohtaamisen helpommaksi. Itse asiassa se on välttämätön edellytys vieraan kulttuurin ymmärtämiseen (Ehn 2005: 133). Henkilö, joka on oivaltanut seuraavansa oman kulttuurin sisältämiä kirjoittamattomia sääntöjä, näkee tällaisia sääntöjä myös muita kulttuureja edustavien elämässä. Hän osaa leimata kulttuureiden väliset eroavaisuudet nimenomaan vain erilaisuudeksi. Kyse ei ole eriarvoisuudesta; siitä että toinen olisi oikeassa ja toinen väärässä, toinen sivistynyt ja toinen alkukantainen. Jokaisella maailman kulttuurilla on elämän erilaisia tilanteita varten pätevä ja perusteltu lähestymistapa. Asenne, joka lähtee siitä, että eri kulttuurit eivät ole eriarvoisia vaan yksinkertaisesti erilaisia elämäkatsomuksia, on elintärkeä sille, joka haluaa ymmärtää ja tulla ymmärretyksi uudessa ympäristössä. (A. Raunio 1994: 113.)

Vierasta kulttuuria ja sen ihmisiä on pyrittävä ymmärtämään sen sisältä käsin,

muuten siitä ja heistä tehdyillä arvioilla ei juuri ole merkitystä. Se, mitä omassa yhteiskunnassa pidetään oikeana, hyvänä ja tavoiteltavana, ei välttämättä ole lainkaan houkuttelevaa toisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Tämän lisäksi ei riitä, että tarkastellaan vain joitakin yksittäisiä asioita ja verrataan niitä suomalaisiin vastineisiinsa. Ihmisten elämän ymmärtämiseksi heidän kokemusmaailmaansa on tarkasteltava kokonaisuutena. (Eriksen 2004: 20.)

Ksenosofian rinnalle voisi tuoda myös *kulttuurirelativismin* käsitteen. Kulttuurirelativistisen asenteen ja ajattelutavan mukaan kaikilla yhteiskunnilla on ainutlaatuinen sisäinen logiikkansa. (Eriksen 2004: 21.) Toisin sanoen jokaista asiaa tulisi tarkastella aina kontekstiaan vasten. Ulrich Beck (1999: 148) nimittääkin tätä *kontekstuaaliseksi ajatteluksi*. Tämä on välttämätön lähtökohta, jos vierasta kulttuuria halutaan ymmärtää mahdollisimman ennakkoluulottomasti. Tosin kuitenkin eettisenä periaatteena kulttuurirelativismi lienee käytännössä mahdoton, sillä se saattaisi johtaa siihen, että jokainen vaihtoehto on yhtä hyvä ja oikea kuin mikä muu tahansa, mikäli se vain on tietyn yhteiskunnan kannalta mielekäs. Tämä voi viime kädessä johtaa nihilismiin. (Eriksen 2004: 21.) James Lett (1987: 71) ehdottaa vieraan kulttuurin arvioinnin lähtökohdaksi humanismin periaatetta: Hyvinvoivia ihmisiä pitäisi kunnioittaa. Jos paikalliset ihmiset voivat hyvin, heidän elämisen tapojaan on turha kritisoida tarkastelijan omista lähtökohdista. On kuitenkin varottava, ettei ksenosofian ja kulttuurirelativismin tavoittelu johda liikavarovaisuuteen *muihin* kohdistetuissa suhtautumistavoissa tai etnosentrismiin ja ksenofobian pelkoon. Tällä voi olla outoja seurauksia, kuten oman kulttuurin pelko (etnofobia), oman kulttuurin arvojen ja uskomusten epäily sekä runsas vitsailu omasta kulttuurista. (Lett 1987: 72–73.)

Istanbulin suomalaisten asenteilla voi olla epäsuorasti vaikutuksia myös Suomen turkkilaisiin. Esimerkiksi alistava suhtautuminen turkkilaisia kohtaan voi niin sanotusti tarttua blogien lukijoihin ja alkaa vaikuttaa heidän kanssakäymiseensä Suomessa asuvien turkkilaisten kanssa. Käytännössä tämä asenteiden omaksuminen voi näkyä vaikkapa siten, että kotikaupungin turkkilaiseen pitserian omistajaan ei tarvitsekaan suhtautua niin kunnioittavasti ja ystävällisesti, kuin jos hän olisi suomalainen ravintoloitsija. Tällaisten asenteiden vaikutukset leviävät helposti koskemaan myös muita kansallisuuksia turkkilaisten lisäksi. Pahimmillaan etnosentriset asenteet voivat saada voimakkaan rasistisia ilmentymiä. Tietenkään suomalaisten rasistisuudesta maahanmuuttajia kohtaan ei voi syyttää ulkosuomalaisten blogeja. On kuitenkin hyvä tiedostaa kaksi jo aiemminkin esille tullutta asiaa: 1. metaforat eivät ole viattomia, vaan niillä on tärkeä sija merkitysten

rakentumisessa, ja 2. asenteita omaksutaan muilta ihmisiltä.

Sosiaalisen konstruktionismin, jonka lähtökohtiin metaforateoria sitoutuu, ajatuksen mukaan maailman hahmotustavat ja siten myös asenteet ovat ympäröivän historian ja kulttuurin tuotteita. Maailman ymmärtämistapamme eivät perustu objektiiviseen todellisuuteen, vaan niihin ovat vaikuttaneet muut ihmiset. Olemme syntyneet maailmaan, jossa ihmisten käyttämät ajatukselliset puitteet, kategoriat ja asenteet ovat jo olleet kulttuurissamme. (Burr 2003: 4–7.) Lisäksi metaforien vaikutus kulttuuriin on ilmeinen: kun ihmiset kommunikoidessaan käyttävät metaforia, niin ne samalla leviävät ihmiseltä toiselle ja näin jotkin metaforat tulevat yhteisössä konventionaaliksi. Kulttuurien voikin katsoa eroavan paljolti sen mukaan, millaisia metaforia ne ovat konventionaalistaneet. (Nikanne 1992: 64.) Näin ollen Istanbulin suomalaisten asenteet voidaan nähdä heidän lähtökulttuurinsa, suomalaisuuden tuotteina. Todennäköisesti jonkin toisen kulttuurin edustajalla olisi hyvin toisenlaisia asenteita turkkilaista kulttuuria ja turkkilaisia ihmisiä kohtaan. Tästä seuraakin kiinnostava, joskin varsin iso, kysymys suomalaisten pohdittavaksi: mitä nämä tutkimuksessani esille tulleet metaforat kertovat suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta?

Istanbulissa kaikki vieras ja erilainen näyttää kiehtovalta etäältä. Esimerkiksi rukouskutsut ja moskeijat minareetteineen ovat mystisellä tavalla miellyttävää kuunneltavaa ja kaunista katseltavaa, mutta kun islam tulee koskettamaan suomalaisten omaa elämää esimerkiksi paaston vuoksi vihaisten ihmisten muodossa, kiehtovuus loppuu. Samoin on Suomessa: Maahanmuuttajan erilainen kulttuuri on kiehtova ja kiinnostava niin kauan kun se on riittävän etäällä, kun se on maahanmuuttajien omissa kodeissa eikä tunkeudu sieltä suomalaisten elinpiiriin eikä suomalaisten tarvitse kohdata ja käsitellä tätä erilaisuutta. Erilaisuus on kiehtovaa niin kauan, kun suomalaisen ei tarvitse itse kyseenalaistaa omia toimintatapojaan, kun ei tarvitse itse sopeutua vaan voi vain vierestä seurata *toisten* sopeutumista *meidän* kieleen ja käytänteisiin.

Ulkosuomalaisten olisi paikallaan tiedostaa myös oma merkityksensä ”Suomen edustajina” ja tarkastella omaa käyttäytymistään ja toimintaansa tämän vastuun huomioivasta näkökulmasta: mitä haluan viestittää suomalaisista tavoista, kansanluonteesta ja kulttuurista. Ulkosuomalaiset tekevät Suomea maailmalla tunnetuksi – niin hyvässä kuin pahassakin.

Stuart Hall ohjeistaa negatiiviseen asenteeseen taipuvasta: jokaisen, joka huomaa sortuvansa etnosentriseen ajattelutapaan, tulisi asemoida itsensä siten kuin hän olisi kyseisen ajattelutavan subjekti. Emme esimerkiksi välttämättä itse usko Suomen

luonnolliseen paremmuuteen muihin maihin nähden. Jos kuitenkin käytämme etnosentristä puhetapaa, huomaamme väistämättä puhuvamme sellaisesta asemasta, jossa Suomea ja Eurooppaa pidetään muita ylempänä sivilisaationa. Kysymys siitä, onko jokin näkökulma tosi vai epätosi, ei ole yhtä tärkeä kuin se, onko sillä käytännön vaikutuksia. (Hall 1999a: 99, 105.)

Myös altruistisessa asenteessa on ongelmansa. Aitojen ystävyysuhteiden luominen on mielestäni mahdotonta, jos asenne paikallisia ihmisiä kohtaan on altruistinen, hienovaraisen ylemmydentuntoinen, näennäisen ystävällinen, mutta sisäisesti hiukan ylhäältäpäin katsova. On turkkilaisten arviointikyvyn ja ihmistuntemuksen aliarvioimista olettaa, että he eivät aisti tätä suomalaisten ylemmydentunnetta. Lisäksi on hyvä huomata, että usein ylemmydentuntoisen käytöksen (armeliaisuuden tai toisaalta arvostelun ja halveksunnan) taustalla onkin itse asiassa alemmuudentunto. Vieraan kulttuurin ja kielen keskellä ulkosuomalainen tuntee helposti avuttomuutta ja hän on muiden avun ja tulkkauksen varassa muun muassa käytännön asioita hoitaessaan. Usein tätä tunnetta yritetään tietoisesti tai tiedostamattomasti peittää käyttäytymällä koppavasti, ylpeästi tai alistavasti.

Istanbulin suomalaisten asenteissa, joiden ilmentyminä kaupunkia kehuaan ja ihmisiä halveksitaan, on vaarana ”noidankehään” verrattava *etnosentrismin kehä*: Halveksuttavien paikallisten ihmisten kanssa ei haluta olla tekemisissä, jolloin ulkosuomalaisen aika kuluu helposti muiden suomalaisten parissa tai ulkomaalaisissa piireissä. On tietysti luonnollista hakeutua tutun oloiseen seuraan tai ryhmään, johon liittyy yhteenkuuluvuuden tunnetta. Pelkistä ulkomaalaiskontakteista ja paikallisten ihmisten välttelystä on kuitenkin seurauksena kielikontaktien puuttuminen. Näin ulkosuomalainen ei opi paikallista kieltä. Kielikursseilla voi oppia sanoja ja kielioppia mutta viestintänormit opitaan parhaiten aidossa vuorovaikutustilanteessa. Todellisen kielenoppimisen kannalta olisi oleellista saada käytännötilaisuuksia harjoitella kieltä ja saada itsevarmuutta käyttää sitä. Kielikontaktien puuttumisesta puolestaan seuraa se, että sopeutuminen on vaikeaa ja hidasta, koska paikallista kulttuuria ei pysty käsittämään ymmärtämisen kannalta välttämättömän kielen avulla. Myös tilaisuudet osallistua paikallisen kulttuurin toimintaan puuttuvat. Näin on entistä vaikeampi nähdä isäntäväestö myönteisessä valossa, mistä päädytään takaisin kehän alkuun: kaupunkiin suhtaudutaan myönteisesti mutta ihmisiin edelleen negatiivisesti. Lisäksi on selvää, että oman toiminnan mielekkyyttä vieraan kulttuurin keskellä ei aseteta kyseenalaiseksi, jos tuosta yhteisöstä ei olla alun perin erityisen kiinnostuneita. Etnosentrismin kehän tekee esikuvansa

noidankehän lailla vaikeaksi se, että siitä on vaikea irrottautua.

Etnosentrismin kehä tai se, että viihtyy kaupungissa muttei pidä paikallisista ihmisistä, voi myötävaikuttaa maasta toiseen muuttamista. Yksilöllä on kokemus siitä, että uusi paikka ja kaupunki voi olla kiehtova, viihtyisä, kaunis ja kodikas, mutta ihmiset siellä eivät sido. Maahan ei jää ystäviä, joita tarvitsisi hyvästellä. Sinänsä kai maasta toiseen muuttelussa esimerkiksi työn perässä ei ole mitään väärää. Sopeutumisesta tällöin ei kuitenkaan voida puhua.

7.3.2. Sopeutuminen

Ulkosuomalaisten asenteet vaikuttavat ennen kaikkea heidän omaan sopeutumiseensa. Sopeutumiseen vaikuttavat monet muutkin tekijät, kuten koti- ja kohdemaan kulttuurien väliset erot, ulkosuomalaisen sosiaalisen tuen verkostot ja yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet, etenkin joustavuus, ennakkoluulottomuus, yleinen sopeutumiskyky sekä stressin ja epäselvyyksien sietokyky. Asteet ovat kuitenkin tässä prosessissa ensisijaisessa asemassa. Joka tapauksessa ulkomaille muuttaminen on aina suuri haaste ja sopeutuminen saattaa olla hankalaa. Jos sopeutuminen ei onnistu, on se tietysti suuri pettymys yksilölle itselleen. Mikäli kyseessä on työkomennus, on työntekijän ennen aikainen kotimaahan paluu merkittävä tappio myös lähettävän yrityksen tai yhteisön näkökulmasta. Hyvä sopeutuminen puolestaan auttaa menestymään työssä. Uuteen kulttuuriin sopeutumisen mittapuuksi voidaan ottaa toimintakyky ja henkilökohtaisen elämän tasapaino.

Jokainen reagoi muutokseen omalla persoonallisella tavallaan. Mutta vaikka yksilöllisiä eroja onkin, on uuteen kulttuuriin sopeutumisessa havaittu ihmisten välillä niin paljon yhtäläisyyksiä, että voidaan puhua yleistäen sopeutumisen vaiheista. Näitä vaiheita on neljä: alkuinnostus, turhautuminen, hyväksyminen ja sopeutuminen. (Karisto 2008: 403; A. Raunio 1994: 117–127.) Vaiheiden kestot ja intensiivisyys vaihtelevat hyvin paljon. Alkuinnostusvaiheessa orientalistiset asenteet ovat tyypillisiä. Ensimmäiset viikot uuden kulttuurin keskellä ovat kriitikittömän ihastelun, optimismin ja uutuudenviehätyksen sävyttämää aikaa, jolloin oma kulttuuri jää pienempään arvoon. Kaikki on kiehtovalla tavalla uutta ja erilaista Suomeen verrattuna. Orientalistista asennetta selittää osaltaan myös se, että monet ennakkotiedot kohdemaasta, tässä

tapauksessa Turkista, ovat peräisin matkaoppaista, turismista, kirjallisuudesta ja aikakauslehdistä, joissa orientin mystisyyttä ja eksoottisuutta korostetaan myynnin lisäämiseksi. Alkuviikkojen aikana ihmisen aistit ovat herkimmillään aistimaan uudesta ympäristöstä oleellisia piirteitä. Silloin voi oppia paljon kotimaan ja kohdemaan välisistä kulttuurieroista.

Turhautumisvaiheessa puolestaan etnosentriset ja jopa ksenofobiset asenteet valtaavat alaa. Masennus, hämmennys, frustraatio, ristiriitaisuus, kriittisyys, valtakulttuurin vastustaminen ja omaan kulttuuriin keskittyminen ovat tälle ajalle tyypillisiä piirteitä. Pienetkin asiat ärsyttävät. Kotimaassa totut tavat, kuten tervehtiminen tai kaupoissa ja virastoissa asioiminen, eivät toimikaan, päinvastoin ne saattavat osoittautua epäkohteliaiksi ja huonoiksi tavoiksi (esim. suomalainen mies ei yleensä voi puhutella vierasta turkkilaista naista), mikä aiheuttaa kykenemättömyyden ja osaamattomuuden tunteita. Jatkuva väsymistila on yleinen oire. Tällöin ulkosuomalaiset kokevat usein juurettomuuden tunnetta ja pohtivat lopullista maahan jäämistään.

Vuonna 1960 Kalervo Oberg esitti *kulttuurishokki*-käsitteen kuvaamaan uuteen kulttuuriin saapumisen ja sopeutumisen mahdollista hämmennystä aiheuttavaa stressi- ja jännitystilaa (Oberg 1960 [online]: 177–182). Kulttuurishokin taustalla on yksilöiden rajallinen kyky vastaanottaa uutta, kulttuurista informaatiota (Alho 1994: 87). Kulttuurishokkia on perinteisesti pidetty negatiivisena kokemuksena, mutta todellisuudessa se voikin olla merkki positiivisesta asenteesta. Kulttuurierot vaikuttavat eniten henkilöön, joka on motivoitunut tutustumaan kohdemaan ihmisiin ja heidän ajatus- ja toimintamalleihinsa pintaa syvemältä. Paineiden kokeminen on oire siitä, että henkilö alkaa tiedostaa omia lähtökohtiaan ja nähdä, missä määrin hänen on muokattava omia mallejaan, jotta ne toimisivat myös uudessa tilanteessa. (A. Raunio 1994: 117.) Kulttuurishokkia ei siis tarvitse pelätä tai yrittää päästä mahdollisimman pian sen yli. Mielestäni aineistoni blogeista kulttuurishokki on nähtävissä selvimmin Samin metaforissa. Hän on selvästikin hyvin motivoitunut tutustumaan paikallisiin ihmisiin. Nimittäähän hän heidän kohtaamisiaan muun muassa ”kohokokhiksi”. Toisaalta hänellä on myös voimakkaan kielteisiä asenteita joitakin paikallisia käytänteitä, kuten byrokratiaa ja rukouskutsuja, kohtaan.

Turhautumisesta toipuminen alkaa, kun hyväksytään se tosiasia, ettei ympäristö tule muuttumaan omien toiveiden mukaiseksi, vaan on itse muututtava, ja energia aletaan suunnata rakentavampaan suuntaan (A. Raunio 1994: 124). Hyväksymisvaiheessa ksenosofialla on mahdollisuus tulla esiin. Tällöin yksilö tajuaa, että vertailemalla ei voita

mitään. Tämä on itsetutkistelun aikaa, jolloin omaa kulttuuria suhteutetaan valtakulttuuriin. Oma kotimaa nähdään merkittävänä identiteetin tukipyylväänä, mutta lähtömaata ei ole enää tarvetta korostaa. Huumorintajun palaaminen, kyky nauraa omille kummelluksille, on selvä turhautumisesta ja kulttuurishokista toipumisen merkki.

Sopeutuminen edellyttää realistista suhtautumista ympäristöön. Sopeutumisvaiheessa ulkosuomalainen näkee molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet ja pystyy arvostamaan sekä lähtö- että kohdemaan kulttuureita. Kohdekulttuurista omaksutaan hyödylliseltä tuntuvia käytänteitä, asioita ja asenteita. Kansallinen, suomalainen identiteetti muuttuu hiljalleen monikulttuuriseksi identiteetiksi. Aino Raunion (1994: 126) sanoin ”uuden kulttuurin oppimisessa ei ole kysymys siitä, että oma kulttuuritausta hylättäisiin. Sen lisäksi vain opitaan jotain uutta. Lopputuloksena on kahden pelin sääntöjen hallitseminen, kun aiemmin osattiin vain yhdet.” Paineita syntyy silloin tällöin vieläkin, mutta ahdistuneisuuden tunne on ohimenevää. Enimmäkseen oloilaa sävyttää tyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuteen.

Periaatteessa siis erilaiset asenteet kuuluvat eri sopeutumisen vaiheisiin eivätkä siten ole välttämättä tuomittavia. Aineistoni blogistien asenteita sopeutumisen vaiheet eivät kuitenkaan Samin kulttuurishokkia lukuun ottamatta selitä: Marian ja Samin blogeissa on niin myönteisiä kuin kielteisiäkin asenteita tasaisesti läpi vuoden. Tuuli puolestaan on asunut Istanbulissa jo niin monta vuotta, että eri sopeutumisen vaiheista ei hänen kohdallaan ole relevanttia edes puhua. Vaikuttaisi siltä, että hän on läpikäynyt sopeutumisen kaikki vaiheet, tai ainakin hän vaikuttaa sopeutuneen turkkilaiseen kulttuuriin. Siitä huolimatta hänellä on voimakkaita asenteita paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan. Toisin sanoen sopeutumisen vaiheet eivät tule esille pelkkiä metaforia tarkastelemalla. Sen sijaan muut asenteen ilmaisutavat, kuten huudahdukset, vertaamiset tai affektiiviset adjektiivit, olisivat saattaneet paljastaa, mitä vaihetta bloggaajat milloinkin elävät.

Joka tapauksessa Istanbulin suomalaisten kuin myös muiden ulkosuomalaisten olisi hyvä tarkastella omia asenteitaan ja pyrkiä muokkaamaan niitä ksenosofisemmiksi, mikä edistää sopeutumista. Sopeutuminen on paitsi omien asenteiden myös uuden kulttuurin tiedostamista ja jopa sen aktiivista opiskelua. Jos oikea asenne sekä halu oppia ja sopeutua puuttuu, ei pelkkä eläminen vieraan kulttuurin keskellä riitä sopeutumiseen. Keskeistä on erityisesti kielellinen sopeutuminen. Kielen avulla voi osallistua ympäristön sosiaaliseen elämään ja seurata yhteiskunnallisia tapahtumia, mikä puolestaan edistää kulttuurista sopeutumista. Kielen oppimisen ohella on perehdyttävä myös kieleen ja

käyttäytymiseen liittyviin hiljaisiin koodeihin, kuten eleisiin, ilmeisiin, kehon liikkeisiin, pukeutumiseen liittyviin viesteihin, äänensävyihin ja käyttäytymisnormeihin.

Hiljaisten koodien eli sanattoman viestinnän merkitys on muutakin kuin sitä, että se tukee ja täydentää puhuttua sanomaa. Omassa kulttuurissamme osaamme lukea toistemme eleistä ja ilmeistä asioita, jotka tekevät heidän käyttäytymisensä ennakoitavaksi. Ennakoitavuus taas merkitsee perusturvallisuutta ihmissuhteissa ja koko elämässä. Tällöin tiedämme, mikä on paikkamme suhteessa muihin ihmisiin, mitä meiltä odotetaan ja mitä itse voimme odottaa muilta. Vieraassa kulttuurissa kyky ennakoida kärsii, jopa häviää kokonaan. Paras lääke tähän on tiedon hankkiminen kulttuurin kirjoittamattomista laeista. (A. Raunio 1994: 121–122.)

Monet negatiiviset ilmaukset ovat turhautumisen synnyttämiä aggressiota. Näin on esimerkiksi päivilyksessä, jossa kerrotaan auton rekisteröintiin liittyvästä byrokratiasta ”paperisota”-metaforan avulla, tai kirjoituksessa, jossa Sami kertoo kylpyhuonefirman työmiehestä, jota kirjoittaja kutsuu ”tuholaiseksi”. Sami olisi toivonut, että kylpyhuoneen uuden peilin paikalleen laittaminen olisi sujunut paremmin. Kolmas esimerkki blogistin turhautumisesta on Marian kertomus kampaamokäynnistä: Kampaaja leikkaa Marian hiuksista pulisongin pois, koska ei tiedä sen olleen Marialle erityisen tärkeä. Tämän jälkeen kirjoittaja kutsuu kampaajaa ironiasävytteisesti ”taiteilijaksi” ja ”hiusguruksi”. Tällaisia turhautumisen synnyttämiä aggressioita on tyypillistä purkaa isäntämaahan, sen olosuhteisiin, tapoihin ja varsinkin ihmisiin, joiden yksin katsotaan olevan ongelmien syy. Blogistien negatiiviset asenteet paikallisia ihmisiä kohtaan johtuvat mahdollisesti osittain kommunikointivaikeuksista, sillä itse kaupunkia kohtaan ne ovat pääasiassa myönteisiä. Erilainen kieli ja ihmisten tavat vaativat totuttelua, ei niinkään ”eloton” ja ”syytön” kaupunki tai abstrakti uskonto. Uskonnonkin muodot ilmenevät ihmisissä, heidän tavoissaan. Niinpä etnosentriset asenteet kohdistuvat enimmäkseen paikallisiin ihmisiin. Ulkosuomalaisen kannattaa tiedostaa, että vierasta kulttuuria on usein helpompi ymmärtää järjellä kuin tunteella.

Edellä olen puhunut ulkosuomalaisten sopeutumisesta tarkoittaen subjektiivista sopeutumista eli sitä, kokeeko yksilö itse sopeutuvansa. Subjektiivinen sopeutuminen on siis yksilön omaa viihtyvyyttä annetussa tilanteessa. On kuitenkin vielä eri asia, kokeeko sosiaalinen ympäristö ulkosuomalaisen sopeutuvan eli ovatko muut tyytyväisiä siihen tapaan, jolla yksilö on ja käyttäytyy sosiaalisessa tilanteessa. (Alho 1994: 90–91.) Tähän objektiiviseen sopeutumiseen en voi aineistoni perusteella ottaa kantaa. Sitä on jokaisen ulkosuomalaisen itse pohdittava.

8. TUTKIMUKSEN KRITIIKKI

Analyysini on vahvasti induktiivista: muutamista esimerkkitapauksista olen tehnyt yleistyksiä. Kuitenkin on huomattava, että induktiiviset oletukset ovat usein kumottavissa. Koskaan ei voi olla täysin varma siitä, että yleistys pitää paikkansa, sillä sen kumoavia tapauksia on voinut jäädä huomaamatta. Tämä vaara on läsnä kaikissa induktiivisen päättelyn omaavissa tutkimuksissa mutta erityisesti tässä analyysissä, jossa tarkastelen pelkästään metaforia. Joskaan en pidä todennäköisenä, että joillakin muilla analyysitavoilla olisin saanut radikaalisti erilaisia tuloksia. Asenteet näyttäytyisivät ehkä hiukan myönteisempinä kuin nyt tarkastellessani pelkkiä metaforia. Metaforissa nimittäin on kätkeytyneenä usein kirjoittajan alitajuisia asenteita, joista hän ei välttämättä ole edes itse tietoinen ja joiden ilmi tuleminen ei ole niin helppo kontrolloida kuin muussa, ei-metaforisessa, tekstissä.

Lisäksi metaforat ovat luonteeltaan helposti karrikoivia. Näin ollen blogistien todelliset asenteet eivät välttämättä ole näin jyrkkiä kuin analyysissäni väitän, niin hyvässä kuin pahassakaan. Erityisesti ksenofobiset asenteet saattavat olla myös ilmaisuja niin sanotusta tunteiden tuuletuksesta. Kaikkia tunteitaan ei välttämättä voi näyttää ulospäin, jolloin ne voivat purkautua blogiteksteissä. Tällöin ne saattavat olla pelkkiä ohimeneviä ajatuksia, eivät todellisia alitajuisia asenteita, jotka vaikuttaisivat käyttäytymiseen. Joskin ne voivat olla niitäkin. Tätä on vaikea kenenkään varmaksi sanoa – eivät edes itse blogistit pysty erottelemaan, onko kyseessä ohimenevä tunnepiikki vai pysyvämpi asenne. Asenteet kun ovat usein tiedostamattomia, ja vain sanalliset ilmaukset sekä käytös tuovat ne näkyville. Joka tapauksessa olenkin tutkinut asenteita Istanbulin suomalaisten blogiteksteissä, enkä voi olla varma, ovatko löytämäni asenteet todellisia myös tekstien ulkopuolella, heidän konkreettisessa elämässään. Lähtöoletukseni kuitenkin on metaforateorian perusajatuksen mukaisesti se, että blogiteksteissä ilmenevät asenteet ovat myös kirjoittajiensa todellisia asenteita, sillä kieli ja siten myös teksti heijastavat ja rakentavat nimenomaan todellisuutta (Pälli 2003: 11).

Myös metaforateorian ajatus osittaisuudesta laittaa pohtimaan, mitä aineistoni metaforilla todellisuudessa onkaan tarkoitettu. (Ks. s. 33–34.) Osittaisuuden periaatteen mukaan metaforassa kohteesta A on siirretty kohteeseen B vain joitakin A:n skeemaan kuuluvia asioita, vain joitakin A:n ominaisuuksia, ei kaikkia. Olen esimerkiksi tulkinnut, että metaforassa TURKKILAISET OVAT RAUTAA kohdealueeseen turkkilainen on siirretty raudan skeemasta lujuus ja vahvuus eikä esimerkiksi kylmyyttä ja kankeutta tai

että metaforassa TURKKILAINEN NAINEN ON KUULANTYÖNTÄJÄ nainen on kuvattu metaforan avulla ulkonäöltään epänaiseelliseksi sen sijaan, että kuulantöntäjän skeemasta naiseen olisi siirretty urheilullisuus ja voimakkuus. Tulkinnat asenteiden laadusta vaihtelevat huomattavasti sen mukaan, mitä piirteitä lähdealueen skeemasta kohdealueeseen nähdään siirretyn. Siksi ei ole ollenkaan yhdentekevää, mihin piirteisiin tulkitsen kirjoittajien metaforillaan viittaavan. Tulkintani olen kuitenkin pyrkinyt tekemään aina kontekstin perusteella.

Lisäksi metaforien kielenkäyttö eroaa kirjaimellisesta kielenkäytöstä siinä, että metafora ohjaa lukijan tekemään monia erilaisia päätelmiä mutta ei tarjoa valmista tulkintaa. Yllättävän, omaperäisen metaforan teho perustuu yksiselitteisen tulkintamahdollisuuden puuttumiseen. Mitä yllättävämpi ja omaperäisempi metafora on, sitä runsaammin lukijan on pohdittava löytääkseen relevantin tulkinnan. (Kalliokoski 1992: 294.) Relevantin tulkinnan löytämisessä auttaa jälleen konteksti.

Metaforan käyttäjä altistaa sanomansa päättelylle, erilaisille tulkinnoille. Toisaalta metaforan teho riippuu juuri siitä, pystyykö se aktivoimaan lukijan mielessä erilaisia tiedon alueita, eri kehyksiä. Jyrki Kalliokoski väittää, että jotta metafora toimisi, on puhujalla ja kuulijalla oltava tarpeeksi yhteistä tietoa. (Kalliokoski 1992: 294-295.) Kalliokosken väite herättää kysymyksiä omasta tutkimuksestani: Voinko olettaa, että kirjoittajat ovat käyttäneet vain sellaisia metaforia, joita he voivat ajatella lukijoiden ymmärtävän? Ovatko kirjoittajat huomioineet lukijansa siten (tietoisesti tai tiedostamattaan), että olisivat käyttäneet ainoastaan lukijoiden kanssa yhteiseen kokemuspäiriin perustuvia metaforia? Nojaavatko kirjoittajat lukijoiden olemassa olevaan tietoon osoittaen siten yhteyksiä suomalaisesta kulttuurista tuttujen ja turkkilaisesta kontekstista tuntemattomien tiedonalueiden välillä? Oletan kuitenkin, että minulla lukijana ja tulkitsijana on riittävästi yhteistä tietoa Istanbulin suomalaisten kanssa, sillä olen heidän laillaan suomalainen ja lisäksi itsekkin asunut Istanbulissa ja siten tunnen kirjoituskontekstin.

Lisäksi metaforan ymmärtäminen vaatii Kalliokosken (1992: 295–296) mukaan sen, että lukija pystyy katsomaan asiaintilaa samasta näkökulmasta kuin kirjoittaja tai ainakin ymmärtämään metaforan lausujan näkökulman. Pystynen ymmärtämään lausujien näkökulmia, sillä itse Istanbulissa asuessani lausuin hyvin samankaltaisia metaforia kuin aineistoni bloggaajat. Vasta myöhemmin olen ymmärtänyt niiden olleen varsin asenteellisia ilmauksia.

Olisi ollut hyvä, jos aineistoni olisi ollut laajempi ja bloggaajat olisivat eläneet

kaikki Istanbulissa kauemmin, vähintään 10 vuotta. Näin olisi varmistettu se, että blogeissa ei ole edustettuna vain eri sopeutumisvaiheille tyypillisiä asenteita tyypillisessä sopeutumisen vaiheiden mukaisessa järjestyksessä. Tällaisen aineiston hankinta ei kuitenkaan tässä vaiheessa ollut mahdollista. Suurin syy tähän oli se, että blogien ylläpito on sen verran uusi ilmiö, ettei minulla ollut saatavilla aineistokseni kuin yksi blogi, jonka kirjoittaja on elänyt Turkissa useampia vuosia. Henkilökohtaisia asioita käsittelevän blogin perustaminen on mielekästä silloin, kun oma elämäntilanne muuttuu jollakin tavalla, esimerkiksi ulkomaille muuton myötä. Näin ollen niin sanotut vanhat, jo pitkään Suomen rajojen ulkopuolella eläneet, ulkosuomalaiset eivät tule kokemuksistaan internettiin kirjoittaneeksi. Toisaalta tässäkin aineistossa sopeutumisen vaiheet eivät näytä asenteisiin vaikuttavan, vaan asenteet pysyvät samanlaisina läpi vuoden.

Tutkijalla ei ole mahdollisuutta kohdata tutkimaansa ilmiötä ”puhtaana” vaan aina jostakin näkökulmasta merkityksellistettynä. Niin tavallinen blogin lukija kuin tutkijakaan ei koskaan kohtaa tekstiä vailla tiettyjä hypoteeseja ja tiettyjä käsitteellisiä kehyksiä, joiden avulla tekstiin tuotetaan merkityksiä (M. Lehtonen 2004a: 159). Tutkimukseni lähtökohtana oli esimerkiksi oletus, että aineistoni blogit ovat tiedottavia ja tunnustuksellisia blogeja, joiden ylläpitäjät kirjoittavat omasta henkilökohtaisesta elämästään. Jos olisin olettanut blogistien olevan esimerkiksi Turkin matkatoimiston palkkalistoilla, olisivat tulkintani varmastikin olleet hyvin toisenlaisia.

Tutkimukseni lähtöodotukset näkyvät myös siinä, että tarkastelin blogistien tekstejä tietystä ennakkoon valitusta näkökulmasta, toiseuden näkökulmasta. Yhdeksi keskeiseksi käsitteekseni valitsin etnosentrismen, sillä etnologisessa teoriassa se on toiseuteen kiinteästi liitetty käsite. Luonnollisestikin kyseisen käsitteen valinta teorialukuun paljastaa minulla olleen hypoteesi Istanbulin suomalaisten asenteista paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan: oletin niiden olevan osittain kielteisiä. Toisaalta oletin blogeista löytyvän myös myönteistä asennetta ilmentäviä metaforia, joten otin tutkimukseeni mukaan etnosentrismen vastakäsitteen, kosmopoliittisuuden. Mielestäni nämä hypoteesit eivät kuitenkaan olleet likaa rajaamassa analyysin ja tulkinnan tekoa tai vääristämässä niitä. Olivathan oletukseni varsin itsestään selviä, ja vasta tekstien tulkinnan myötä olen tarkentanut, millaisia etnosentrisiä ja kosmopoliittisia asenteita blogeissa on.

9. LOPUKSI

Tyypillisesti metaforien avulla pyritään käsittämään, tekemään ymmärrettäviksi, uusia, vieraita tai abstrakteja asioita. Näin ollen Istanbulissa asuvien suomalaisten blogeissa olevien toiseuttavien metaforien perusteella on pääteltävissä, että kirjoittajille uusia, vieraita tai suomalaiseen kulttuuriin verrattuna erilaisia asioita ovat olleet turkkilaisten ihmisten lisäksi Istanbulin kaupunki, islam-uskonto, paikallinen luonto, ilmasto, liikkumiseen ja liikenteeseen liittyvät asiat, ruokakulttuuri, palvelu ja byrokratia sekä joukko muita turkkilaiseen kulttuuriin liittyviä käytänteitä.

Toisin sanoen asiat ja ilmiöt, joista kirjoittaminen on vaatinut metaforien käyttöä, ovat Istanbulin suomalaisten arkeen kiinteästi liittyviä asioita. Kummastelua, pohdintaa, tunteita tai arvottavia suhtautumistapoja eivät niinkään ole herättäneet esimerkiksi naisten asemaan tai vähemmistöjen oikeuksiin liittyvät kysymykset, jotka ovat paljon mediassa esillä. Arkeensa kuuluvia *toisia*, uusia asioita, blogistit ovat kuvanneet muun muassa suunta-, luonto-, taide-, mystiikka- ja seikkailumetaforilla sekä elollistamalla elottomia asioita. Paikallisia ihmisiä he sen sijaan ovat rinnastaneet erityisesti eläimiin, lapsiin ja esineisiin.

Blogistien käyttämät metaforat osoittavat, että heillä on hyvin monitahoisia asenteita paikallista kulttuuria ja paikallisia ihmisiä kohtaan. Toisaalta niihin suhtaudutaan voimakkaan kosmopoliittisesti, orientalistisesti ihailleen; toisaalta teksteissä on näkyvillä ksenofobisesti latautunutta etnosentrismiä. Istanbulin suomalaisten asenteita voikin sanoa leimaavan ambivalenssi: Turkki, turkkilaiset ja turkkilainen kulttuuri herättää siellä asuvissa suomalaisissa yhtä aikaa vastakkaisia tunteita ja asenteita. Samaan aikaan ihaillaan ja torjutaan.

Jotta ulkosuomalainen voisi sopeutua hyvin isäntämaansa kulttuuriin, olisi hänen tavoiteltava kosmopoliittisten ja etnosentristen asenteiden sijaan ksenosofista näkökulmaa, vierasta koskevaa viisautta, pyrkimystä näkemään kohdekulttuurin ainutlaatuinen sisäinen logiikka ja halua tottua erilaisuuteen.

Olisi mielenkiintoista keskustella aineistoni blogistien kanssa tutkimustuloksistani ja siitä, miten he kokevat ne. Lisäksi heidän elämänsä seuraaminen osallistuvan havainnoinnin keinoin saattaisi tuoda jotain lisäarvoa asennetutkimukseen. Siten pääsisin näkemään, kuinka asenteet vaikuttavat käytännössä sosiokulttuurisessa elämässä. Olisi myös kiinnostavaa tutkia, ovatko tässä tutkimuksessani esille tulleet asenteet universaaleja: suhtautuvatko ulkosuomalaiset elinympäristöönsä kaikkialla maailmassa

samoin ja toisaalta, onko myös muunmaalaisilla maahanmuuttajilla tämänkaltaisia asenteita. Myös ulkosuomalaisuuteen, asenteisiin ja toiseuteen läheisesti liittyvien identiteettikysymysten pohtiminen olisi yksi tätä tutkimusta seuraava tutkimuskohde.

LÄHTEET

- AALTIO, TAURI 1975: Ulkosuomalaisuuskongressin avaus. - Maija-Liisa Kalhama (toim.), *Ulkosuomalaisuuskongressin 27.–28.6.1975 esitelmät ja puheenvuorot* s. 1–4. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- AJZEN, ICEK 1988: *Attitudes, personality and behavior*. Milton Keynes: Open University Press.
- ALASUUTARI, PERTTI 1994: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- ALHO, OLLI 1994: Kulttuuristen erityispiirteiden syntyminen. - Olli Alho, Jaakko Lehtonen, Aino Raunio & Matti Virtanen (toim.), *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa* s. 67–104. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus.
- ANTTILA, VEIKKO 1985: Tourula – a small community. - Veikko Anttila (toim.), *Trends in Finnish ethnology* s. 11–58. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ANTTONEN, MARJUT 1999: *Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1900-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ARPO, ROBERT 2001: Pakanallista menoa. Yhteisö ja tekstuaaliset konfliktit UseNet-keskusteluryhmässä. - Tarja Kupiainen, Katja Laitinen & Sinikka Vakimo (toim.), *Minä? Missä? Milloin? Kolmetoista tulkintaa identiteeteistä* s. 191–213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005: *Internetin keskustelukulttuurit: tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetoivoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- BAUMAN, ZYGMUNT 1997: *Sosiologinen ajattelu*. Tampere: Vastapaino.
- BECK, ULRICH 1999: *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*. Tampere: Vastapaino.
- 2002: The cosmopolitan society and its enemies. - *Theory, culture & society* 19 (1–2) s. 17–44.
- BEM, DARYL J. 1970: *Beliefs, attitudes and human affairs*. Belmont: Brooks/ Cole publishing company.
- BENINCASA, LUCIANA 2004: “History is the mirror of our character”. National character in Greek teachers’ speeches on national day commemorations. - *Ethnologia Europaea. Journal of European ethnology* 34 (1) s. 43–59.
- BERGER, PETER L. – LUCKMANN, THOMAS 1995: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.
- BURR, VIVIEN 2003: *Social constructionism*. London: Routledge.
- CLIFFORD, JAMES 1988: *The predicament of culture: twentieth-century ethnography, literature and art*. Cambridge: Harvard University Press.
- EHN, BILLY 2005: Self-mystification. - *Ethnologia Europaea. Journal of European ethnology* 35 (1–2) s. 133–135.
- EHRLING, LEENA 2007: Keskustelunanalyttinen näkökulma laadullisen asennetutkimuksen aineistoihin. - Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen (toim.), *Argumentaatio ja tulkinta: laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa* s. 135–154. Helsinki: Gaudeamus.
- ENGMAN, MAX 1987: Ulkosuomalaisuuden synty. - Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä* s. 108–124. Helsinki: Kirjayhtymä.
- ERIKSEN, THOMAS HYLLAND 2001: *Small places, large issues: an introduction to social and cultural anthropology*. London: Pluto Press.

- 2002: *Ethnicity and nationalism: anthropological perspectives*. London: Pluto Press.
- 2004: *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- EVANS, GRAEME – FOORD, JO 2004: Rich mix cities. From multicultural experience to cosmopolitan engagement. - *Ethnologia Europaea. Journal of European ethnology* 34 (2) s. 71–84.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- FLOWERDEW, JOHN – LEONG, SOLOMON 2007: Metaphors in the discursive construction of patriotism: the case of Hong Kong's constitutional reform debate. - *Discourse & Society* 18 (3) s. 273–294.
- FURNHAM, ADRIAN 1997: *The psychology of behaviour at work. The individual in the organization*. Hove East Sussex: Psychology Press.
- GEERT, LOVINK 2008: *Zero comments. Blogging and critical internet culture*. New York: Routledge.
- HALL, STUART 1999a: Me ja muut: diskurssi ja valta. - Mikko Lehtonen & Juha Herkman (toim.), *Identiteetti* s. 77–138. Tampere: Vastapaino.
- 1999b: Toisen speaktaakkeli. - Mikko Lehtonen & Juha Herkman (toim.), *Identiteetti* s. 139–222. Tampere: Vastapaino.
- HALLBERG, MARGARETA 2001: *Etnologisk koreografi. Aff följa ett ämne i rörelse*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- HANNERZ, ULF 2003a: Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys. - Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus* s. 213–232. Tampere: Vastapaino.
- 2003b: *Transnational Connections: culture, people, places*. London: Routledge.
- HARVILAHTI, LAURI – KALLIOKOSKI, JYRKI – NIKANNE, URPO – ONIKKI, TIINA 1992: Lukijalle. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 7–10. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 1992: Kuka komentaa ja ketä? Pala generatiivisen syntaksin terminologiaa haarukassa. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 314–327. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELLSTEN, IINA 2003: Monistettu Dolly: johdatusta metafora-analyysiin. - Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan* s. 64–92. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- HONKO, LAURI – PENTIKÄINEN, JUHA 1975: *Kulttuuriantropologia*. Porvoo: WSOY.
- HUTTUNEN, LAURA – LÖYTTY, OLLI – RASTAS, ANNA 2005: Suomalainen monikulttuurisuus. - Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* s. 16–40. Tampere: Vastapaino.
- JAAKKOLA, MAGDALENA 1999: *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999*. Helsinki: Edita.
- JAAKKOLA, MAGDALENA 2005: *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Helsinki: Työministeriö.
- JENKINS, RICHARD 1997: *Rethinking ethnicity: arguments and explorations*. London: Sage Publications.
- JOHNSON, MARK 1990: *The body in the mind: the bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.

- KALLIOKOSKI, JYRKI 1992: Kaaskerin Lundströmin kuvat: Volter Kilven proosan metaforista. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 279–299. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KANKKONEN, TOM 2005: *Turkki: Eurooppaa ja Aasiaa*. Helsinki: Edita.
- KARISTO, ANTTI 2008: *Satunmaa: suomalaiseläkeläiset Espanjan aurinkorannikolla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KINNUNEN, ANJA 2006: *Turkki – lomailijan opas*. Tampere: Fenix.
- KORKIASAARI, JOUNI 1989: *Suomalaiset maailmalla: Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisaajoista tähän päivään*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- KOSKI, MAUNO 1992: Erilaisia metaforia. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 13–32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOSKINEN, KAISA 1994: Oman ja vieraan välissä: kääntäjä piilovaikuttajana. - Marjo Kylmänen (toim.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus* s. 81–92. Tampere: Vastapaino.
- KOTILAINEN, LARI – PARTANEN, PASI 1998: ”Kävelevä skandaalipesä” – Andy McCoy ja mediametaforat. - Sanna Haavisto, Lari Kotilainen, Anne Mäntynen & Tiina Onikki (toim.), *Kielikuvitusta: tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina* s. 9–25. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KTS = *Kielitoimiston sanakirja* 2006. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- KUULA, ARJA 2006: *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- LAITINEN, KATJA 2003: Maailman Tori – internet kenttänä. - Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.), *Tutkijat kentällä* s. 356–370. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAKOFF, GEORGE 1986: *Women, fire, and dangerous things: what categories reveal about the mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE – TURNER, MARK 1989: *More than cool reason: a field guide to poetic metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LEHTONEN, JAAKKO 1994: Omakuva ja vieraskuva – suomalainen tutkimusten valossa. - Olli Alho, Jaakko Lehtonen, Aino Raunio & Matti Virtanen (toim.), *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa* s. 41–63. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus.
- LEHTONEN, MIKKO 2004a: *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- 2004b: Vieraus ja viisaus. - Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.), *Suomi toisin sanoen* s. 247–270. Tampere: Vastapaino.
- LEHTONEN, MIKKO – LÖYTTY, OLLI 2003: Miksi Erilaisuus? - Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus* s. 7–20. Tampere: Vastapaino.
- LEPOLA, OUTI 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LETT, JAMES 1987: *The human enterprise. A critical introduction to anthropological theory*. Boulder: Westview Press.
- LÉVI-STRAUSS, CLAUDE 2004: *Rotu, historia ja kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus.
- LÄHTEENMÄKI, MARIA 2006: Finnish expatriates in Brussels. - Maria Lähteenmäki & Hanna Snellman (toim.), *Passages Westward* s. 13–34. Helsinki: Finnish Literature Society.

- LÄHTEENMÄKI, MARIA – AALTO, MINNA 2007: Minäkuvat muutoksessa. - Maria Lähteenmäki & Minna Aalto (toim.), *Identiteetit liikkeessä. Suomalaisten kokemuksia Belgiasta* s. 5–10. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- LÖYTTY, OLLI 1994: Niilin lähteillä. - Marjo Kylmänen (toim.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus* s. 113–130. Tampere: Vastapaino.
- 2005a: Johdanto: toiseuttamista ja tilakurittomuutta. - Olli Löytty (toim.), *Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* s. 7–26. Helsinki: Gaudeamus.
- 2005b: Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. - Olli Löytty (toim.), *Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* s. 87–102. Helsinki: Gaudeamus.
- 2005c: Toiseus – kuinka tutkia kohtaamista ja valtaa. - Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* s. 161–189. Tampere: Vastapaino.
- 2006: *Ambomaamme: suomalaisen lähetykskirjallisuuden me ja muut*. Tampere: Vastapaino.
- MAAILMA NYT 1993 = *Maailma nyt: Länsi- ja Etelä-Aasia*. Toimittanut Ulla Elo. Helsinki: Weilin + Göös.
- MAI, ULRICH 2007: Paradise lost and regained: German second home owners in Mazury, Poland. - *Ethnologia Europaea. Journal of European ethnology* 37 (1–2) s. 134–139.
- MÄNNISTÖ, ANSSI 1999: *Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa: myyttis-ideologinen ja kuva-analyttinen näkökulma sivilisaatioiden kohtaamiseen*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.
- MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NAHKOLA, KARI 1992: Kvantitatiivisia havaintoja eläinmetaforista nykyslangissa. – Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 237–249. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIKANNE, URPO 1992: Metaforien mukana. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 60–78. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NS = *Nykysuomen sanakirja* 2002. Helsinki: WSOY
- ONIKKI, TIINA 1992: Paljon pystyssä. - Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora – ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 33–59. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PELTONEN, ULLA-MAIJA 1996: *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PYY, MARI 2007: Evankelisluterilaisen kirkon työntekijöiden asennoituminen muslimimaahanmuuttajiin. - Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen (toim.), *Argumentaatio ja tulkinta: laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa* s. 81–98. Helsinki: Gaudeamus.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. - Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* s. 123–150 Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- PÖYSÄ, JYRKI 1997: *Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta*

- suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAITTI, PENTTI 2004: *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina: tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjä*. Tampere: Tampere University Press.
- RAUNIO, AINO 1994: *Vieraan kulttuurin kohtaaminen käytännössä*. - Olli Alho, Jaakko Lehtonen, Aino Raunio & Matti Virtanen (toim.), *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa* s. 105–141. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus.
- RAUNIO, ANNA-MARI 2007: *Esineiden rajat ja rajattomuus*. - Anneli Niikko, Ismo Pellikka & Erkki Savolainen (toim.), *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä* s. 106–118. Savonlinna: Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.
- REIJONEN, MERJA 2002: *Tila ja kulttuurinen identiteetti: entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- RIEKKINEN, WILLE 2006: *Tervehdys ulkosuomalaisille*. - Susanna Timonen & Aila Sofia Kamppuri (toim.), *Suomalaiset maailmalla 2007* s. 2–4. Helsinki: Kirkon ulkosuomalaistyön toimisto.
- RÄSÄNEN, ANTTI 2004: *Suomalaiset Belgiassa. Belgiansuomalaisten sopeutuminen ja uskonnollisuus*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- RÄTY, HANNU 1987: *Optimistinen ja pessimistinen asenne*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- SAID, EDWARD W. 2003: *Orientalism*. London: Penguin.
- SANANL. = *Pyhä Raamattu 1992*. Helsinki: Suomen piipliaseura.
- SNELLMAN, HANNA 2003: *Sallan suurin kylä – Göteborg*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TALIB, MIRJA-TYTTI 2000: *Toiseuden kohtaaminen koulussa: opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.
- TALIB, MIRJA-TYTTI 2005: *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa: opettajan monikulttuurisesta kompetenssista*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- TEKIN, BEYZA ÇAĞATAY 2008: *The construction of Turkey's possible EU membership in French political discourse*. - *Discourse & Society* 19 (6) s. 727–763.
- TREMAYNE, MARK 2007: *Preface: blog terminology*. - Mark Tremayne (toim.), *Blogging, citizenship, and the future of media* s. vii. New York: Routledge.
- TYPPÖ, EIJA 2009: *Satumaan käärmeet. Affektiivisten metaforien ilmentämät diskurssit Istanbulin suomalaisten blogiteksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- US = *Uusi sivistyssanakirja 1985*. Helsinki: Otava.
- VARPIO, YRJÖ 2005: *Suomi keskustana ja periferiana. Matkakirjallisuuden myyttiset ilmansuunnat*. - Olli Löytty (toim.), *Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* s. 27–45. Helsinki: Gaudeamus.
- VEHKAVAARA, MIKKO 1994: *Orientalismikritiikki – keidas vai kangastus*. - Marjo Kylmänen (toim.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus* s. 155–175. Tampere: Vastapaino.
- VESALA, KARI MIKKO – RANTANEN, TEEMU 2007: *Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia*. - Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen (toim.), *Argumentaatio ja tulkinta: laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa* s. 11–62. Helsinki: Yliopistopaino.
- WIENECKE-JANZ, DETLEF 2008: *Maailmalla: Aasia*. Helsinki: Weilin + Göös.
- WOLF-KNUTS, ULRIKA 2000: *Ett bättre liv. Finlandssvenskar i Sydafrika – om emigration, minnen, hemlängtan och nostalgi*. Åbo: Migrationsinstitutet.

- ZENTAI, VIOLETTA 1999: The west envisions the west. Images of the western world in Hungarian critical thought between the two world wars. - *Ethnologia Europaea. Journal of European ethnology* 29 (1) s. 69–84.
- ÖSTMAN, SARI 2007b: Nettiksistä blogeihin: Päiväkirjat verkossa. - *Tekniikan Waiheita* 25 (2) s. 37–57.
- ÖSTERLUND-PÖTZSCH, SUSANNE 2003: *American plus. Etnisk identitet hos finlandssvenska ättlingar i Nordamerika*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Verkkolähteet

- FINNAIR 2009: Istanbul [online]. <<http://www.ebookers.fi/lennot/finnairuusi/>> [3.8.2009].
- HÜRRIYET 2009: 2007'de 5 bin kişi trafik kazası kurbanı. 30.1.2008 [online]. <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8133366.asp>> [8.5.2009].
- JORTIKKA, MIRA 2006: Suomalaisten ekspatriaattien psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen kohdemaan kulttuuriin: Hallintatyylit, sosiaalinen tuki, kielitaito ja lähtövalmennus sopeutumiseen vaikuttavina tekijöinä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos [online]. <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/pg/jortikka/suomalai.pdf>> [4.9.2008].
- KALEVA TRAVEL 2009: Istanbul [online]. <<http://www.kalevatravel.fi/matkapaketit/eurooppa/istanbul/>> [3.8.2009].
- KARTTATIEDOT 2009: Google – karttatiedot: Istanbul [online]. <http://maps.google.fi/maps?sourceid=navclient&hl=fi&rlz=IT4SKPB_fiFI238FI2> [4.5.2009].
- KOTIMAISTEN KIELTEN TUTKIMUSKESKUS 2008: Vierassanat [online]. <http://www.kotus.fi/index.phtml?i=16&s=1977#faq_16> [28.10.2008].
- LIIKENNETURVA 2007: Tieliikenneonnettomuudet 2007 [online]. <http://www.liikenneturva.fi/www/fi/tilastot/liitetiedostot/Tieliikenneonnettomuudet_2007.pdf> [8.5.2009].
- MAJAVA, JERE JUHANA 2006: Suomalaisten weblogien verkosto keskustelevana julkisuutena [online]. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston sosiologian laitos. <http://www.valt.helsinki.fi/blogs/jjmajava/weblogit_julkisuutena.pdf> [5.7.2008].
- MIKKONEN, ULLA-RIITTA 2000: Matkakirjat antropologisena tutkimuskohteena. *Revista Xaman* 1 [online]. <http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/2000_01/mikkonen.html> [3.6.2009].
- MILLER, CAROLYN – SHEPHERD, DAWN 2004. Blogging as social action: a genre analysis of the weblog. North Carolina State University [online]. <http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogging_as_social_action.html> [2.7.2008].
- NIEMI-PYNTTÄRI, RISTO 2007: Verkkoproosa. Tutkimus dialogisesta kirjoittamisesta. Jyväskylän yliopisto. [online]. <<http://verkkoproosa.keskus.info/>> [15.7.2008].
- OBBERG, KALERVO 1960: Cultural chock: adjustment to new cultural environment. *Practical Anthropology* 7 s. 177–182 [online]. <http://www.transkulturellepsychiatrie.de/Gols_%20Pdf/cu29,2+3_2006_S%20142-146%20Repr%20Obberg%20%25.pdf> [1.6.2009].
- PAQUET, SÉBASTIEN 2002: Personal knowledge publishing and its uses in research [online]. Université de Montréal. <<http://radio.weblogs.com/0110772/stories/2002/10/03/personalKnowledgePublis>>

- hingAndItsUsesInResearch.html*> [8.9.2009].
- PIIRONEN, MARJO – TIMONEN, LIISA 2008: Kohti monikulttuurista identiteettiä. – KeVer 7 (2) [online]. <http://ojs.seamk.fi/index.php/kever/article/view/106/189> [27.4.2009].
- RAHIKKA, MIKKO 2007: Presidentti Tarja Halonen pitää ulkosuomalaisia tärkeinä Suomen lähettiläinä. Suomi-Seura ry [online]. <http://www.suomi-seura.fi/site_v3/index.php?option=comcontent&task=category&sectionid=5&id=16&Itemid=38> [4.9.2008].
- SISÄASIAINMINISTERIÖ 2008: kotisivut [online]. <<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/Pages/4C700565CA3B7C2CC22573B000337A9E>> [4.9.2008].
- SUOMEN AKATEMIA 2008: kotisivut [online]. <<http://www.aka.fi/fi/A/>> [18.12.2008].
- SUOMI-SEURA 2008: kotisivut [online]. <<http://www.suomi-seura.fi>> [4.9.2008].
- TSK 2005: Sanastokeskus TSK: Tietotekniikan termitalkoot [online]. <<http://www.tsk.fi/termitalkoot/>> [17.7.2008].
- TILASTOKESKUS 2007: kotisivut [online]. <<http://www.tilastokeskus.fi/til/muutl/2007/>> [4.9.2008].
- TM 2006: Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2006–2011. Työhallinnon julkaisu 369 [online]. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj369.pdf> [4.9.2008].
- TURKSTAT 2009: Turkish Statistical Institute [online]. <http://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11> [20.9.2009].
- ULKOSUOMALAISSPÄRIMENTTI 2008: kotisivut [online]. <<http://www.usp.fi/index.php?kieli=fi>> [4.9.2008].
- WORLDMAPFINER 2009: Turkin kartta [online]. <http://www.worldmapfinder.com/Map_Detail.php?MAP=43808&FN=turkey-map.gif&MW=563&MH=458&FS=78&FT=gif&WO=0&CE=3&CO=25&CI=0&IT=0&LC=16&PG=9&CS=utf-8&FU=>> [28.9.2009].
- ÖSTMAN, SARI 2007a: Avaudutaan arjesta. Suomalaisnaisten Internet-elämäjulkaiseminen ja maskuliinisuuden esittämisen keinot. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos [online]. <<http://smostm.files.wordpress.com/2007/11/avaudutaan-arjesta.pdf>> [5.7.2008].

Aineistolähteet

Marian blogi
 Tuulin blogi
 Samin blogi